

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

M. Necat İZGİ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**İSTANBUL AKTARLARINDA SATILAN BİTKİSEL DROGLARIN
KULLANIM ALANLARININ BELİRLENMESİ ve BAZILARININ
STANDARTLARA UYGUNLUĞUNUN ARAŞTIRILMASI**

112494

TARLA BİTKİLERİ ANABİLİM DALI

ADANA, 2001

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL AKTARLARINDA SATILAN BİTKİSEL DROGLARIN KULLANIM
ALANLARININ BELİRLENMESİ ve BAZILARININ STANDARTLARA
UYGUNLUĞUNUN ARAŞTIRILMASI

M. NECAT İZGİ

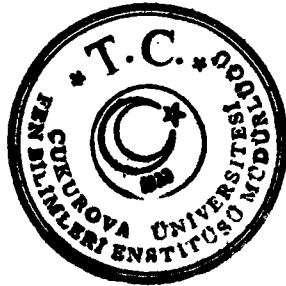
DOKTORA TEZİ

TARLA BİTKİLERİ ANABİLİM DALI

Bu tez 16/02/2001 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oybirliği /
Oy Çokluğu İle Kabul Edilmiştir.

İmza İmza İmza
Prof.Dr.Saliha KIRICI Prof.Dr.Menşure ÖZGÜVEN Yrd.Doç.Dr. Abdulhabip ÖZEL
DANIŞMAN ÜYE ÜYE

Bu tez Enstitümüz Tarla Bitkileri Anabilim Dalında hazırlanmıştır
Kod No: 599

Prof. Dr. Melih BORAL
Enstitü Müdürü
İmza ve Mühür

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların
kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER	SAYFA NO
ÖZ	I
ABSTRACT	II
TEŞEKKÜR.....	III
ÇİZELGELER DİZİNİ	IV
1.GİRİŞ	1
2.ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	4
3. MATERYAL VE METOT	12
3.1. Materyal	12
3.2. Metot.....	13
3.2.1. Uçucu Yağ İçeren Bitkilerde Fiziksel Özellikler	
TSE Standartlarına Uygunluğunun Tesbiti	13
3.2.2. Uçucu Yağ İçeren Bitkilerde Etkili Madde Oranlarının	
Tespiti ve TSE Standartlarına Uygunluğunun Belirlenmesi.....	14
4.ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA.....	15
4.1. İstanbul Aktarlarından Alınan Bitki Örneklerinde	
Fizksel Özellikler ve TSE Standartlarına Uygunluğu.....	15
4.1.1. Adaçayı (<i>Salvia triloba</i> L.)Yaprağı	15
4.1.2. Anason (<i>Pimpinella anisum</i> L.).....	15
4.1.3. Biberiye (<i>Rosmarinus officinalis</i> L.).....	15
4.1.4. Defne (<i>Laurus nobilis</i> L.)Yaprağı	16
4.1.5. Karanfil (<i>Eugenia caryophyllata</i> Thunb.)	16
4.1.6. Kekik (<i>Thymbra spicata</i> L.)	16
4.1.7. Kimyon (<i>Cuminum cyminum</i> L.)	16
4.1.8. Kişniş (<i>Coriandrum sativum</i> L.).....	16
4.1.9. Nane (<i>Mentha piperita</i> L.)	17
4.1.10. Okaliptüs (<i>Eucalyptus globulus</i> Labill.) Yaprağı.....	17

4.1.11. Rezene (<i>Foeniculum vulgare</i> Miller.)	17
4.1.12. Zencefil (<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.)	17
4.2. İstanbul Aktarlarından Alınan Bitki Örneklerinde	
Uçucu Yağ Oranları ve Türk Standartlarına Uygunluğu.....	18
4.2.1. Adaçayı (<i>Salvia triloba</i>) Yaprığı.....	19
4.2.2. Anason (<i>Pimpinella anisum</i>)	19
4.2.3. Biberiye (<i>Rosmarinus officinalis</i>).....	19
4.2.4. Civan Perçemi (<i>Achillea millefolium</i>).....	20
4.2.5. Defne (<i>Laurus nobilis</i>).....	20
4.2.6. Karanfil (<i>Eugenia caryophyllata</i>).....	20
4.2.7. Kekik (<i>Tymbra spicata</i>)	20
4.2.8. Kereviz (<i>Apium graveolens</i>).....	21
4.2.9. Kimyon (<i>Cuminum cyminum</i>).....	21
4.2.10. Kişniş (<i>Coriandrum sativum</i>)	21
4.2.11. Lavanta (<i>Lavandula angustifolia</i>)	22
4.2.12. Mersin (<i>Myrtus communis</i>)	22
4.2.13. Nane (<i>Mentha piperita</i>).....	22
4.2.14. Okaliptüs (<i>Eucalyptus globulus</i>)	23
4.2.15. Rezene (<i>Foeniculum vulgare</i>)	23
4.2.16. Zencefil (<i>Zingiber officinale</i>)	23
4.3. İstanbul Aktarlarıyla Yapılan Görüşmelerde Tespit Edilen	
Bitkilerin Türkçe, Latince ve Yerel Adları	24
4.4. İstanbul Aktarlarıyla Yapılan Görüşmelerde Tespit Edilen	
Bitkilerin Kullanım Alanları ve Kullanım Şekilleri	40
4.4.1. Acı Ağaç (<i>Quassia amara</i>).....	40
4.4.2. Acı Badem (<i>Amygdale amara</i>).....	40
4.4.3. Acı Bakla (<i>Lupinus albus</i>).....	40

4.4.4. Acı Çiğdem (<i>Colchicum autumnale</i>)	41
4.4.5. Adaçayı (<i>Salvia angustifolia</i>).....	41
4.4.6. Ada Soğanı (<i>Scilla maritima</i>).....	41
4.4.7. Adi Arslanpençesi (<i>Alchemilla vulgaris</i>)	41
4.4.8. Adi Kestane (<i>Castanea sativa</i>).....	42
4.4.9. Adi Pelin (<i>Artemisia vulgaris</i>).....	42
4.4.10. Ak Amber (<i>Physeter macrocephalus</i>).....	42
4.4.11. Ak Kızılağaç (<i>Alnus incana</i>)	42
4.4.12. Akpazı (<i>Chenopodium album</i>).....	43
4.4.13. Anason (<i>Pimpinella anisum</i>).....	43
4.4.14. Ardiç (<i>Juniperus communis</i>)	43
4.4.15. Aspir (<i>Carthamus tinctorius</i>)	44
4.4.16. At Kestanesi (<i>Aesculus hippocastanum</i>).....	44
4.4.17. Ayçiceği (<i>Helianthus annuus</i>)	44
4.4.18. Ayı Üzümü (<i>Vaccinium archtostophylos</i>).....	44
4.4.19. Ayni Safa Çiçeği (<i>Calendula officinalis</i>)	44
4.4.20. Ayrıkotu (<i>Agropyron repens</i>).....	45
4.4.21. Ayva (<i>Cydonia oblonga</i>)	45
4.4.22. Azakeğeri (<i>Acorus calamus</i>)	45
4.4.23. Badem (<i>Amygdalus communis</i>)	46
4.4.24. Baldıran (<i>Conium maculatum</i>)	46
4.4.25. Barut Ağacı (<i>Rhamnus frangula</i>)	46
4.4.26. Başlahana (<i>Brassica oleracea</i>)	46
4.4.27. Biberiye (<i>Rosmarinus officinalis</i>)	47
4.4.28. Binbirdelikotu (<i>Hypericum perforatum</i>)	47
4.4.29. Biryıllık Pelin (<i>Artemisia annua</i>)	48
4.4.30. Bit Otu (<i>Delphinium staphisagria</i>).....	48

4.4.31. Boyacı Papatyası (<i>Anthemis tinctoria</i>).....	48
4.4.32. Boyacı Sumağı (<i>Cotinus coggygia</i>).....	48
4.4.33. Böğürtlen Yapağı (<i>Rubus fruticosus</i>).....	48
4.4.34. Ceviz (<i>Juglans regia</i>).....	49
4.4.35. Civan Perçemi (<i>Achillea millefolium</i>).....	49
4.4.36. Çam Soymuğu (<i>Pinus sp.</i>).....	49
4.4.37. Çay (<i>Thea sinensis</i>).....	50
4.4.38. Çekem (<i>Viscum album</i>).....	50
4.4.39. Çezmezan (<i>Pailirus spina-christi</i>).....	50
4.4.40. Çiçekli Dışbudak (<i>Fraxinus ornus</i>).....	51
4.4.41. Çilek (<i>Fragaria vesca</i>).....	51
4.4.42. Çirişotu (<i>Asphodelus albus</i>).....	51
4.4.43. Çitlenbik Ağacı (<i>Celtis australis</i>).....	51
4.4.44. Çoban Çantası (<i>Capsella bursa pastoris</i>).....	51
4.4.45. Çöğen (<i>Gypsophila sp.</i>).....	52
4.4.46. Çöpçini (<i>Artemisia absinthium</i>).....	52
4.4.47. Çörek Otu (<i>Nigella sativa</i>).....	52
4.4.48. Dağ Nanesi (<i>Cyclotrichium niveum</i>).....	52
4.4.49. Dana Ayağı (<i>Arum maculatum</i>).....	52
4.4.50. Darülfülül (<i>Piper longum</i>).....	53
4.4.51. Defne (<i>Laurus nobilis</i>).....	53
4.4.52. Defneyezit (<i>Gentiana lutea</i>).....	53
4.4.53. Demir Dikeni (<i>Tribulus terrestris</i>).....	54
4.4.54. Demirhindi Pulpası (<i>Tamarindus indica</i>).....	54
4.4.55. Dere Otu (<i>Anethum graveolens</i>).....	54
4.4.56. Deve Dikeni (<i>Silybium marianum</i>).....	54
4.4.57. Dikenüzümü (<i>Berberis crataegina</i>).....	54

4.4.58. Domuz Ayrığı (<i>Dactylis glomerata</i>)	55
4.4.59. Dulavratotu (<i>Arctium tomentosum</i>)	55
4.4.60. Ebegümeçi (<i>Malva silvestris</i>)	55
4.4.61. Eşekhiyarı (<i>Ecballium elaterium</i>)	55
4.4.62. Fare Kulağı (<i>Anagallis arvensis</i>)	56
4.4.63. Fındık (<i>Corylus maxima</i>)	56
4.4.64. Frenk Kimyonu (<i>Carum carvi</i>)	56
4.4.65. Funda (<i>Erica sp.</i>)	56
4.4.66. Gazalotu (<i>Dictamnus albus</i>)	57
4.4.67. Gelincik (<i>Papaver rhoeas</i>)	57
4.4.68. Geven (<i>Astragalus sp.</i>)	57
4.4.69. Güzel Avratotu (<i>Atropa belladonna</i>)	57
4.4.70. Hardal Sarımsak (<i>Alliaria petiolata</i>)	58
4.4.71. Hardal (<i>Sinapis arvensis</i>)	58
4.4.72. Haseki Küpesi (<i>Aquilegia sp.</i>)	58
4.4.73. Haşhaş (<i>Papaver sp.</i>)	58
4.4.74. Hatmi (<i>Althea officinalis</i>)	59
4.4.75. Havacıva (<i>Alkanna tinctoria</i>)	60
4.4.76. Havlıcan (<i>Alpinia officinaum</i>)	60
4.4.77. Havuç (<i>Daucus carota</i>)	60
4.4.78. Hiltan (<i>Amni visnaga</i>)	60
4.4.79. Hindiba (<i>Cichorium endivia</i>)	61
4.4.80. Hintyağı Bitkisi (<i>Ricinus communis</i>)	61
4.4.81. Huş Ağacı (<i>Betula litwinowii</i>)	61
4.4.82. Hünnap (<i>Zizyphus lotus</i>)	61
4.4.83. Hüsnüyusuf (<i>Dianthus barbatus</i>)	62
4.4.84. İhlamur (<i>Tilia sp.</i>)	62

4.4.85. Isırgan (<i>Urtica sp.</i>).....	62
4.4.86. Itrifil (<i>Amonum granum pradisi</i>)	62
4.4.87. İncir (<i>Ficus carica</i>)	63
4.4.88. Kadıhindi (<i>Acacia ceatechu</i>)	63
4.4.89. Kafur (<i>Cinnamomum camphora</i>)	63
4.4.90. Kahve (<i>Cofea arabica</i>).....	63
4.4.91. Kakao (<i>Theobrama cacao</i>).....	64
4.4.92. Kakule (<i>Elettaria cardamomum</i>).....	64
4.4.93. Kanavcı Otu (<i>Adonis vernalis</i>)	64
4.4.94. Karabaldır (<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>)	65
4.4.95. Karabiber (<i>Piper nigrum</i>).....	65
4.4.96. Karabuğday (<i>Panicum miliaceum</i>)	65
4.4.97. Karaçöpleme (<i>Hellaborus orientalis</i>)	65
4.4.98. Karadut (<i>Morus nigra</i>).....	66
4.4.99. Karanfil (<i>Eugenia caryophyllata</i>)	66
4.4.100. Kara Pelin (<i>Artemisia abrutamum</i>).....	66
4.4.101. Kara Yerpırasası (<i>Ballota nigra</i>)	67
4.4.102. Karayemişen (<i>Crataegus pentagyna</i>).....	67
4.4.103. Kardeş Kanı (<i>Phelypea tournefortii</i>)	67
4.4.104. Karnıyarık (<i>Plantago psyllium</i>)	67
4.4.105. Kavlan (<i>Platanus orientalis</i>).....	68
4.4.106. Kavun (<i>Cucumis melo</i>).....	68
4.4.107. Kebabe (<i>Piper cubeba</i>).....	68
4.4.108. Keçisakalı (<i>Filipendula ulmaria</i>).....	68
4.4.109. Kediyağı (<i>Antennaria diocia</i>)	69
4.4.110. Kekik (<i>Thymbra spicata</i>)	69
4.4.111. Kenevir (<i>Cannabis sativa</i>).....	69
4.4.112. Kereviz (<i>Apium graveolens</i>).....	70

4.4.113. Keten (<i>Linum usitassimum</i>).....	70
4.4.114. Kına Ağacı (<i>Lawsonia alba</i>).....	70
4.4.115. Kınakına (<i>Cinchona sp.</i>)	70
4.4.116. Kırkkilit Otu (<i>Equisetum sp.</i>)	71
4.4.117. Kırlangıçotu (<i>Chelidonium majus</i>).....	71
4.4.118. Kırmızı Biber (<i>Capsicum annuum</i>)	71
4.4.119. Kısa Mahmut (<i>Teucrium chamaedrys</i>).....	71
4.4.120. Kızılçık (<i>Cornus mas</i>)	72
4.4.121. Kimyon (<i>Cuminum cyminum</i>).....	72
4.4.122. Kişniş (<i>Coriandrum sativum</i>)	72
4.4.123. Kocayemiş (<i>Arbutus unedo</i>)	72
4.4.124. Kokarağaç (<i>Ailanthus glandulsa</i>).....	73
4.4.125. Kokulu Papatya (<i>Anthemis nobilis</i>)	73
4.4.126. Kokulu Yapışkanotu (<i>Asperula odorata</i>).....	73
4.4.127. Koyunotu (<i>Agrimonia eupatoria</i>)	73
4.4.128. Koyun Gözü (<i>Bellis perennis</i>).....	74
4.4.129. Köknar (<i>Abies cilicica</i>)	74
4.4.130. Köpek dili (<i>Cynoglossum officinale</i>)	74
4.4.131. Kudret Narı (<i>Momordica charantia</i>)	74
4.4.132. Kurt Eğreltisi (<i>Dryopteris filix-mas</i>).....	75
4.4.133. Küsküt (<i>Cuscuta europaea</i>)	75
4.4.134. Kuşburnu (<i>Rosa canina</i>)	75
4.4.135. Kuşkonmaz (<i>Asparagus officinalis</i>)	75
4.4.136. Lavanta (<i>Lavandula angustifolia</i>)	76
4.4.137. Limon (<i>Citrus limonum</i>).....	76
4.4.138. Mahlep (<i>Cerasus mahaleb</i>)	76
4.4.139. Mayasıl Otu (<i>Ajuga sp.</i>)	76

4.4.140. Maydanoz (<i>Petroselinum crispum</i>)	77
4.4.141. Melekotu (<i>Angelica sylvestris</i>)	77
4.4.142. Meşe Mazısı (<i>Quercus infectoria</i>)	77
4.4.143. Menekşe (<i>Viola tricolor</i>).....	77
4.4.144. Mercan Köşk (<i>Origamum majorana</i>)	77
4.4.145. Mersin (<i>Myrtus communis</i>)	78
4.4.146. Meyan Kökü (<i>Glycyrrhiza glabra</i>)	78
4.4.147. Mezeryon (<i>Daphne mezereum</i>).....	78
4.4.148. Mısır (<i>Zea mays</i>).....	78
4.4.149. Misvak (<i>Salvadora persica</i>)	78
4.4.150. Mübarek Dikeni (<i>Cnicus benedictus</i>).....	79
4.4.151. Mührüsüleyman (<i>Polygonatum multiflorum</i>)	79
4.4.152. Mürver (<i>Sambucus sp.</i>)	79
4.4.153. Nane (<i>Mentha piperita</i>).....	80
4.4.154. Nar (<i>Punica granatum</i>)	80
4.4.155. Nergis (<i>Narcissus tazetta</i>)	80
4.4.156. Nezleotu (<i>Anacyclus pyrethrum</i>)	81
4.4.157. Nilüfer (<i>Nuphar luteum, Nymphaea alba</i>)	81
4.4.158. Nohut (<i>Cicer arietinum</i>)	81
4.4.159. Oğulotu (<i>Melissa officinalis</i>)	81
4.4.160. Okalıptüs (<i>Eucalyptus globulus</i>).....	81
4.4.161. Öksürük Otu (<i>Tussilago farfara</i>)	82
4.4.162. Ölmez Çiçek (<i>Helichrysum sp.</i>).....	82
4.4.163. Palamut (<i>Quercus sp.</i>).....	82
4.4.164. Pamuk (<i>Gossypium hirsutum</i>)	83
4.4.165. Papatya (<i>Matricaria chamomilla</i>)	83
4.4.166. Pelin Otu (<i>Artemisia absinthium</i>)	83

4.4.167. Peygamber Ağacı (<i>Guaiacum officinale</i>)	84
4.4.168. Peygamber Çiçeği (<i>Centaurea cyamus</i>)	84
4.4.169. Pıtrak (<i>Bidens tripartita</i>)	84
4.4.170. Porsuk Ağacı (<i>Taxus baccata</i>).....	84
4.4.171. Reyhan (<i>Ocimum basilicum</i>)	85
4.4.172. Rezene (<i>Foeniculum vulgare</i>)	85
4.4.173. Sabun Otu (<i>Saponaria officinalis</i>).....	85
4.4.174. Safran (<i>Crocus sativus</i>)	86
4.4.175. Sakızağacı (<i>Platanus lentiscus</i>)	86
4.4.176. Sakız Kabığı (<i>Cucurbita pepo</i>).....	86
4.4.177. Salep (<i>Orchis sp.</i>)	86
4.4.178. Salkım Çiçeği (<i>Silene sp.</i>).....	87
4.4.179. Saparna (<i>Simulax sp.</i>)	87
4.4.180. Sarımsak (<i>Allium sativum</i>)	87
4.4.181. Sarısabır (<i>Aloe sp.</i>).....	88
4.4.182. Sarıyasemin (<i>Gelsemium sempervirens</i>).....	88
4.4.183. Sedefotu (<i>Ruta graveolens</i>).....	88
4.4.184. Selvi (<i>Cupressus sempervirens</i>).....	89
4.4.185. Sığırdili (<i>Anchusa officinalis</i>).....	89
4.4.186. Sığırkuyruğu (<i>Verbascum sp.</i>)	89
4.4.187. Siklamen (<i>Cyclamen sp.</i>).....	89
4.4.188. Sinameki (<i>Cassia sp.</i>).....	90
4.4.189. Sinekkapan (<i>Drosera rotundifolia</i>).....	90
4.4.190. Sinirliot (<i>Plantago sp.</i>).....	90
4.4.191. Soğan (<i>Allium cepa</i>)	90
4.4.192. Solucanotu (<i>Pelargonium endlicherianum</i>)	91
4.4.193. Sonbahar Çiğdemi (<i>Colchicum autumnale</i>).....	91

4.4.194. Söğüt (<i>Salix sp.</i>)	91
4.4.195. Su Kabağı (<i>Lagenaria vulgaris</i>)	91
4.4.196. Sumak (<i>Rhus coiraria</i>)	92
4.4.197. Susam (<i>Sesamum indicum</i>).....	92
4.4.198. Su Sinirotu (<i>Alisma plantago</i>)	92
4.4.199. Su Teresi (<i>Nasturtium officinale</i>)	93
4.4.200. Suut Kökü (<i>Veratrum album</i>).....	93
4.4.201. Su Yoncası (<i>Menyanthes trifoliata</i>)	93
4.4.202. Sürüngen Mayasılotu (<i>Ajuga reptans</i>)	93
4.4.203. Süsen (<i>İris germanica</i>).....	93
4.4.204. Sütleğen (<i>Euphorbia sp.</i>)	94
4.4.205. Şahtere Otu (<i>Fumaria officinalis</i>)	94
4.4.206. Şakayık (<i>Paeonia mascula</i>).....	94
4.4.207. Şeftali (<i>Persica vulgaris</i>)	94
4.4.208. Şerbetçiotu (<i>Humulus lupulus</i>).....	95
4.4.209. Şeytan Elması (<i>Datura stramonium</i>).....	95
4.4.210. Şeytan Tersı (<i>Ferula assa-foetida</i>)	95
4.4.211. Şimşir Ağacı (<i>Buxus sempervirens</i>)	95
4.4.212. Taflan (<i>Prunus laurocerasus</i>).....	96
4.4.213. Tarçın (<i>Cinnamomum sp.</i>).....	96
4.4.214. Tarhun (<i>Artemisia dracunculus</i>).....	96
4.4.215. Tarla Sarmaşığı (<i>Convolvulus arvensis</i>).....	97
4.4.216. Taş Anasonu (<i>Pimpinella saxifraga</i>)	97
4.4.217. Taş Yoncası (<i>Melilotus officinalis</i>).....	97
4.4.218. Tavşan Memesi (<i>Ruscus aculeatus</i>)	98
4.4.219. Tereotu (<i>Lepidium sativum</i>).....	98
4.4.220. Tıbbi Hardal (<i>Brassica nigra</i>).....	98

4.4.221. Tıbbi Kestere (<i>Betonica officinalis</i>).....	98
4.4.222. Tıbbi Miskotu (<i>Calaminthea officinalis</i>)	99
4.4.223. Turunç (<i>Citrus aurantium</i>).....	99
4.4.224. Tütün (<i>Nicotiana tobacom</i>).....	100
4.4.225. Uzun Lohusa Otu (<i>Aristolochia sp.</i>).....	100
4.4.226. Üvez Kurusu (<i>Sorbus sp.</i>)	100
4.4.227. Üzüm (<i>Vitis vinifera</i>)	101
4.4.228. Veba Otu (<i>Petasites officinalis</i>)	101
4.4.229. Venüs Saçı (<i>Adiantum capillus- veneris</i>).....	101
4.4.230. Yabani Papatya (<i>Anthemis arvensis</i>).....	102
4.4.231. Yaban Turpu (<i>Raphanus raphanistrum</i>).....	102
4.4.232. Yakı Otu (<i>Epilobium angustifolium</i>)	102
4.4.233. Yalancı Acı Ağaç (<i>Quassia jamaicense</i>)	102
4.4.234. Yalancı Dişotu (<i>Amni majus</i>)	103
4.4.235. Yalancı İğde (<i>Hippophae rhamnoides</i>).....	103
4.4.236. Yalancı Sınameki (<i>Colutea arborescens</i>)	103
4.4.237. Yapışkanotu (<i>Parietaria sp.</i>).....	103
4.4.238. Yarpuz (<i>Mentha pulegium</i>)	103
4.4.239. Yerfesleğeni (<i>Mercurialis annua</i>).....	104
4.4.240. Yerfistiği (<i>Arachis hypogoea</i>)	104
4.4.241. Yılan Yastığı (<i>Arum sp.</i>)	104
4.4.242. Yıldız Anasonu (<i>İllicium verum</i>)	104
4.4.243. Yulaf (<i>Avena sativa</i>)	105
4.4.244. Yüksükotu (<i>Digitalis sp.</i>).....	105
4.4.245. Zakkum (<i>Nerium oleander</i>).....	105
4.4.246. Zencefil (<i>Zingiber officinale</i>)	106
4.4.247. Zerdeçal (<i>Curcuma longa</i>)	106

4.4.248. Zeytin (<i>Olea europea</i>)	106
4.5. Aktarlarda, Baharatçılarda ve Benzeri Dükkanlarda	
Satılması Sakıncalı ve Tehlikeli Olan Maddeler	107
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	109
5.1. Sonuçlar	109
5.2. Öneriler.....	110
KAYNAKLAR	112
ÖZGEÇMİŞ	117
EK 1. Görüşme Yapılan Aktarların İsim ve Adresleri	118

ÖZ

DOKTORA TEZİ

İSTANBUL AKTARLARINDA SATILAN BİTKİSEL DROGLARIN KULLANIM
ALANLARININ BELİRLENMESİ ve BAZILARININ STANDARTLARA
UYGUNLUĞUNUN ARAŞTIRILMASI

M. NECAT İZGİ

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARLA BİTKİLERİ ANABİLİM DALI

Danışman : Prof. Dr. Saliha KIRICI

Yıl : 2001, Sayfa : 119

Jüri : PROF. DR. SALİHA KIRICI

PROF. DR. MENŞURE ÖZGÜVEN

YRD. DOÇ. DR. ABDULHABİP ÖZEL

Ülkemiz zengin florası nedeniyle tıbbi bitkiler yönünden büyük bir potansiyele sahiptir. Günümüzde önemi her geçen gün artan tıbbi bitkiler, ülkemizde farklı yörelere göre değişik isimlerle anılmakta ve kullanılmaktadır. Bu çalışmada İstanbul aktarlarında bulunan ve çeşitli amaçlarla kullanılan 248 adet bitki incelenerek Türkçe isimlerine göre alfabetik sıraya göre dizilmiş ve daha sonra bitkilerin bileşimleri etkili maddeleri ve kullanılışları ile yöresel isimleri verilmiştir. Ayrıca, 16 bitkinin uçucu yağ oranları belirlenerek, bunlardan dokuz bitkinin (*Pimpinella anisum*, *Rosmarinus officinalis*, *Laurus nobilis*, *Thymbra spicata*, *Cuminum cyminum*, *Coriandrium sativum*, *Mentha piperita*, *Eucalyptus globulus* ve *Foeniculum vulgare*) TSE standartlarına uygun olduğu, iki tanesinin (*Eugenia caryophyllata* ve *Zingiber officinale*) standarda uygun olmadığı saptanmış, incelenen bitkilerden beş tanesinin (*Salvia triloba*, *Achillea millefolium*, *Apium graveolens*, *Lavandula officinalis* ve *Myrtus communis*) standardına ulaşamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Tedavi, Aktar, Tıbbi Bitkiler

ABSTRACT

PhD THESIS

TO DETERMINATE HERBS DRUGS SOLD IN ISTANBUL'S HERBALISTS AND USED AREAS AND SUITABLE OF STANDARDS

M. NECAT İZGİ

DEPARTMENT OF FIELD CROPS
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
UNIVERSITY OF ÇUKUROVA

Supervisor : Prof. Dr. Saliha KIRICI

Year : 2001, Pages : 119

Jury : PROF. DR. SALİHA KIRICI

PROF. DR. MENŞURE ÖZGÜVEN

YRD. DOÇ. DR. ABDULHABİP ÖZEL

Our country has a big potential of genetic sources of medicinal plants because of its rich flora. Nowadays, the importance of the medical plants are getting to increase. They are called and used differently according to regions. In this study, 248 plants that are sold in the Istanbul's herbalists were determined, then these plants were alphabetically ranged according to their names and also were given their chemical contents, uses, effects and location names. In addition; some essential oil plants were collected from herbalists and the were examined in terms of essential oils. In the results; nine plants (*Pimpinella anisum*, *Rosmarinus officinalis*, *Laurus nobilis*, *Thymbra spicata*, *Cuminum cyminum*, *Coriandrium sativum*, *Mentha piperita*, *Eucalyptus globulus* and *Foeniculum vulgare*) of them were found suitable of standarts, but two of them (*Eugenia caryophyllata* and *Zingiber officinale*) were not found. Last five plants (*Salvia triloba*, *Achillea millefolium*, *Apium graveolens*, *Lavandula officinalis* and *Myrtus communis*) have not been yet any Turkish standarts.

Key Words: Folk Medicine, Seller of herbs, Medicinal plants

TEŞEKKÜR

Çalışma konusunun belirlenme aşamasından sonuç aşamasına kadar çalışmanın tamamlanmasında en çok emeği geçen danışmanım Prof. Dr. Saliha KIRICI'ya ve çalışmanın yazım aşamasında yardımcı olan bölüm Araştırma Görevlileri Memet İNAN ve Nafiz ÇELİKTAŞ'a teşekkür ederim.

CİZELGELER DİZİNİ**SAYFA NO**

Çizelge 3.1.1. Fiziksel Özellikleri ile Etkili Madde Oranları İncelenen Bitkiler 12

Çizelge 4.2.1. Bazı Bitkilerde Kullanılan Organlar ile Tespit Edilen ve TSE'nin

Standartlara Uygun Olarak Kabul Ettiği En Düşük

Uçucu Yağ Oranları..... 18

Çizelge 4.3.1. İstanbul ve Çevresindeki Aktarlar ve Tecrübeli Kişilerle Yapılan

Görüşmeler Sonucu Saptanan Tıbbi Bitkiler 24

1.GİRİŞ

Dünya üzerinde 750.000-1.000.000 arasında bitki türünün bulunduğu tahmin edilmektedir. Bunlardan 550.000 kadarı tanımlanıp isimlendirilmiştir. Her yıl 2000 kadar yeni tohumlu bitki tanımlanıp isimlendirilmektedir. Gıda elde etmek için yetiştirilen türler 3000 civarındadır. Buna karşılık, gıda olarak kullanılan yabani bitki türlerinin sayısı 10.000' in üzerindedir. Tedavi amacıyla kullanılan bitkilerin miktarı antik çağdan beri devamlı artış göstermektedir. Mezopotamya Uygarlığı döneminde kullanılan bitkisel drog miktarı 250 civarında idi. Eski Yunan Uygarlığı döneminde 100 kadar tıbbi bitki tanıınıyordu. Arap-Fars uygarlığı döneminde bu miktar 4000 civarına kadar yükselmiştir. 19. yüzyılın başlarında ise bilinen tıbbi bitki miktarı 13.000'e ulaşmıştır (Baytop, 1989).

İnsanlığın varoluşundan beri hastalıkları iyileştirmede, doğadaki bitkilerden, hayvanlardan hatta sulardan ve topraktan yararlanıldığı bilinmektedir. Günümüzde ise dünya ülkelerinin özellikle Avrupa ülkelerinin bu bitkisel kaynaklı ilaçları doz haline getirme, kullanma ve saklama koşullarının sentetik ilaçlarla aynı paralellikte olduğunu söylemektedir. Bu, çeşitli şekillerde ve bir çok amaçla kullanılan, fitofarmoka diye adlandırılan bitkisel ilaçların kullanılması, hazırlanması ve bünyesindeki etken maddelerin incelenmesi konularını ülkemizde de ciddi bir şekilde değinilmesi gerektiğinin altı önemle çizilmektedir (Meriçli, 1995).

Asırlar boyunca aktarlar Türkiye'de drogların başlıca temin edildiği yerler olmuşlardır. 19. Yüzyıl sonuna doğru aktarlar gizli tuttıkları formüllerle ilaçlar hazırlamaya, uyuşturucu ve patlayıcı maddeler satmaya ve bu şekilde eczacılarla rekabet etmeye başlamışlardı. Bu gidişe dur demek için 1884 yılında yayınlanan Hükümet Kararnamesi, aktarları zehirli drog ve bileşik satmak, ilaç hazırlamak ve reçete yapmaktan menetmiştir. Yapılan yoğun kontroller özellikle 1. Dünya savaşı esnasında başarılı olmuş ve sonuçta aktarlar sadece satışına izin verilen droglar ve baharatlarla ilgilenen baharatçılar haline dönüşmüşlerdir (Başer ve ark., 1986).

1979 yılında Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre Farmakopelerde kayıtlı olan, beşten daha fazla ülkede kullanılan ve

ticareti yapılan bitkisel drogların miktarı 1900 adet olarak saptanmıştır (Sütlüpnar, 1995).

Türkiye'de doğadan toplanarak iç ve dış ticareti yapılan çiçekli bitkiler ile eğreltilerden (vasküler bitki) 347 tür kayıtlıdır. Bunların %30'u dış ülkelere satılmaktadır. İhraç edilen bitkilerin "DİE kayıtlarına göre" yıllık miktarı 30.000 ton olup, bunun parasal değeri ise yaklaşık 50.000.000 Amerikan Doları'dır. Türkiye Dünya'da tıbbi bitki ticaretinde Çin ve Hindistan'dan sonra üçüncü ülke durumundadır. İhracat amacıyla toplanan ve bu nedenle doğal popülasyonları bozulan ilk 50 tür saptanmıştır. Bunlar arasında en çok tehdit altında olan ilk 10 tür tehlike kategorisindedir (Özhatay ve Koyuncu, 1998).

Son yıllarda tıbbi bitkiler ve bunlardan elde edilen aktif maddeler üzerindeki çalışmalar ve bunlara karşı olan ilgi çok artmıştır. Bunun başlıca nedenleri şu şekilde sıralanabilir.

- 1- Yeterli düzeyde bir kimya endüstrisine sahip gelişmekte olan ülkelerin, bitkilerden yararlanarak, kolay ve ucuz bir tedavi olanağı elde etmek istemeleri
- 2- Tedavi amacıyla kullanılan sentetik maddelerin bazılarında görülen tehlikeli yan etkiler
- 3- Bazı ilaçlarda başlangıç maddelerinin bitkisel droglardan sentetik droglara göre daha ucuza ve daha kolaylıkla elde edilebilme imkanları
- 4- Bitkisel drogların diğer bir üstün yanı da birkaç etkiye birden sahip olmalarıdır.

Halka yönelik olarak hazırlanan, tıbbi bitki kitapların sayıları 1960 yıllarına kadar çok azdı. Bununla beraber tıbbi bitkilerin kullanılışı, belirgin bir kesinti olmadan devam etmiştir.

İstanbulun yerlileri arasında eski inanç ve gelenekler bugün de devam etmektedir. Özellikle yaşlı ve tecrübeli kimseler gerek yaşlılardan gerekse aktarlardan halen yararlanmaktadırlar. Günümüzde de halk, modern tıbbın getirdiği esaslardan faydalanmakla beraber, folklorik tıp bilgilerini uygulamaktan geri kalmamaktadır. Bir yandan teşhis ve tedavi için doktora gitmekte ve reçetede yazılı ilaçları eczanede

gitmekte ve reçetede yazılı ilaçları eczanede yaptırmakta, diğer yandan da aktar dükkanlarında bitkisel droglara başvurmaktadır. Her ne kadar artık sayıları bir hayli azalmış bulunan aktar esnafı yalnızca baharat satıyormuş gibi görünüyorsa da yine halka bazı aktar spesiyalitelerini tarif etmekte ve hatta hazırlayıp vermektedir.

Ne yazık ki, bu çok değerli bilgiler ticari amaçlı, meslek sırrı olarak saklandığı ve yazılı halde bulunmadığı için bu bilgileri taşıyan insanlarla birlikte yok olmaktadır.

Birçok aşamalardan geçerek, günümüz modern tıbbının temelini oluşturan halk hekimliğine, sosyo ekonomik nedenlerden dolayı hâla birçok yörede rastlamaktayız. Bugün halk arasında kullanılmakta olan birçok bitkisel, hayvansal ve mineral kaynaklı halk ilaçlarından bazılarının literatürde kayıtlı etkilerine uygun, bazılarının ise tamamen farklı olarak kullanıldığı gözlenmiştir. halkın kullanıp yarar gördüğü ilaçların bir kısmı üzerinde bilimsel çalışmalar yapılmış, kimyasal yapıları ve etkileri saptanmıştır. Çok eski tarihlere dayanan halkın kullandığı akupunktur, jimnastik, hidro ve psikoterapi gibi uygulamaların yanısıra çeşitli halk ilaçlarının da bazı yörelerde yaygın olarak kullanıldığı düşünülürse, bu ilaçlara gereken önemin verilerek üzerinde bilimsel çalışmaların daha detaylı yapılması gerekmektedir (Şar, 1988).

Uçucu yağlar eski çağlardan günümüze değin tedavide drog olarak kullanılmaktadır. Etken maddelerine göre etkileri değişmekle birlikte pek çok uçucu yağ; antimikrobiyal, karminatif, koleretik, sedatif, diüretik, antispazmodik, v.s. gibi etkilere sahiptir. Bunun yanı sıra uçucu yağların bazı yan etkilerinin bulunduğu bilinmektedir (Şarer, 1991).

Ülkemizde bu konu ile ilgili çalışmalar yapılmasına rağmen istenen seviyeye ulaşılamamıştır. Bu çalışmada; aktarlardan elde edilen bilgiler, bitkilerin isimleri, etkili maddeleri ve kullanımları derlenerek bir araya getirilmiş ve aktarlarda satılan bazı bitkisel droglardan uçucu yağ içerenlerin uçucu yağ oranı ve fiziksel özellikler bakımından standartlara uygunluğu araştırılmıştır.

2.ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Demirhan (1974), İstanbul'da Mısır Çarşısında'ki aktarlarda satılan drogların isimleri ve hangi tedavide kullanıldıklarını konu alan bir çalışma yapmıştır. Ancak, bu araştırmalarda ülkemizdeki mevcut yasalardan çekinmelerinden veya dışarıya tedavi metodlarını vermeme gibi kaygılarından dolayı aktarlardan yeterli yardımı alamadığını bildirmiştir.

Anonim (1977), kimyon (*Cuminum cyminum*) tohumlarında bulunması gereken en düşük uçucu yağ oranının %2.5 olması gerektiği bildirilmiştir.

Anonim (1978), Türk Standartları Enstitüsü (TSE)'nün belirttiğine göre, anason tohumlarının birinci sınıf olarak kabul edilmesi için bünyelerinde minimum %2 oranında uçucu yağ bulundurmaları gerekmektedir.

Anonim (1980), nane (*Mentha piperita*) yaprağının I. sınıf kategorisine dahil olabilmesi için en az %1, II. sınıf olarak ise en düşük %0.7 oranında uçucu yağ içermesi gerektiği bildirilmiştir.

Anonim (1982), TSE, kekik (*Thymbra spicata*) yaprağında bulunması gereken en düşük uçucu yağ oranının %1 ve bu orana sahip kekiklerin standartlara uygun olduğunu bildirmektedir.

Atasü ve Yenen (1982), bitkilerin tedavideki, kullanımının insanlıkla birlikte başladığını, insanoğlunun ilk çağlarda, hastalıkları iyileştirebilmek için doğaya, hayvanlara ve çokça da bitkilere yöneldiğini belirtmiş ve bunun tarihsel gelişimini anlatmışlardır. Ayrıca ABD (USP 1980) Farmakopesinin %3.4, İngiltere (BP 1980) Farmakopesinin %12.1, Fransa (Fr 1972) Farmakopesinin %20.6 ve Türk (TF 1974) Farmakopesinin tedavide kullanılan bitkilerin oranının ise sadece %8.9 olduğunu ve bundan sonra yayınlanacak Türk Farmakopesinde, tıbbi bitkilere daha fazla yer verilmesini ümit ettiğini bildirmişlerdir.

İlisulu (1982), anasonun mideyi kuvvetlendirici, gaz söktürücü, sinir yatıştırıcı, uyku verici, sıyrıklarda ve kronik bronşitte kullanıldığını ve ülkemizde yetiştirilen anason tohumlarının kimyasal analizleri sonucunda % 1.5 ile % 6 oranında uçucu yağ bulunduğunu bildirmektedir.

Kevseroğlu (1982), farklı bölgelerden alınan anasonlarda uçucu yağ oranının %2.83 ve %2.17 arasında saptadığını, bulduğu sonuçların literatürlerde belirtilen bazı değerlerden farklı olmasını, uygulanan yöntem, ekolojik şartlar ve denemeye alınan materyallerin farklı olmasından kaynaklandığını bildirmektedir.

Tanker ve İlisulu (1982), güney illerimizde Zahter veya Karabaş kekik olarak bilinen *Thymbra spicata* L.'nin kekik olarak yararlanılan bir bitki olduğunu ve çiçekli dal uçlarının su ile kaynatılarak soğuk alginliklarına, karın ağrılarına karşı ve genç sürgünlerin, iştah açıcı salata yapımında kullanıldığını bildirmektedirler. Araştırmacılar bitkinin toprak üstü aksamında %3.5 oranında uçucu yağ bulunduğunu saptamışlardır.

Anonim (1983), standartlara uygun bir kişniş (*Coriandrum sativum*) tohumunda en az %0.2 oranında uçucu yağ bulunması gerekmektedir.

Baytop (1984), Türkiye’de geçmişte ve bugün bitkilerle tedavi konulu eserinde; tıbbi bitkilerin çok eski tarihlerden günümüze değin kullanıldığını ve son zamanlardaki şehirleşme sebebi ile bu bilgilerin kaybolabileceği düşüncesi içinde çeşitli yörelerde bulunan tıbbi bitkileri ve bunların kullanım alanlarını araştırmıştır. Anılan eserde uçucu yağ oranlarının; *Rosmarinus officinalis* L.'de %1-2, *Laurus nobilis* L.'de %1-2, *Eugenia cryophyllata* Thunb.'da %15-20, *Thymbra sp.*'de %0.5-3.5, *Coriandrum sativum* L.'da %0.3-0.4, *Mentha sp.*'de %0.5-3.25, *Eucalyptus globulus* Labill.'da %3-5, *Lavandula angustifolia* Miller. 'de %0.5-1, *Myrtus communis* L.'de %0.3-0.5, *Achillea millefolium* L. 'da %0.2-0.4, *Zingiber officinale* Roscoe.'de %1-3 olduğunu saptamıştır.

Anonim (1985a), defne yaprağında bulunan uçucu yağ oranının standartlara uygun olarak kabul edilebilmesi için, yaprağın en az %1 oranında uçucu yağ içermesi gerektiği TSE tarafından bildirilmektedir.

Anonim (1985b), adaçayında yabancı maddelerin, adaçayları arasında ve/veya üzerlerinde bulunan yabancı bitki parçaları ve yaprakları, taş, toprak vb. gibi kendinden başka her türlü maddeler olduğu, bu oranın I. sınıf adaçaylarında en çok %1, II. sınıf adaçaylarında ise %2 oranında olması gerektiği bildirilmektedir.

Tombul ve Altan (1985), öncelikle Elazığ olmak üzere Doğu Anadolu’da yetişip de Türkiye’nin diğer bölgelerinde rastlanmayan veya oralarda yetişmeyen 17

bitki türünün yerel adları ile birlikte bölgedeki kullanım biçimlerini incelemişler ve yöre halkının bu bitkilerden daha çok tıbbi ve endüstriyel olarak faydalandığını bildirmişlerdir.

Altınığne (1986), ilaç etken maddelerini içeren ve beslenme amacıyla kullanılan bu bitkilerin çok eski zamandan beri tedavi amacıyla kullanıldığını, halihazırda çeşitli galenik preparatların içinde yer alan bazı bitkisel besin maddelerini (sarımsak, rezene, ebegümece, nane, ıhlamur, adaçayı, anason, hindiba, maydanoz, gelincik ve asma) ayrı ayrı kısaca bildirmiştir.

Başer ve ark. (1986), Türkiye'de inceledikleri 96 aktardan, 4222 örnek toplamış ve bu örnekleri 1359 isim altında sınıflandırmışlardır. Çalışmalarında bir çok aktarın sattıkları droglar hakkında bilgi sahibi olmadığını, hatta çok iyi bilinen drogları bile yanlış örneklediklerini tespit etmişlerdir. Bazı aktarların ise sattıkları droglara alışılmamış garip isimler verdiklerini bildirmişlerdir. İstanbul'daki bir aktarın 180 adet bitkisel drog ve diğer maddeleri (fildişi tozu, gliserin, demirbozan, zırnık sapı vb.) sattığını tespit etmişlerdir.

Doğan ve Dikmen (1986), Orta Anadolu Bölgesi farklı yörelerinden sağlanan kimyon (*Cuminum cyminum* L.) tohumlarının bazı özellikleri ve kimyasal bileşimi ve ayrıca, farklı azotlu gübreleme uygulanan kimyonun uçucu yağlarının fiziko-kimyasal özellikleri ve uçucu yağlarının bileşenlerini tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada, kimyondaki uçucu yağ oranlarının bölgeden bölgeye farklılık gösterdiğini ve çalışma bölgelerinde bu değişimin % 2.93- 3.29 arasında olduğunu saptamışlardır.

Anonim (1987), okaliptus (*Eucalyptus globulus*) yaprağında bulunan uçucu yağın standartlara uygun olabilmesi için, en düşük %1 oranında olması gerektiği belirtilmektedir.

Asil ve Soner (1988), Mut, Gülnar, Ermenek yöresi halk ilaçlarını (Azak Eğiri, İt Burnu, Ebegümece, Baldırıkara, Sarı Çalı, Maydanoz, Acı Yavşan, Reçine, Papatya, Tere), halk arasında kullanım şekli, bunların içerdiği etkili maddeleri ve oranlarını tespit etmiştir.

Sucu (1988), Ege Bölgesi Halk İlaçları üzerine yaptığı çalışmada, 425 halk ilacı üzerinde araştırma yapmış, ilaçların %27'sinin bilimsel nitelik taşıdığını, %68'inin

farmakolojik etkileri ve kimyasal yapılarının kesinlikle belirlenmediğinin, %4'ünün anlamsız olarak kullanıldığını, %1'inin ise zararlı etkilere sahip olduğunu tespit etmiştir.

Anonim (1989), standartlara uygun bir Rezene (*Foeniculum vulgare*) tohumunda en düşük %0.5 oranında uçucu yağ bulunması gerektiği belirtilmiştir.

Baytop (1989), yöresel adları bilinen tayinsiz, bitki türlerini tayin ederek 110 Latince bitki adının yerli karşılıklarını saptamış, bu adları, yöreler ile birlikte bir liste halinde vermiştir.

Anonim (1990a), standartlara uygunluk açısından karanfil (*Eugenia caryophyllata*)'de minimum uçucu yağ oranının %14 olması gerektiği bildirilmektedir.

Anonim (1990b), zencefil (*Zingiber officinale*)'in standartlara uygun olabilmesi için bünyesinde en az %1.5 oranında uçucu yağ bulundurması gerektiği saptanmıştır.

Anonim (1990c), TSE'nin bildirdiğine göre bir numunede baharatlardan ayrılabilen, kum, toprak, böcek kalıntıları, kemiricilerin kıl ve artıkları ve baharat dışında kalan diğer maddeler yabancı maddeler olarak belirlenmelidir.

Akgül ve Kıvanç (1991), antik çağlardan beri gıdalara tat, koku ve renk vermede kullanılan baharatların son yıllarda antimikrobiyal özellikleri açısından da önem kazandığını belirtmekte, gıda, ecza parfüm ve kozmetik ürünlerinde istenmeyen mikroorganizma gelişmesini önlemek için çok sayıda çalışma yapıldığını bildirmiştir. Bu derlemede, baharatlar ve türevlerinin daha çok gıdalarla ilişkili bakteriler üzerine etkilerini konu alan araştırmaların biraraya getirildiğini rapor etmiştir.

Sezik (1991), aktarlarda bulunan drogları ve bunların kullanışlarını veren yayınlarda (37- 42) az da olsa halk ilacı olarak kullanılan bazı bitkilere ait kayıtlar bulunduğunu, ancak bu yayınlarda aktarların bulundukları şehirler esas alındığı için halk ilacı olabilecek bitkilerin orjini hakkında fikir yürütmenin mümkün olamayacağını, bu nedenle bitkilerin kullanılışlarının halk ilacına mı ait olduğu, yoksa aktar tarafından yeni bir kullanılış şekli mi verildiğinin belirsiz olduğunu ifade etmiştir.

Ülkemizde farmakognozi araştırmaları, halk ilacı olan bitkiler üzerinde biyolojik aktivite tespiti ile başlatılması gerektiğini ve etkili madde veya maddelerin izolasyonu yönünde yürütülmesi gerektiğini bu hususun ülkemizde farmakognaziye yeni alanlar

açacağını ve eczacılığın en eski disiplinlerinin layık olduğu yere ulaşmasında rol oynayacağı için de son derece önemli olduğunu belirtmektedir.

Tanrıverdi ve Ark., (1991), *Laurus nobilis* L. meyve ve yaprağının uçucu yağ bileşenlerini saptamak amacıyla yaptıkları çalışmada, bitki yaprağında %2.6 ile 2.8 arasında uçucu yağ bulunduğunu ve bu oranın meyvede %0.33'e kadar düştüğünü bildirmişlerdir.

İlisulu (1992), defne (*Laurus nobilis* L.) bitkisinde bulunan uçucu yağın gıda, parfümeri, içki ve deri sanayiinde, öğütülmüş yaprakları; yemeklerde tad ve çeşni verici olarak, besin ve ilaç sanayiinde ise yapraklarının bayatlamayı önlemek amacıyla kullanıldığını, yapraklarda uçucu yağın %0.5- %4 arasında bulunduğunu, aynı literatürde iyi bir rezene tohumunda bu oranın %4- 6, lavantada (*Lavandula officinalis* L.) ise %1 civarında olduğunu bildirmektedir.

Anonim (1993), biberiye (*Rosmarinus officinalis* L.) tohumlarında standartlara uygunluk açısından, uçucu yağ oranının en az %1 oranında olması gerektiği TSE tarafından bildirilmektedir.

Başbağ (1993), halk hekimliğinde kullanılan bitkilerin yörelere göre farklı isimlerle söylenişi ve kullanım alanlarını ele almıştır. Araştırmada öncelikle Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğü'nde yer alan ve yöresel isimleri ile anılan tıbbi bitkileri tespit etmiş, botanik isimleri Büyük Bitkiler Kılavuzu'ndan araştırarak, bunları alfabetik sıraya dizmiştir. Ayrıca bu bitkilerin kullanım alanlarını halk kitaplarından tespit ederek yazmıştır.

Başer (1993a), uçucu yağların dünya üretiminin yılda 45.000 ton olduğunun tahmin edildiği, bunun yaklaşık 700 milyon dolar karşılığı olduğu, yıllık üretimi 500 tonun üzerindeki 15 uçucu yağın toplam üretimin %90'ına tekabül ettiğini ayrıca toplam dünya üretiminin %54'ten fazlası gelişmekte olan ülkelere, %9'unun ise doğu Avrupa ülkelerinden sağlandığını söylemiştir.

Başer (1993b), kocakarı ilaçlarının tanımını ve antik çağlardan başlayarak günümüze kadar olan tarihsel gelişimini ayrıntılı olarak anlattıktan sonra, zaman içinde kocakarıların dünya ve hayata hükmeden, şifa dağıtan ulu tanrıçalıktan, saygı görmeyen ve bu yüzden gizli sanat icra eden büyücü, şifacı ve düşükçüler haline

geldiklerini, uygulamalarının ne denli akıl ve mantık dışı adlandırılrsa da kocakarıların ve sahip oldukları bilgilerin bize geçmişten kalan kıymetli bir miras olduğunu, bu bilgilerin bugünün bilim süzgecinden geçirilmesiyle pek çok yeni ilacın ve tedavi şeklinin insanlık hizmetine sunulabileceği inancında olduğunu belirtmiştir.

Baytop (1993), Türkiye'de 9.000 kadar bitki türünün yetişmekte olduğunu biliniyor olduğunu, bunlardan bir bölümünün, yaklaşık 4.000 yıldan beri tedavi amacıyla ilaç hammaddesi olarak kullanıldığını, bu sürecin 5 büyük döneme (1. Asur ve Hitit dönemi 2. Roma ve Bizans dönemi 3. Selçuklular dönemi 4. Osmanlılar dönemi 5. Bugün) ayrıldığını belirtmiş olup, Anadolu'da Hititler döneminden (M.Ö. 1500 yılları) beri bazı bitkisel drogların elde edilip kullanıldığını, bitkisel drogların kullanılışının Selçuklular ve Osmanlılar döneminde bir artma gösterdiğini, Anadolu'da elde edilip kullanılan ana drogların miktarının 100 civarında olduğunu, Hititler döneminden beri bunların cinslerinde önemli değişiklik olmadığını, yaklaşık 4000 yıldan beri Anadolu'da aynı drogların elde edilip kullanıldığını ifade etmiştir.

Bozdoğanlı (1996), Çukurova Florası'nda doğal olarak bulunan tıbbi ve çeşitli amaçlarla kullanılan bitkilerin taramasını yaparak, bunların; bileşimleri, etkili maddeleri, kullanımları, latince ve türkçe adları hakkında bilgi vermiş, aktarlarda satılan bitkilerin listesini hazırlamıştır. Ayrıca; bu bitkilerin, Çukurova koşullarında yetiştirilme imkanlarını incelemiştir. Bölgede yaptığı inceleme gezileri literatür çalışmaları sonucu Çukurova Bölgesi'nde doğal olarak bulunan tıbbi çeşitli amaçla kullanılan 224 cins ve 1012 tür bitkinin bulunduğunu saptamıştır.

Ceylan (1997), Bornova koşullarında *Salvia triloba* L.'da yaptığı çalışmada en önemli maddenin uçucu yağ olduğunu ve uçucu yağ oranının %0.91 ile 3.7 arasında değişim gösterdiğini, bu oranın *Rosmarinus officinalis* L.'de %1- 2.5, *Mentha* türlerinde %3.5'e kadar çıktığını, *Foeniculum vulgare* Mill. meyvesinde %5.1, *Lavandula officinalis* L.'de %2.5 olduğunu bildirmektedir.

Er ve Yıldız (1997), çok eski zamanlardan beri ilaç olarak kullanılan defne yaprağının sindirime yardımcı, terletici ve antiseptik etkisi olduğunu, yağının bazı likörlere katıldığını ve başta balık olmak üzere her türlü su ürünlerinden yapılan

yiyeceklerde baharat olarak tüketildiğini, yapraklarında uçucu yağ oranının %2 civarında olduğunu bildirmişlerdir.

Mert ve Kırıcı (1997), ilaç ve baharat bitkisi olarak gıda teknolojisi , parfüm ve kozmetik sanayii, ve farmasötik ürünler gibi çeşitli kullanım alanları bulunan kişniş (*Coriandrum sativum* L.) tohumu ve uçucu yağının günümüzde ekonomik öneme sahip olduğunu, dünya borsalarında işlem gördüğünü ve tohum bünyesinde %0.45-0.51 oranında uçucu yağ bulunduğunu bildirmektedir.

Başer (1998), son yirmi yıldır ve bilhassa son on yılda tıbbi ve aromatik bitkilerin ilaç ve ilgili diğer sanayilerde kullanımında büyük artış gözlemlendiğini, bu olumlu gelişmenin ardındaki nedenleri anlayabilmek için konunun mercek altına alınması gerektiğini, bu nedenle, makalede önce tıbbi bitkilerle ilgili durumu anlatmış, dünya çapında büyüyen pazar rakamları ışığında tıbbi bitkisel ürünlerin endüstriyel kullanımlarındaki ani ama kararlı ilgi artışının ardındaki nedenleri açıklamış ve aromatik bitkilerle ilgili dünya durumunu irdelemiş ve uçucu yağlar, aromatik bitki ekstraktları ve aroma kimyasalları endüstriyel kullanım açısından ele alıp rapor etmiştir.

Fenercioğlu ve Tuzlacı (1998), Şile (İstanbul) yöresinde, 42 tür bitkiden geleneksel halk ilacı olarak yararlanıldığını saptadıklarını, tedavideki kullanışlarına göre gruplandırdıklarını bildirmiş ve yöredeki bitkilerin sırasıyla en çok egzama, mide hastalıkları, nefes darlığı, öksürük, şeker hastalığı, böbrek hastalıkları ve yara tedavisinde kullanıldığını saptamışlardır.

Özgüven ve Kırıcı (1998), farklı ekolojilerde *Mentha* türlerinin uçucu yağ oranı ve bileşinlerini araştırdıkları çalışmalarında, uçucu yağ oranlarının ekolojik koşullara, bitki yaşına ve bitkinin biçim zamanına göre çok büyük farklılıklar gösterdiğini, bu oranın %0.49- 6.97 arasında değişim gösterdiğini bildirmişlerdir.

Yenikalaycı ve Kırıcı (1998), Kayseri yöresinde doğal olarak yetişen; 241 cinsin tamamının ilaç, 9'nun parfümeri ve kozmetikte, 24'nün boya, 5'nin insektisit amaçlı kullanılan ayrıca 27'sinin gıda ve 6'sının hayvan yemi olarak kullanılan bitkiler olduğunu saptamıştır. 241 cinsin içinde 1440 tür bitki bulunduğunu, özellikle *Achiella* (21 tür), *Allium* (28 tür), *Alyssum* (20 tür), *Astragalus* (110 tür), *Hypericum* (23 tür),

Salvia (34 tür), *Scrophularia* (20 tür), *Silene* (41 tür), *Verbascum* (37 tür), ve *Veronica* (31 tür) cinslerinde önemli sayıda türlerin varlığı tespit edilmiştir.

Baydar ve ark. (1999), Isparta yöresinden toplanarak ihracatı yapılan *Salvia triolaba* L. ve *Thymbra spicata* L üzerine yaptıkları çalışmada, uçucu yağ oranının *S.triloba*'da %1.95 ve *T. spicata*'da %2.03, olduğunu bildirmişlerdir.

Özel (1995), Harran Ovası koşullarında *Mentha piperita* L. Prilubskaja tipi nane ile yaptığı çalışmada, uçucu yağ oranı üzerine diurnal varyabilite etkisini incelemiştir. Günün farklı saatlerinde 9 biçim yaptığı bitkilerde uçucu yağ oranının ortalama %2.55- 3.00 arasında değişim gösterdiğini tespit etmiştir.

Oğuz (2000), Çukurova Koşulları'nda taban ve kıraç alanlarda denmeye aldığı *Foeniculum vulgare* Mill. bitkisinin meyvelerinde uçucu yağ oranının %1.48 ile %2.81 arasında değişim gösterdiğini bildirmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Araştırma 1996-1999 yılları arasında İstanbul aktarları ile yapılan görüşmeler şeklinde yürütülmüştür. Araştırmada deneme materyali olarak bu aktarlarda satışa sunulmuş olan bazı tıbbi bitkiler kullanılmıştır (Çizelge 3.1.1).

Çizelge 3.1.1. Fiziksel Özellikleri ile Etkili Madde Oranları İncelenen Bitkiler

Bilimsel Adı	Türkçe Adı
<i>Salvia triloba</i> L.	Adaçayı
<i>Pimpinella anisum</i> L.	Anason
<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Biberiye
<i>Achilla millefolium</i> L.	Civan perçemi
<i>Laurus nobilis</i> L.	Defne
<i>Eugenia caryophyllata</i> Thunb.	Karanfil
<i>Thymbra spicata</i> L.	Kekik
<i>Apium graveolens</i> L.	Kereviz
<i>Cuminum cyminum</i> L.	Kimyon
<i>Coriandrum sativum</i> L.	Kişniş
<i>Lavandula angustifolia</i> Miller.	Lavanta
<i>Myrtus communis</i> L.	Mersin
<i>Mentha piperita</i> L.	Nane
<i>Eucalyptus globulus</i> Labill.	Okaliptus
<i>Foeniculum vulgare</i> Miller.	Rezene
<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	Zencefil

3.2. Metot

Araştırmada bildirilen yıllar içerisinde İstanbul'da tıbbi bitkiler alım-satımı yapmakta olan 15 aktarla görüşmeler yapılmış, sorulan sorularla satılmakta olan bitkilerin yöresel adları, hangi alanlarda ve ne şekilde kullanıldıkları tesbit edilmiştir. Aktarlarla görüşmeler ayak üstü, fazla zamanlarını almadan, ilk başta tanışıp geliş amacını açıkça belirterek, her seferinde en fazla 10-15 dakika kısa sohbet şeklinde olmuştur. Aktar dükkanlarında bulunan kişilere; bitkinin türkçe veya yöresel ismi, ne şekilde satıldığı, hangi amaçla nasıl kullanıldığı, bu bitkilerin hangi yörelerden temin edildiği sorulmuştur. Görüşme yapılan aktarların işyeri adları ve adresleri Ek 1'de verilmiştir.

Elde edilen bu bilgiler ışığında Prof. Dr. Turhan Baytop'un Türkiye'de Bitkilerle Tedavi (Geçmişte ve Bugün) (Baytop, 1984) ve Türkçe Bitki Adları Sözlüğü (Baytop, 1997) isimli eserlerinden faydalanılarak yaptığımız literatür incelemesi sonucu bu bitkilerin bilimsel adları tesbit edilmiştir.

Aktarlarla yapılan görüşmeler esnasında droglar üzerinde çıplak gözle yapılan kontrollerde bariz bir kalite farkına rastlanmamıştır. Bu da aktarlar arasında büyük rekabetin olmasından kaynaklanmaktadır.

3.2.1. Uçucu Yağ İçeren Bitkilerde Fiziksel Özellikler ve TSE Standartlarına Uygunluğunun Tesbiti

Aktarlarla yapılan görüşmeler sonrasında yoğun olarak satışı yapılmakta olan ve uçucu yağ içeren bitkilerinden bazıları (Çizelge 3.1.1) satın alınarak Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü Analiz Laboratuvarında, TSE tarafından standartları belirlenmiş olan fiziksel özellikleri çıplak gözle incelenmiştir. Bu özellikler yapraklı numunelerde; yaprak kırığı, yırtık yaprak, kırık yaprak oranları, yabancı madde oranı, daneli örneklerde; saf tohumluk, diğer tohumlar, cansız yabancı maddeler gibi fiziksel özellikler Şehiralı (1997) ve Anonim (1990c)'in bildirdiği yöntemlere göre yapılmıştır.

3.2.2. Uçucu Yağ İçeren Bitkilerde Etkili Madde Oranlarının Tesbiti ve TSE Standartlarına Uygunluğunun Belirlenmesi

Etkili madde oranının tesbitinde TSE'nin bildirisinde yayınladığı Su Buharı Distilasyon yöntemi kullanılmıştır (Anonim, 1991). Uygulama esnasında incelenecek materyalden daneli olanlar öğütülmüş, yaprak, kök veya sap olanlar ise iyice ezilip parçalanmış olarak iki tekrarlamalı 100'er gram örnek alınıp zaman geçirilmeden (uçucu yağ kaybı olmaması amacıyla) her biri 1000 ml.'lik balon jojeler içerisine konulmuş, üzeri balonların yarısına kadar su ile tamamlanmıştır. Hazırlanmış olan balonlar ocaklara yerleştirilerek su buharı distilasyon aletine bağlanmış ve 3 saat süre ile kaynatılmıştır. Buharlaşan uçucu yağ su ile yoğunlaştırılarak miktarı mililitre cinsinden alınan sonuçlar yüzde olarak hesaplanmış ve TSE standartlarına uygunluğu kontrol edilmiştir.

4. ARASTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA**4.1. İstanbul Aktarlarından Alınan Bitki Örneklerinde Fiziksel Özellikler ve TSE Standartlarına Uygunluğu**

Aktarlarda satışa sunulan droglar ambalajlanmadan önce aktarlar yada tüccarlar tarafından dikkatlice temizlenmektedir. Aktarlar arasındaki rekabetten dolayı satılan droglar oldukça temiz ve hemen hemen aynı kaliteye sahiptir. İncelemeye alınan 16 bitkide çıplak gözle yaptığımız gözlem sonucunda şu bulgular tespit edilmiştir.

4.1.1. Adaçayı (*Salvia triloba* L.) Yaprığı

Çok az miktarda yaprak sapları mevcuttur. Kusurlu bitki yaprağı miktarı (bayat, lekeli, böcek yenikli, rengi esmerleşmiş veya sararmış olanlar) %2 oranındadır. Yabancı madde görülmemiştir. Alınan numune Anonim (1985b)'ye göre I. sınıfa dahildir.

4.1.2. Anason (*Pimpinella anisum* L.)

Alınan numunede yabancı madde ve bozuk tane oranları %0.05 çıkmıştır. İçerisinde herhangi bir canlı veya cansız böcek bulunmamaktadır. Şehirali, (1997)'nin bildirdiğine göre %0.05'ten az olan unsurlar "Az" olarak belirlenir. Bulduğumuz değer sınır bir değerdir ve bu değer TSE'ye uygundur (Anonim, 1978).

4.1.3. Biberiye (*Rosmarinus officinalis* L.)

Alınan numunenin keline has rengi (grimsi-yeşil) ve aroması var. İçerisinde küflü, çürük olana ve herhangi bir yabancı maddeye rastlanmadı (Anonim, 1990c).

4.1.4. Defne (*Laurus nobilis* L.)Yaprağı

Kırık yaprak oranı %20, yaprak kırığı %25, yırtık yaprak %25, yaprak pulu %10, lekeli yaprak %15, yabancı madde oranı ise %5 ile alınan numune I. sınıfa dahildir (Anonim, 1985).

4.1.5. Karanfil (*Eugenia caryophyllata* Thunb.)

Tane karanfilde çıplak gözle yapılan incelemede herhangi bir yabancı madde ve yabancı tohum ve böcek olmadığı, kendine has tadı ve kokusunun olduğu ve küflü olmadığı görülmüştür. Ekstra sınıfa dahildir (Anonim, 1990a).

4.1.6. Kekik (*Thymbra spicata* L.)

Alınan yaprak numuneleri içerisinde herhangi bir sap parçası veya yabancı madde görülmedi (Anonim, 1982).

4.1.7. Kimyon (*Cuminum cyminum* L.)

Aktarlardan alınan tane kimyonda herhangi bir yabancı madde ve yabancı tohum rastlanmadı. Kendine has tadı, kokusu ve rengi vardır. I. sınıfa dahildir (Anonim, 1977).

4.1.8. Kişniş (*Coriandrum sativum* L.)

Tane kişniş açık kahverenginde, içerisinde buruşuk, renksiz tanelere rastlanmadı. Kırık tane oranı %0.05' ten daha az oranıyla I. sınıfa dahildir (Anonim, 1983b).

4.1.9. Nane (*Mentha piperita* L.)

Alınan numune sağlam, temiz, üzerinde gözle görülebilir ilaç ve gübre artıkları ile dış nem, canlı böcek ve böcek kalıntıları bulunmamakta ve yabancı bitki, yabancı madde, yabancı tat ve koku görülmedi. Numune I. sınıf özelliği taşımaktadır (Anonim, 1980).

4.1.10. Okaliptüs (*Eucalyptus globulus* Labill.) Yaprığı

Alınan numunede yaprak kırığı, yırtık yaprak, kırık yaprak oranı %80 ile III. sınıfa, yabancı madde miktarı %0 ile I. sınıfa, yaprak boyu ise 91-149mm II. Sınıfa dahil olduğu tespit edilmiştir (Anonim, 1987).

4.1.11. Rezene (*Foeniculum vulgare* Miller.)

Alınan numune içerisinde yabancı madde oranı %2, bozuk dane oranı %1 civarındadır. Öğütülmüş meyvelerinin tadına bakılarak bitkinin Tatlı Rezene (*Foeniculum vulgare* var. *dulce*) olduğu tespit edildi. Numune Ekstra sınıfına dahildir. (Anonim, 1989)

4.1.12. Zencefil (*Zingiber officinale* Roscoe.)

Alınan numune kireçle ağartılmış ve Bütün Zencefil tipindedir (20cm'den büyük). Kendine özgü renk, tat ve kokudadır. Küf ve acılık yoktur. İçerisinde herhangi yabancı madde, ölü böcek, kemirici hayvan yenikleri görülmedi (Anonim, 1990b)

4.2. İstanbul Aktarlarından Alınan Bitki Örneklerinde Uçucu Yağ Oranları ve Türk Standartlarına Uygunluğu

Yapılan distilasyon analizleri neticesinde İstanbul ve çevresinde satılan ve uçucu yağ içeren bazı bitkilerin etkili madde içeriği bakımından TSE standartlarına uygun olup olmadığı incelenmiştir. Bazı bitkilerde kullanılan organlar ve Türk Standartları Enstitüsü'nün belirlediği Su Buharı Distilasyon yöntemi ile (Anonim, 1991) yapılan analiz sonuçları ile TSE'nin belirlediği oranlar Çizelge 4.2.1'de verilmiştir.

Çizelge 4.2.1. Bazı Droglarda Saptanan Uçucu Yağ Oranı (%) Değerleri ve TSE Standartları

Bitki İsmi	Kullanılan Kısım	Saptanan Uçucu Yağ Oranı (%)	TSE'nin Belirlediği En Düşük Oran (%)
Adaçayı	Yaprak	2.7	-
Anason	Tohum	2.7	2
Biberiye	Yaprak+ Çiçek	1.8	1
Civan Perçemi	Yaprak	0.5	-
Defne	Yaprak	3.5	1
Karanfil	Meyve+ Meyve Dalı	10.2	14
Kekik	Yaprak	3.8	1
Kereviz	Yaprak	2	-
Kimyon	Tohum	2.8	2.5
Kişniş	Tohum	1.2	0.2
Lavanta	Yaprak	2.5	-
Mersin	Yaprak	1.5	-
Nane	Yaprak	2.7	1
Okaliptus	Yaprak	1	1
Rezene	Tohum	2	0.5
Zencefil	Kök	1.1	1.5

4.2.1. Adaçayı (*Salvia triloba*)

Adaçayı yapraklarında tespit ettiğimiz uçucu yağ oranı %2.7'dir. Elde edilen uçucu yağ oranı Ceylan (1997)'ın elde ettiği (%2.81) oranla benzerlik gösterirken, Baydar ve ark. (1999)'nın bildirdikleri sonuçtan (%1.95) daha yüksek olmuştur. Fakat yapılan araştırmada *Salvia triloba* için TSE' nin uçucu yağ oranı konusunda, belirlediği herhangi bir standarda rastlanmamıştır.

4.2.2. Anason (*Pimpinella anisum*)

Yaptığımız analiz sonucunda bitkideki uçucu yağ oranı %2.7 olarak bulunmuştur. Kevseroğlu (1982)'nin saptadığı sonuçlar (%2.17- 2.83) bulgumuzla uyum içerisindedir. Ceylan (1997) anasondaki oranın %1.5- 3 arasında olduğunu fakat en düşük miktarın %2 olması istendiğini belirtmektedir. Saptadığımız bu oran istenilen bir düzeyde olup, İlisulu (1982)'nin bildirdiği (% 1.5- 6) değerler arasındadır. TSE (Anonim, 1978)'nin belirttiğine göre "I. Sınıf" anasonda en az %2 oranında uçucu yağ bulunmalıdır. Ancak, anasonda yapılan ıslah çalışmalarıyla bu oran oldukça yükseltilmiştir. Yapılan çalışmada saptanan %2.7'lik değer standartların üzerinde bir değerdir ve aktardan aldığımız tohumlardaki uçucu yağ oranı standartlara uygundur.

4.2.3. Biberiye (*Rosmarinus officinalis*)

Biberiyedeki uçucu yağ oranı %1.8 olarak saptanmıştır. Tespit ettiğimiz bu oran Ceylan (1997)'ın (%1- 2.5) ve Baytop (1984)'un (%1- 2) belirttikleri oranların arasında bir sonuçtur ve elde edilen değer istenen ortalama bir rakamdır. TSE (Anonim, 1990c)'ye göre bu en az %1 olmalıdır. Bu çıkan sonuca göre aldığımız numunedeki uçucu yağ oranı standardın üstündedir

4.2.4. Civan Perçemi (*Achillea millefolium*)

Yaptığımız distilasyon analizi sonucunda Civan perçemindeki uçucu yağ oranı %0.5 olarak saptanmıştır. Baytop (1984) bu oranın %0.2 ile %0.4 arasında olduğunu belirtmektedir. Elde ettiğimiz bu sonuç istenen üstdeğerin de üstünde bir rakamdır. Bu bitkiye ait uçucu yağ oranı hakkında TSE'nin bildirdiği bir değere rastlanmamıştır.

4.2.5. Defne (*Laurus nobilis*)

Defne yaprağında yapılan analizde % 3.5 oranında uçucu yağ saptanmıştır. Bulduğumuz değer Er ve Yıldız (1997)'in bildirdiği %2'den daha yüksektir. Saptadığımız sonuç İlisulu (1992)'nin bildirdiği (%0.5- 4) ve Baytop (1984)'un belirttiği (%1- 4) oranlar arasında olup, TSE (Anonim, 1985) tarafından istenen %1'lik orandan oldukça yüksektir. Elde ettiğimiz sonuca göre alınan numunede uçucu yağ oranı standardın çok üzerindedir ve bitki bu yönden kalite olarak çok iyi durumdadır.

4.2.6. Karanfil (*Eugenia caryophyllata*)

Karanfilde tespit ettiğimiz uçucu yağ oranı %10.2'dir. Saptadığımız bu değer Baytop (1984)'un belirttiği oranlardan (%15- 20) ve TSE (Anonim, 1990a)'nin istediği en az orandan (%14) daha düşük bir değerdir. Bu sonuç aktarlardan toplanan numunenin, içerdiği uçucu yağ oranı bakımından iyi durumda olmadığını göstermektedir.

4.2.7. Kekik (*Thymbra spicata*)

Kekik yapraklarında yapılan analiz sonucunda % 3.8 oranında uçucu yağ tespit edilmiştir. Tanker ve İlisulu (1982) *Thymbra spicata* L.'nin toprak üstü aksamı ile yaptıkları analiz sonucunda, %3.5 oranında uçucu yağ bulunduğunu saptamışlardır. Baytop (1984) *Thymbra* türlerinde uçucu yağ oranının % 0.5- 3.5 arasında değişim

gösterdiğini bildirmektedir. Kekikte TSE (Anonim, 1982)'nin onayladığı en düşük oran %1 olup, bulduğumuz değerin altında bir orandır. Sonuçta, aktarlardan topladığımız numunenin, içerdiği uçucu yağ bakımından iyi bir durumda olduğunu söyleyebiliriz.

4.2.8. Kereviz (*Apium graveolens*)

Yaptığımız distilasyon analizi sonucunda Kerevizdeki uçucu yağ oranı %2 olarak saptanmıştır. Fakat Türk Standardı veya herhangi bir kaynakta bir değere rastlanmamıştır.

4.2.9. Kimyon (*Cuminum cyminum*)

Kimyondaki uçucu yağ oranı %2.8 olarak tespit edilmiştir. TSE (Anonim, 1977) satandardına göre bu oranın en az %2.5 olması istenmektedir. Ayrıca, Baytop 1984) kimyon tohumlarında bu oranın %1.5- 4 arasında olduğunu, Doğan ve Dikmen (1986) ise farklı bölgelerden topladıkları tohumlarda uçucu yağ oranının %2.93 ile %3.29 arasında değiştiğini bildirmişlerdir. Tespit ettiğimiz bu oran araştırmacıların bildirdikleri en üst değerlerden düşük, fakat TSE'nin belirlediği değerin üstünde bir rakamdır. Bu da, aktarlardan toplanan numunenin kalite bakımından çok iyi olmasa bile istenen bir düzeyde olduğunu göstermektedir.

4.2.10. Kişniş (*Coriandrum sativum*)

Kişniş tohumlarıyla yaptığımız analiz sonucuna göre uçucu yağ oranı % 1.2 olarak bulunmuştur. Elde ettiğimiz bu sonuç TSE (Anonim, 1983)'nin istemiş olduğu en düşük değerin (%0.2) oldukça üzerinde bir değerdir. Bulgularımız Baytop (1984)'un bildirdiği değerlerden (%0.3- 0.4) ve Mert ve Kırıcı (1997)'in saptadığı sonuçlardan (%0.45- 0.51) daha yüksek bulunmuştur. Buna göre aktardan aldığımız tohumlardaki uçucu yağ oranının yeterli bir düzeyde ve standartlara uygun olduğunu söyleyebiliriz.

4.2.11. Lavanta (*Lavandula officinalis*)

Yaptığımız distilasyon analizi sonucunda yaprakta uçucu yağ oranı %2.5 olarak saptanmıştır. Ceylan (1997), Lavantanın bitkinin çiçekli dallarında uçucu yağ oranının yıllara ve bitki sıklıklarına göre %1.26 ile %3.05 arasında değiştiğini ancak ortalama değerin %2.25 olduğunu, birim alanda bitki sayısının azalmasıyla uçucu yağ oranının arttığını saptamıştır. Baytop (1984), lavantadaki uçucu yağ oranının %0.5-1 arasında, benzer şekilde İlisulu (1992) bu oranın çiçeklerde %1 civarında olduğunu bildirmişlerdir. Saptadığımız sonuç her iki araştırmacıdan yüksek olurken, Ceylan (1997)'nin bildirdiği değerlerle uyusmaktadır. Lavanta uçucu yağı standardıyla ilgili TSE'nin belirlediği herhangi bir değere rastlanmamıştır.

4.2.12. Mersin (*Myrtus communis*)

Yaptığımız distilasyon analizi sonucunda Mersin yaprağındaki uçucu yağ oranı %1.5 olarak saptanmıştır. Bu oran Baytop (1984)'un bildirdiği değerlerden (%0.3-0.5) daha yüksektir. Bu bitkiyle ilgili TSE'nin belirlediği herhangi bir standarda rastlanmamıştır.

4.2.13. Nane (*Mentha piperita*)

Baytop (1984), bitkideki uçucu yağ miktarının yetiştirilen ırka ve yetiştirme şartlarına göre büyük değişiklikler gösterdiğini, Anadolu kökenli (Ankara) bitkilerin kurutulmuş dal ve yapraklarında %0.51, İstanbul civarında yetişen bitkilerin taze yapraklarında %0.8, kurutulmuş yapraklarında ise %3.25 uçucu yağ bulunduğunu saptamıştır. Ceylan (1997), drogta bu oranın genel olarak %1-2 arasında bulunduğu belirtmekle beraber Bornova koşullarında yaptıkları çalışmalarda bu oranın %3.5'e kadar çıktığını saptamıştır. Buna benzer şekilde Özgüven ve Kırıcı çalışmalarında uçucu yağ oranının %0.49- 6.97 arasında değiştiğini bildirmişlerdir. TSE'nin kabul ettiği oranlar ise I. Sınıf en az % 1, II. Sınıf en az %0.7 olmalıdır. Yaptığımız analizi

sonucu Nanedeki uçucu yağ oranı %2.7 olarak tespit edilmiş olup, bu oran Baytop (1984), Özgüven ve Kırıcı (1998) ve Ceylan (1997)'in verdikleri değerlerin arasında, TSE (Anonim, 1980)'nin istediği minimum değerlerin üzerinde ve kabul edilebilir bir değer olduğu tespit edilmiştir. Nane uçucu yağındaki bu artışın son yıllarda yapılan ıslah çalışmaları ve kültürel çalışmalardan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

4.2.14. Okalıptüs (*Eucalyptus globulus*)

Yaptığımız analiz sonucu Okalıptüs yaprağındaki uçucu yağ oranı %1 olarak tespit edilmiştir. Elde ettiğimiz bu oran Baytop (1984)'un belirttiği (%3-5) oranın altında bir orandır. TSE (Anonim, 1987) standardına göre yapraktaki uçucu yağ oranının en az %1 olması gerekir. Tespit ettiğimiz oran tam sınır bir değerdir.

4.2.15. Rezene (*Foeniculum vulgare*)

Yaptığımız analiz sonucu aktarlardan toplanan rezene tohumlarındaki uçucu yağ oranı %2 olarak tespit edilmiştir. Bulduğumuz uçucu yağ oranı Oğuz (2000)'un bulgularıyla (%1.48- 2.81) benzerlik gösterirken, Ceylan (1997)'nin saptadığı sonuçtan (%5.1) ve İlisulu (1992)'nin bildirdiği (%4- 6) sonuçlardan daha düşük çıkmıştır. Tespit ettiğimiz uçucu yağ oranı TSE'nin belirttiği orandan (%0.5) daha yüksek ve onaylanabilir bir orandır (Anonim, 1989).

4.2.16. Zencefil (*Zingiber officinale*)

Zencefil kökündeki uçucu yağ oranı ile ilgili TSE (Anonim, 1990b)'nin onayladığı en düşük oran %1.5 olarak bildirilirken, yapılan çalışmada bu oran %1.1 olarak tespit edilmiştir. Baytop (1984) bu oranın %1- 3 arasında olduğunu bildirmektedir. Belirlediğimiz bu oran hem bildirilen bu orandan hem de TSE'nin istemiş olduğu en düşük orandan daha azdır ve standartlara uygun değildir.

4.3. İstanbul Aktarlarıyla Yapılan Görüşmelerde Tespit Edilen Bitkilerin Türkçe, Latince ve Yerel İsimleri

İstanbul ve çevresindeki aktarlar ve bazı tecrübeli kişilerle yaptığımız muayyen görüşmeler sonucunda 250 adet tıbbi bitkinin kullanılmakta olduğu ve bu bitkilerden çoğunun satışının yapıldığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda satılmakta ve kullanılmakta olan bitkilerin Türkçe, Latince ve yerel adları Çizelge 4.3.1'de verilmiştir. Yerel adlar belirlenirken Turhan Baytop (1984)'un "Türkiyede Bitkiler ile Tedavi" eserinden büyük oranda yararlanılmıştır.

Çizelge 4.3.1. İstanbul ve Çevresindeki Aktarlar ve Tecrübeli Kişilerle Yapılan Görüşmeler Sonucu Saptanan Tıbbi Bitkiler

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Familiya: Adiantaceae		
Venüs Saçı	<i>Adiantum capillus-veneris</i>	Baldırıkara, Supelsengi
Familiya: Alismataceae		
Su Sinirotu	<i>Alisma plantago L.</i>	-
Familiya: Amaryllidaceae		
Nergis	<i>Narcissus tazetta L.</i>	Nergis
Familiya: Anacardiaceae		
Boyacı Sumağı	<i>Cotinus coggygia Scop.</i>	Sarı Sumak, Tetere
Fare Kulağı	<i>Anagallis arvensis L.</i>	Sıçan Kulağı Sıçanotu
Sakız Ağacı	<i>Platanus orientalis L.</i>	-
Sumak	<i>Rhus coriaria L.</i>	Debbağ Sumağı, Somak, Tekri, Tetri, Tirimli, Derici Sumağı, Tatari
Familiya: Apocynaceae		
Zakkum	<i>Nerium oleander L.</i>	Zıkkım, Ağı Çalısı, Ağı Çiçeği, Ağı Dalı

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Familya: Arecaceae		
Azakeğeri	<i>Acorus calamus</i> L.	Avşarotu, Kokulu Saz
Dana Ayağı	<i>Arum italicum</i> Miller.	Benekli Yılanyastığı,
Kardeş Kanı	<i>Calamus draco</i> Willd.	İkikardeşkanı
Familya: Araceae		
Yılan Yastığı	<i>Arum</i> sp.	Domuz Marulu, Domuz Pancarı, Domuz Lahanası, Yılan Bıçağı, Yılan Ekmeği, Filkulağı
Familya: Aristolochia		
Uzun Lohusaotu	<i>Aristolochia</i> sp.	-
Familya: Aspidiaceae		
Kurt Eğreltisi	<i>Dryopteris filix-mas</i> (L). Schott.	Erkek Eğreltiotu,
Familya: Aspleniaceae		
Karabaldır	<i>Asplenium adiantum-</i> <i>nigrum</i> L.	Bağrı kara
Familya: Asteraceae		
Koyun Gözü	<i>Bellis perennis</i> L.	Çayır Papatyası
Familya: Berberidaceae		
Diken Üzümlü	<i>Berberis cratagina</i> L.	Kadıntuzluğu, Karamukdiken
Familya: Betulaceae		
Huşağacı	<i>Betula litwinowii</i> Doluch.	-
Familya: Boraginaceae		
Havacıva	<i>Alkanna tinctoria</i> L.	Eğlik, Eğnik, Enlik, Tüylü Boya
Köpek dili	<i>Cynoglossum officinale</i> L.	-
Sığırdili	<i>Anchusa officinalis</i> L.	Hodan

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Familiya: Brassicaceae (Cruciferae)		
Başlahana	<i>Brassica oleracea</i> L.	-
Çoban Çantası	<i>Capsella bursa pastoris</i> L.	Çingildaklıot
Hardal	<i>Sinapis arvensis</i> L.	Acırğa, Eşekturpu, Manamuh
Su Teresi	<i>Nasturtium officinale</i> R. Br.	Kardomat, Gedeme
Tereotu	<i>Lepidium sativum</i> L.	Tere, Kerdeme, Cırcır
Tıbbi Hardal	<i>Brassica nigra</i> (L.) Koch.	Kara Hardal, Eşek Hardal
Yaban Turpu	<i>Armoracia rustica</i> (Lam.) Gaerthner.	İren
Familiya: Burseraceae		
Mürrüsafi	<i>Commiphora myrrha</i> Engl.	Murra, Sefamür
Familiya: Buxaceae		
Şimşir Ağacı	<i>Buxus sempervirens</i> L.	-
Familiya: Cannabinaceae		
Kenevir	<i>Cannabis sativa</i> L.	Esrar Otu, Kendir Tohumu, Çetene
Şerbetçiotu	<i>Humulus lupulus</i> L.	Ömerotu, Mayaotu, Bıraçığeği
Familiya: Caprifoliaceae		
Mürver	<i>Sambucus</i> sp.	Karamürver, Melesir, Patlak
Familiya: Caryophyllaceae		
Çögen	<i>Gypsophilla</i> sp.	Çöven, Çevgen, Çoğan Çögen
Sabun Otu	<i>Saponaria officinalis</i> L.	
Familiya: Compositae		
Adi Pelin	<i>Artemisia vulgaris</i> L.	Miskotu, Ayvadana, Yavşan

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Aspir	<i>Carthamus tinctorius</i> L.	Boyacı Asperi, Yalancı Safran
Ayçiçeği	<i>Helianthus annuus</i> L.	Gündöndü, Günebakan
Ayni Safa Çiçeği	<i>Calendula officinalis</i> L.	Portakal Nergisi
Bir Yıllık Pelin	<i>Artemisia annua</i> L.	Peygamber Süpürgesi
Boyacı Papatyası	<i>Anthemis tinctoria</i> L. var. <i>tinctoria</i>	Sarı Papatya
Civan Perçemi	<i>Achillea millefolium</i> L.	Kandil Çiçeği, Binbir Yaprakotu
Deve Dikeni	<i>Silybum marianum</i> (L). Gaetner	Boğa Dikeni
Dulavratotu	<i>Arctium tomentosum</i> Miller.	Uluavratotu
Hindiba	<i>Cichorium endivia</i> L.	Akhindiba, Frenk salatası
Kara Pelin	<i>Artemisia abrotanum</i> L.	Kafurotu, Erkek Pelin
Kokulu Papatya	<i>Anthemis nobilis</i> L.	Alman Papatyası, Rumi Papatya
Mübarek Dikeni	<i>Cnicus benedictus</i> L.	Şevket Otu, Bostanotu, Şevketibostan, Şevkülmübarek
Nezleotu	<i>Anacyclus pyrethrum</i> DC.	Akırkahra, Üdülkahrı, Udukahr
Öksürük Otu	<i>Tussilago farfara</i> L.	Farfara Otu, Sulandık Otu, Deve Tabanı, Kavalak, Kabalak
Ölmez Çiçek	<i>Helichrysum</i> sp.	Güve Otu, Arı Çiçeği, Herdemptaze, Altınotu, Haşiyeyi Layemut, Kovaotu, Sarıçiçek
Papatya	<i>Matricaria chamomilla</i> L.	-

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Pelinotu	<i>Artemisia absinthium</i> L.	Acıpelin, Akpelin, Yavçan, Yapçan, Büyük Pelin
Peygamber Çiçeği	<i>Centaurea cyanus</i> L.	-
Pıtrak	<i>Xanthium spinosum</i> L.	Su Keneviri
Tarhun	<i>Artemisia dracunculus</i> L.	-
Yabani Papatya	<i>Anthemis vulgaris</i> L.	Aynülbakar, Daşgöküzgözü, Sığırgözü, Sığır Papatyası
Familiya: <i>Convulvulaceae</i>		
Tarla Sarmaşığı	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	Kuzu Sarmaşığı
Familiya: <i>Corylaceae</i>		
Fındık	<i>Corylus maxima</i> Miller.	Fındık
Familiya: <i>Cornaceae</i>		
Kızılcık	<i>Cornus mas</i> L.	Erkek Kızılcık, Kızılcık Kuruşu
Familiya: <i>Cruciferae</i>		
Tereotu	<i>Lepidium sativum</i> L.	Kerdeme, Tere Su Teresi, Dereotu
Yaban Turpu	<i>Raphanus raphanistrum</i>	
Familiya: <i>Cucurbitaceae</i>		
Eşekhiyarı	<i>Ecballium elaterium</i> A. Richard	Acıdülek, Acı Düvelek, Acıkavun, Hıyarcık, Cırtlak, Cırtatan, Karga Düveleği, Şeytankelgi, Yabanihiyar
Kavun	<i>Cucumis melo</i> L.	-
Kudret Narı	<i>Momordica charontia</i> L.	Acayip Elması, Mucize Elması
Su Kabağı	<i>Lagenaria vulgaris</i> Ser.	Testi Kabağı, Kantar Kabağı

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Familya: Cupressaceae		
Ardıç	<i>Juniperus communis</i> L.	Ardıç
Selvi	<i>Cupressus sempervirens</i> L.	Servi
Familya: Cuscutaceae		
Küsküt	<i>Cuscuta europaea</i>	Cinsaçı, Eftimon, Bostanbozan
Familya: Droseraceae		
Sinekkapan	<i>Drosera rotundifolia</i> L.	Çiğotu, Güneşgülü
Familya: Elaeagnaceae		
Yalancı İğde	<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	Çıçırgan, Cıcılık, Çalığagası, Sincan, Çişkan, Yer İğdesi
Familya: Ericaceae		
Ayı Üzümlü	<i>Vaccinium arctostaphylos</i> L.	İnebüddüb
Funda	<i>Erica sp.</i>	Süpürge Çalısı
Kocayemiş	<i>Arbutus unedo</i> L.	-
Süpürge Çalısı	<i>Erica vulgaris</i> L.	Funda
Familya: Euphorbiaceae		
Hintyağı	<i>Ricinus communis</i> L.	Dedemene, Harra, Hırva
Sütleşen	<i>Euphorbia sp.</i>	Davut Çobanı, Sütliceotu
Yer Fesleğeni	<i>Mercuialis annua</i> L.	Sultan Otu, Parten, Parşen
Familya: Equisetaceae		
Kırkkilitotu	<i>Equisetum sp.</i>	Atkuyruğu, Tilkikuyruğu Kırkboğum, Kırkboğlum
Familya: Fagaceae		
Adi Kestane	<i>Castanea sativa</i> Miller.	Aşı Kestanesi

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Palamut	<i>Quercus sp.</i>	Palıt, Palut, Pelit
Meşe Mazısı	<i>Quercus infectoria</i> Olivier.	-
Familya: Gentianaceae		
Defneyezit	<i>Gentiana lutea</i> L.	Centiyan, Güşadotu
Familya: Geraniaceae		
Solucanotu	<i>Pelarganium</i> <i>endlicherialum</i> Fenzl.	Deniz Pelini
Familya: Gramineae		
Ayrıkotu	<i>Agropyron repens</i> L.	-
Domuz Ayrığı	<i>Dactylis glomerata</i> L.	-
Kara Buğday	<i>Panicum miliaceum</i> L.	Arnavut Darısı, Boza Darısı, Kumdarı
Mısır	<i>Zea mays</i> L.	Mısır
Yulaf	<i>Avena sativa</i> L.	Yulaf
Familya: Guttiferae (Scrophulariaceae)		
Mayasilotu	<i>Ajuga sp.</i> , <i>Hypericum</i> <i>sp.</i> , <i>Digitalis sp.</i> , <i>Teucrium sp.</i>	-
Familya: Hippocatanaceae		
At Kestanesi	<i>Aesculus</i> <i>hippocastanum</i> L.	At Kestanesi
Familya: Hypericaceae		
Kantaron	<i>Hypericum</i> <i>perforatum</i> L.	Yaraotu, Kılıçotu, Kanotu, Kuzu Kıran
Familya: Iridaceae		
Safran	<i>Crocus sativus</i> L.	-
Sonbahar Çiğdemi	<i>Colchicum autumnale</i> L.	-

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Süsen	<i>İris germanica</i> L.	İris Kökü, Menekşe Kökü,
Familya: Juglandaceae		
Ceviz	<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz
Familya: Labiatae		
Adaçayı	<i>Salvia triloba</i> L.	Dişotu, Tıbbi Adaçayı
Biberiye	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Kuşdili,
Dağ Nanesi	<i>Cyclotrichium niveum</i> Boiss.	Dağ Çayı, Yayla Çayı, Yabani Nane
Kekik	<i>Thymbra spicata.</i>	-
Kısa Mahmut	<i>Teucrium chamaedrys</i> L.	Dalakotu, Yer Meşesi, Yer Palamudu, Erkurtaran, Meşecik
Lavanta	<i>Lavandula angustifolia</i> Miller.	-
Mercanköşk	<i>Origanum majorana</i> L.	Merzengüş, Kekik Otu, Macuran Otu
Nane	<i>Mentha piperita</i> L.	-
Oğulotu	<i>Melissa officinalis</i> L.	Melisa, Limon Nanesi, Kavanotu
Rezene	<i>Foeniculum vulgare</i> Miller.	Arapsacı, Mayana, Irziyan, Raziyan
Sürüngen Mayasilotu	<i>Ajuga reptans</i> L.	Tavukotu
Tıbbi Miskotu	<i>Calaminthea officinalis</i> Moench.	Yabani Oğulotu
Yarpuz	<i>Mentha pulegium</i> L.	Filiskin, Pülüskün
Reyhan	<i>Ocimum basillicum</i> L.	Fesleğen, Fesliyen, Peslan
Familya: Lauraceae		
Defne	<i>Laurus nobilis</i> L.	Tehnel Yapağı

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Kafur	<i>Cinnamomum camphora</i> T. Nees et Ebermair.	-
Tarçın	<i>Cinnamomum sp.</i>	-
Familya: Leguminosae		
Acı Bakla	<i>Lupinus albus</i> L.	Delicebakla, Yahudi Baklası
Ayı Yoncası	<i>Achanthus longifollus</i> Bois.	Ayı Pençesi
Demirhindi	<i>Tamarindus indica</i> L.	Temirhindi
Geven	<i>Astragalus sp.</i>	Kavan, Keven, Ketre, Ketire
Kadıhindi	<i>Acacia catechu</i> Willd.	Kathindi
Meyan Kökü	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	Piyon
Sinameki	<i>Cassia sp.</i>	Yaprak Sinameki
Nohut	<i>Cicer aretinum</i>	-
Taş Yoncası	<i>Melilotus officinalis</i> L.	Kokulu Yonca
Yalancı Sinameki	<i>Colutea arborescens</i> Boiss.	-
Familya: Liliaceae		
Acı Çiğdem	<i>Colchicum sp.</i>	Karçiçeği, Surin, Mahrut
Çirişotu	<i>Asphodelus aestivus</i> Brot.	Çiriş
Kuşkonmaz	<i>Asparagus officinalis</i> L	-
Mührüsüleyman	<i>Polygonatom</i> <i>multiflorum</i> (L). All..	Boğumlucaotu, Dolamaotu, Kurtpencesi
Saparna	<i>Similax sp.</i>	Özdiken, Silcan
Sarımsak	<i>Allium sativum</i> L.	
Sarısabır	<i>Aloe sp.</i>	Öd Ağacı, Ezvay

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Soğan	<i>Allium cepa</i> L.	-
Suut Kökü	<i>Vveratrum album</i> L.	Kök Enfiye, Nezle Kökü, Akçöpleme, Kunduz Kökü
Tavşan Memesi	<i>Ruscus aculeatus</i> L.	Yaban Mersini, Enir
Familiya: Linaceae		
Keten	<i>Linum usitassimum</i> L.	Kirbas tohumu, Siyelek, Zeyrek
Familiya: Loranthaceae		
Çekem	<i>Viscum album</i> L.	Çeken, Çekim, Çekkem, Burç, Gökçe
Familiya: Lythraceae		
Kına Ağacı	<i>Lawsonia inermis</i> L.	-
Familiya: Magnoliaceae		
Yıldız Anasonu	<i>Illicium verum</i> Hooker fil.	Çin Anasonu, Badiyane
Familiya: Malvaceae		
Ebe Gümeçi	<i>Malva silvestris</i> L.	Ebegümeçi
Hatmi	<i>Althea</i> sp.	Deve Gülü, Hıra, Hire, Hitmiye
Pamuk	<i>Gossypium hirsutum</i> L.	-
Familiya: Menyanthaceae		
Su Yoncası	<i>Menyanthes trifoliata</i> L.	Acıyonca
Familiya: Moraceae		
İncir	<i>Ficus carica</i> L.	Ballıdarı, Bardacık
Karadut	<i>Morus nigra</i> L.	-
Karanfil	<i>Eugenia caryophyllata</i> Thunb.	Kuru Karanfil
Familiya: Myrtaceae		
Hüsnüyusuf	<i>Dianthus barbatus</i> L.	Nazarotu, Gugu Çiçeği, Kır Karanfil, Kızhanım, Çinkaranfil
Mersin	<i>Myrtus communis</i> L.	Murt, Bahar

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Okalıptüs	<i>Eucalyptus globulus</i> Labill.	Sıtma Ağacı
Familya: Nymphaeaceae		
Nilüfer	<i>Nuphar luteum</i> (L). Sibth Sm., <i>Nymphaea alba</i> L.	Sarı Nilüfer
Familya: Oleaceae		
Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Çiçekli Dişbudak	<i>Fraxinus ormus</i> L.	Kudret Helvası Dişbudağı
Zeytin	<i>Olea europea</i> L.	-
Familya: Onagraceae		
Yakı Otu	<i>Epilobium</i> <i>angustifolium</i> L.	-
Familya: Orchidaceae		
Salep	<i>Orchis</i> sp.	Çayırotu, Çam Çiçeği
Familya: Paeoniaceae		
Şakayık	<i>Paeonia mascula</i> (L). Miller.	Bocur, Ayıgülü
Familya: Papaveraceae		
Gelincik	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Yabani Haşhaş
Haşhaş	<i>Papaver</i> sp.	Haşşş, Haşgeş
Kırlangıçotu	<i>Chelidonium majus</i> L.	Temerotu, Siğilçiçeği, Yılsütü
Şahterotu	<i>Fumaria officinalis</i> L.	Tilki Kışnişi
Familya: Papilionaceae		
Taş Yoncası	<i>Melilotus officinalis</i> (L). Desr.	Koç Boynuzu, Pire Otu, Tıbbi Kokulu Yonca
Yerfistiği	<i>Arachis hypogaea</i> L.	Amerikan Fistiği
Familya: Pedaliaceae		

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Susam	<i>Sesamum indicum</i> L.	-
Familya: Physeteridae		
Amber	<i>Physeter macrocephalus</i> L.	Ak amber
Familya: Pinaceae		
Çam Soymuğu	<i>Pinus</i> sp.	Çam Soymağı, Soymuk
Kök nar	<i>Abies</i> sp.	-
Familya: Piperaceae		
Darülfülül	<i>Piper longum</i> L.	Uzun Biber
Kara Biber	<i>Piper nigrum</i> L.	Darülfülül, Uzun Biber
Kebabe	<i>Piper cubeba</i> L.	Kebabiye, Kübabe, Kuyruklu Biber
Familya: Plantaginaceae		
Karnıyarık	<i>Plantago psyllium</i> L.	-
Sinirliot	<i>Plantago</i> sp.	Sinirli Yaprakotu, Sinirotu, Ateşotu
Familya: Platanaceae		
Kavlan	<i>Platanus orientalis</i> L.	Tatar Akçaağacı, Kara Akçaağacı
Familya: Primulaceae		
Yer Somunu	<i>Cyclamen</i> sp.	Topalak, Domuz Ağırşığı, Domuz Ekmeği
Familya: Punicaceae		
Nar	<i>Punica granatum</i> L.	-
Familya: Ranunculaceae		
Bitotu	<i>Delphinium staphisagria</i> L.	Kokarotu, Mezvek
Çöpçini	<i>Ranunculus ficaria</i> L.	Basurotu
Çörekotu	<i>Nigella sativa</i> L.	Siyah Kimyon
Haseki Küpesi	<i>Aquilegia</i> sp.	Dokuzdonlu, Sultan Küpesi
Kanavcı Otu	<i>Adonis vernalis</i> L.	Keklik Gözü

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Kara Çöpleme	<i>Hellaborus orientalis</i> Lam.	Siyah Boynuzotu, Siyah Harbak, Karacaotu, Kara Diken, Karaçöp, Bohça, Bosça, Bozca, Dana Bağirtan
Familya: Rhamnaceae		
Barut Ağacı	<i>Rhamnus frangula</i> L.	Erkek Akdiken
Çezmezan	<i>Paliurus spina-cheisti</i> Miller.	Çalılıkeni, Çeşmezen, Çalıtohumu
Hünnap	<i>Zizyphus lotus</i> (L). Lam.	-
Familya: Rosaceae		
Acı Badem	<i>Amygdale communis</i> L. var.	-
Ayva	<i>Cydonia oblonga</i> Miller.	-
Badem	<i>Amygdalus communis</i> L.	-
Böğürtlen	<i>Rubus caesius</i> L.	Ağaççileği
Çilek	<i>Fragaria vesca</i> L.	Çilek Sapı
Karayemişen	<i>Crataegus pentagyna</i> Waldst.	Karadiken, Yemişen
Kuşburnu	<i>Rosa canina</i> L.	İtburnu, Yabani Gül, Köpek Gülü, Gül Burnu, Gül Elması
Mahlep	<i>Cerasus mahaleb</i> (L). Miller.	-
Şeftali	<i>Persica vulgaris</i> Miller.	-
Taflan	<i>Prunus laurocerasus</i> L.	Karayemiş, Laz Kirazı, Gürcü Kirazı, Laz Üzümlü
Üvez Kuruşu	<i>Sorbus</i> sp.	Kuş Üvezi, Mercan Ağ, Yabani Üvez,

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Familya: Rosoideae		
Keçisakalı	<i>Filipendula ulmaria</i> (L). Maxim.	Ergeçsakalı, Tekesakalı
Familya: Rubiaceae		
Kahve	<i>Coffea arabica</i> L.	-
Kınakına	<i>Cinchona</i> sp.	-
Kokulu Yapışkanotu	<i>Asperula odorata</i> L.	-
Familya: Rutaceae		
Gazalotu	<i>Dictamnus albus</i> L.	Geyikotu, Giritotu
Limon	<i>Citrus limonum</i> (L). Burm.	-
Sedefotu	<i>Ruta graveolens</i> L.	-
Turunç	<i>Citrus aurantium</i>	-
Familya: Salicaceae		
Söğüt	<i>Salix</i> sp.	-
Familya: Salvadoraceae		
Misvak	<i>Salvadora persica</i> L.	Arak (Arapça), Dişpaklayıcı, Mosfak (Farsça)
Familya: Scrophulariaceae		
Sığırkuyruğu	<i>Verbascum</i> sp.	-
Yüksükotu	<i>Digitalis</i> sp.	Anıkovanı, Mayasilotu, Parmakçıkotu
Familya: Simaroubaceae		
Kokarağaç	<i>Alanthus glandula</i> Desf.	Aylandız ağ
Yalancı Acı ağaç	<i>Quassia jamaicensis</i> L.	Jamaika Acı Ağacı
Familya: Solanaceae		
Kırmızı Biber	<i>Capsicum annuum</i> L.	Çüska Biberi

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Şeytan Elması	<i>Datura stramonium</i> L.	Boru Çiçeği, Tatula, Büyüotu, Sihirbazotu, Abızambak, Sehharotu
Tütün	<i>Nicotiana tobacum</i> L.	-
Familiya: Sterculiaceae		
Kakao	<i>Theobroma cacao</i> L.	-
Familiya: Taxaceae		
Porsuk Ağacı	<i>Taxus baccata</i> L.	Kadım Ağacı, Püren Ağacı
Familiya: Theaceae		
Çay	<i>Thea sinensis</i> L.	Çay
Familiya: Thymelaeaceae		
Mezeryon	<i>Daphne mezereum</i> L.	Dafne
Familiya: Tiliaceae		
İhlamur	<i>Tilia</i> sp.	Fanbur, Felenbur, Filanbur, İlamur
Familiya: Ulmaceae		
Çitlenbik Ağacı	<i>Celtis australis</i> L.	Çıtlık
Familiya: Umbelliferae		
Dere Otu	<i>Anethum graveolens</i> L.	Durakotu, Tereotu
Frenk Kimyonu	<i>Carum carvi</i> L.	Karaman Kimyonu, Çemen, Ermeni Kimyonu
Havuç	<i>Daucus carota</i> L.	Yergeçen, Keşür, Pörçüklü
Hiltan	<i>Amni visnaga</i> (L). Lam.	Dişotu, Kılır
Kereviz	<i>Apium graveolens</i> L.	-
Kimyon	<i>Cuminum cyminum</i> L.	Kemnon, Acem Kimyonu
Kışniş	<i>Coriandrum sativum</i> L.	Kara Kimyon
Maydanoz	<i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A.W.Hill.	-
Melekotu	<i>Angelica sylvestris</i> L.	-

Türkçe İsmi	Latince İsmi	Yöresel İsimleri
Şeytanotu	<i>Ferula assa-foetiola</i> L.	Şeytan Tersi, Hiltit
Taş Anasonu	<i>Pimpinella saxifraga</i> L.	-
Yalancı Diş Otu	<i>Amni majus</i> L.	-
Familya: Urticaceae		
Isırgan	<i>Urtica</i> sp.	-
Yapışkanotu	<i>Parietaria</i> sp.	Bereotu, Duvar Fesleğeni
Familya: Violaceae		
Menekşe	<i>Viola tricolor</i> L.	-
Familya: Vitaceae		
Üzüm	<i>Vitis vinifera</i> L.	-
Familya: Zingiberaceae		
Havlıcan	<i>Alpinia officinarum</i>	-
İtrifil	<i>Amonum granum</i> <i>paradisi</i> L.	Cennet Biberi, Edrefil
Kakule	<i>Elettaria</i> <i>cardamomum</i> (Roxb.) Maton var. <i>minus</i>	Hil, Küçük Kakule
Zencefil	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	Kök Zencefil
Zerdeçal	<i>Curcuma longa</i>	Hint Safranı, Safran Kökü, Sarıboya, Zerdeçav, Zerdeçöp
Familya: Zygophyllaceae		
Demir Dikeni	<i>Tribulus terrestris</i> L.	Deve Çökerten, Hüspotu
Peygamber Ağacı	<i>Guaiacum officinale</i> L.	Gayak Ağacı
Zerdeçal	<i>Curcumalonga</i> L.	Safran Kökü, Zerdeçav, Hint Safranı, Sarı Boya

4.4. İstanbul Aktarlarıyla Yapılan Görüşmelerde Tespit Edilen Bitkilerin Kullanım Alanları ve Kullanım Şekilleri

Araştırma sırasında aktarların verdikleri bilgilere ek olarak, bu bitkilerin kullanım alanları ve kullanım şekilleri Turhan Baytop'un "Türkiye'de Tıbbi Bitkiler ile Tedavi" adlı eserinden bazı eklemelerde yapılmıştır.

4.4.1. Acı Ağaç (*Quassia amara*)

Diğer isimleri Acı Yonga, Acı Kabuk, Acı Odun, Acı Tahta olarak da geçmektedir. Halk arasında iştah açıcı, midevi malarya tedavisinde ateş düşürücü olarak kullanılır.

50 gr acı ağaç 6 bardak suda kaynatılır ve soğutulduktan sonra yemek aralarında yarımşar fincan içilir.

4.4.2. Acı Badem (*Amygdalus communis* L. var. *amara*)

Özellikle diabet, karaciğer yetersizliklerinde ve mide sancılarında hastaya yedirilir. Acıbadem ayrıca kurabiye gibi çeşitli tatlılarla birlikte kullanılır. Zehirli bir drogtur.

4.4.3. Acı Bakla (*Lupinus albus*)

Delice bakla ve Termiye tohumu isimleri ile de bilinir. Genellikle kurt düşürücü ve kan temizleyici olarak kullanılır. Acı bakla tohumları hafif kavrulur ve öğütülür, aç karnına yemek aralarında birer tatlı kaşığı alınır. Ancak, bakla türlerinin bazı zehirli alkaloitler taşıması nedeni ile tohumları zararlı etkiler yapabilmektedir. Fakat suda bir süre kaynatılarak alkaloitlerden kurtarılmış olur.

4.4.4. Acı Çiğdem (*Colchicum autumnale*)

Tohumu kullanılır. Droğun elde edildiği bitkinin diğer adları, Kar Çiçeği, Surin ve Mahrut'tur. Romatizma tedavisi için kullanılır. Drog sarımsak tohumu ile birlikte iyice dövülür ve suyu çıkartılır. Bu karışım harici olarak ağrıyan yere sürülür.

4.4.5. Adaçayı (*Salvia triloba*)

Adaçayı özellikle soğuk algınlığı için kullanılmaktadır. İhlamur ile birlikte öksürük kesici olarak kullanılır. Drog, nane ve kekik ile kaynatılıp içildiğinde karın ağrısına mide üşütmesine çok iyi gelmektedir.

4.4.6. Ada Soğanı (*Scilla maritima*)

Ölü Soğanı olarak da adlandırılır. Halk arasında antiromatizmal ve kalp kuvvetlendirici olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, haricen apseli yere sürüldüğünde o kısmı kızartıp patlatır ve apseyi dışarı çıkarır.

4.4.7. Adi Arslanpençesi (*Alchemilla vulgaris*)

Bu bitki, yaraları iyileştirmede kullanılır. İshallerde, şeker hastalığına karşı, mide sancıları, vs. karşı kullanılır. İnce kıyılmış saptan 2 çorba kaşığı 500 gr. kaynar suda kaynatılır, soğuyunca süzülür. Günde 3 defa birer çorba kaşığı alınır.

Haricen, süzüldükten sonra kalan artıklar lapa halinde yara üzerine kapatılır. Burun kanamalarında, bundan başka taze bitki dövülerek lapa halinde yara, çıban, ezik yerlere, arı sokmalarına vs. karşı tatbik olunur.

4.4.8. Adi Kestane (*Castanea sativa*)

Aşı keşanesi de denir. Körpe dal kabuğu ve dikenli meyve kozalağı gibi kısımlardan elde edilen şifalı sular, kuvvetlendirici ve öksürük kesici olarak kullanılır. Kan damarlarının genişlemesinden korunmak için her zaman yenmesi tavsiye edilir.

4.4.9. Adi Pelin (*Artemisia vulgaris*)

Miskotu, Ayvadana gibi isimlerle de bilinir. Yatıştırıcı, iştah açıcı ve sindirim sistemini düzenleyici, uykusuzluk ve sinir bozukluğuna karşı rahatlatıcı ilaç olarak kullanılır. İnce kıyılı saptan bir çorba kaşığı 200-300 gr. kaynar suda haşlanır ve yarım saat bekletildikten sonra süzölür, bir gün içinde 3-4 kez içilir. Kökler de aynı maksatla kullanılır.

4.4.10. Ak Amber (*Physeter macrocephalus*)

Özellikle “Kuvvet Macunu” adı verilen preparatın bileşiminde bulunur. Kuvvet verici, afrodizyak, iştah açıcı ve mide ağrıları için kullanılır. Macunun hazırlanışı ise, Darülfülful, Udülkahir, Tarçın, Zencefil, Karanfil ve Amber birlikte dövölür ve balla karıştırılarak macun şekline getirilir ve yenir. Yine ayrıca gül suyu ile birlikte deri gerginleştirici olarak amber ile birlikte yüze süzölür.

4.4.11. Ak Kızılağaç (*Alnus incana*)

Genelde kozalak şeklindeki püskülleri ve kabukları, daha az yaprakları, mide ve bağırsak bozukluklarında iyice dövölmüş kızılağaçtan yarım litre suya 20-30 gr. katılarak 20 dakika kaynatılır ve soğuduktan sonra süzölür, yemekten evvel günde 4-5 defa birer çorba kaşığı alınır. Haşlanmış kabuk ve yapraklardan elde edilen bir miktar, süttten kesilecek annelere sütlerrinin azalması için verilir.

Haricen kozalak şeklindeki püskül ve kabuklar ağıza gargara yapmakta, yara yıkamada, emziren annelerin göğüslerinde meydana gelen şişme ve katılaşma gibi durumlarda (kaynatılmış veya taze halde dövülmüş yapraklar) lapa halinde kompres, ağızda kötü kokuya karşı ağız çalkalamada, saçkıran hastalığına karşı kullanılır.

4.4.12. Akpazı (*Chenopodium album*)

Ak kazayağı, Labada gibi isimlerle de bilinir. Kullanılışı, mayasıl, anjin, mide bozuklukları, deri iltihaplarına karşı haşlama olarak sapları kullanılır; kuru drogdan 15 gr. 500 gr. kaynar su ile haşlanır ve hastaya yedirilir.

4.4.13. Anason (*Pimpinella anisum*)

Özellikle midevi ve iştah açıcı etkileri vardır. Bir miktar drog dövülür ve elde edilen anason tozu hastaya verilir. Özellikle yeni doğmuş bebeklerde birkaç ay boyunca gaz sancılarına karşı kullanılır. Hazırlanışı; bir miktar drog sıcak suda onbeş dakika bekletilir ve süzülür, suyu biberonla veya çay kaşığıyla içirilir.

4.4.14. Ardıç (*Juniperus communis*)

Uyuz ve egzamaya karşı antiseptik ve antiparaziter olarak kullanılır. Drog haricen merhem olarak içerden ise, leblebi unu ile yapılmış tablet halinde hastaya verilir.

Tohumu ise halk arasında mide hastalıklarına karşı ve böbrek kum ve taşını dökmede kullanılır. Drog bir miktar suda kaynatılır ve soğutularak hastaya içirilir. Sarılık ve bel soğukluğuna karşı da iyi gelmektedir. Ayrıca aynı şekilde öksürük tedavisinde de kullanılmaktadır.

4.4.15. Aspir (*Carthamus tinctorius*)

Boyacı Aspiri, Yalancı Safran isimleri de kullanılır. Bitki çiçeklerinden elde edilen suyu sindirim faaliyetlerini düzenleyici ve iştah artırıcı olarak kullanılır.

4.4.16. At Kestanesi (*Aesculus hippocastanum*)

Drog kurutulup dövülerek elde edilen tozu hastaya romatizma tedavisi için kullanılır. At kestanesi kabuğundan hazırlanan ilaçlar ateş düşürücü ve kuvvet verici olarak günde 15-50 gr. halinde kullanılır.

Ayrıca kulunç yeline karşı at kestanesi dövülür bal ile macun yapılarak yenir.

4.4.17. Ayçiçeği (*Helianthus annuus*)

Ayçiçeği tohumları besleyici, müshil amacıyla ve barsak kurtlarını düşürücü olarak yenir.

4.4.18. Ayı Üzüümü (*Vaccinium arctostaphylos*)

İnebüddüb ismi ile de bilinir. İdrar yolları için ince kıyılmış yapraktan 2 çorba kaşığı 500 gr. soğuk suda bir gece bekletilir, sonra 5 dakika kaynatılır, süzülür, soğuyunca bir günde 1-2 şer çorba kaşığı fakat devamlı doktor kontrolü altında alınır.

4.4.19. Ayni Safa Çiçeği (*Calendula officinalis*)

Diğer ismi Portakal Nergisidir. Bitkinin yaprak ve çiçekleri özellikle safra çıkartıcı olarak, mide ve bağırsak ağrılarına karşı, iştah açmada, sarılık spazmlarda 200 gr. haşlama şeklinde günde 3 defa birer çorba kaşığı alınır. Adet bozukluklarını düzenleyici olarak kullanılır, her defasında 30 damla alınır.

Haricen deri hastalıkları, yaralar vs. için bekletilip zeytin yağı kırıstırılarak veya merhem yapılarak kullanılır.

Sinir sistemini sakinleştirir ve atar damar basıncını azaltır, kalp faaliyetini kuvvetlendirir, nabızı geciktirir.

4.4.20. Ayrıkotu (*Agropyrum repens*)

Böbrek ve idrar yolları hastalıklarına karşı iltihabı giderici, böbrek taş ve kumlarını düşürücü olarak kullanılmaktadır. Öksürüğe karşı vs. kullanılır. İnce kıyılmış köksaptan 1-2 çorba kaşığı 300 gr. suda 10-15 dakika kaynatılır, soğuyunca süzülür. Günde 3-4 defa birer çorba kaşığı alınır.

4.4.21. Ayva (*Cydonia oblonga*)

Ayva kabız etkisinden dolayı şurup veya kompostosu ishal giderici olarak camide ve barsak hastalıklarında etkili yumuşatıcı olarak kullanılır. Yaprağı ise yine ishal giderici olarak kaynatılıp suyu hastalara içirilir.

Haricen deri yumuşatıcısı, yanık vs. kompres yapılır. Helme çekirdekler ezilmeden, bütün halinde iken elde edilir. Ayvanın üzerindeki tüylü kısım, halk hekimlerince kesik yerlere kan dindirici olarak kullanılır.

4.4.22. Azakeğeri (*Acorus calamus*)

Avşarotu, Kokulu saz isimleri ile de bilinir. İştah artırıcı, idrar söktürücü, öksürük kesici, ateş düşürücü, aksırtıcı, ishal verici, kuvvet verici ve kusturucu özellikleri vardır.

İnce kıyılmış, bir çay kaşığı Azakeğeri 200gr suda kaynatılır. Soğuduktan sonra süzülür. Günde 3 defa birer çorba kaşığı kullanılır.

Haricen ağız, diş iltihabına karşı gargara için kullanılır.

4.4.23. Badem (*Amygdalus communis*)

Badem içinden elde edilen yağı deri yanıklarına sürülür. Yumuşatıcı ve müşhil etkileri için de yaygın olarak kullanılır. Badem içi dövülerek sütle karıştırılır ve özellikle çocuklarda görülen kabızlığa karşı çok iyi bir müşhildir. Acı bademin hafif ağrıları kesme özelliği vardır.

Haricen, saç büyümesi ve gürleşmesi için sütle dövülen badem içi başa sürülür.

4.4.24. Baldıran (*Conium maculatum*)

Ağuotu, Mangalak isimleriyle de bilinir. Spazm giderici, sinir yatıştırıcı, siyatik, nefes darlığı ve boğmacaya karşı kullanılır. Saplar toz haline getirilir ve küçük dozlar halinde hastaya verilir.

Haricen, hazırlanan merhem ve yakılar ağrı kesici ve rahatlatıcı özelliğinden dolayı romatizma ve kanser ağrılarına karşı kullanılmaktadır. Zehirli bir bitki olduğundan kesinlikle doktor tarafından hazırlanıp hastaya tatbik edilmelidir.

4.4.25. Barut Ağacı (*Rhamnus frangula*)

Erkek Akdiken diye de bilinir. İyi bir bitkisel müşhildir. Tedavi maksadıyla kullanılan drogun topladıktan sonra 1-2 sene bekletilmiş olması gereklidir. Taze drogun müşhil tesiri yanında kusturucu bir özelliği de vardır. Bekletme ile kusturucu özelliği kaybolur.

4.4.26. Başlahana (*Brassica oleracea*)

Safra kesesi ve karaciğer hastalıklarına karşı, mide ve onikiparmak bağırsak ülser hastalığına karşı, gastritler, kalınbağırsak iltihapları, kabız, kronik karaciğer iltihabı, safra yolları tedavisinde kullanılır.

Haricen lahana yaprakları iltihaplar üzerine konarak olgunlaşmasını çabuklaştırmak amacıyla ayrıca romatizma ve mafsallarda kullanılır. Lahana turşu suyu da zayıflamak için içilebilir.

4.4.27. Biberiye (*Rosmarinus officinalis*)

Yorgunluk ve uykusuzluk giderici, sindirim sistemi uyarıcısı, safra söktürücü, spazm giderici olarak çay gibi sıcak suda demlenip içilir.

4.4.28. Binbirdelikotu (*Hypericum perforatum*)

Küçük Kantaron, Kırmızı Kantaron, Sarı Kantaron, Yara Otu, Kuzu Kıran, Kılıçotu, Kanotu, Binbirdilekotu gibi adları da vardır. Ayrıca birde, sarı kantaron denilen bir cinsi de bulunmaktadır. Öksürük kesici kuvvet verici, iştah açıcı ve ayrıca sıtma ve şeker hastalıklarında da kullanılmaktadır. Şeker hastalığı için 50 gr kırmızı kantaron, bir litre suda hafifçe kaynatılır ve soğuduktan sonra gün de üç defa birer bardak içilir. Sıtma tedavisi için ise 20 gr kantaron, 20 gr pelin ile bir litre suda hafifçe kaynatılır ve elde edilen sıvı hastaya sabah ve akşam olmak üzere birer fincan içirilir. Ayrıca drog mide problemleri için ve gaz söktürücü olarak kullanılır, bunun için 20gr ayvadana ve 20gr mayasıl otu, 20gr kırmızı kantaron ile bir litre suda kaynatılır. Yemeklerden sonra birer fincan içilir.

Bunların yanında drog harici olarak yara iyileştirici olarak da kullanılmaktadır. Bunun için bir miktar kırmızı kantaron kurutulur ve içinde zeytin yağı olan bir şişeye konularak güneşte bir yıl bekletilir. Kırmızı rengi alan bu karışım kesilmiş ve yaralanmış kısımlara sürülür. Ayrıca bu karışım hayvanların iltihap ve yaralanmaları içinde kullanılmaktadır.

4.4.29. Biryıllık Pelin (*Artemisia annua*)

Sindirimi düzenleyici olarak kullanılır. Sıcak suda demlenerek içilir. Taze yaprak haricen kaşıntı, uyuz ve deride çıkan yaralı ağrılarına karşı kompres halinde kullanılır.

4.4.30. Bit Otu (*Delphinium staphisagria*)

Bite karşı tohumların kaynatılmış suyu başa sürülür, sonra baş taranır. Saç dökülmesine ve saç kirana karşı da kullanılır. Bunun için bit otu ve karanfil karışımı kaynatılır, soğuttuktan sonra saç dipleri ıslatılır.

4.4.31. Boyacı Papatyası (*Anthemis tinctoria*)

Sıkıştırıcı ve öksürük kesici olarak kullanılır. 1-2 çay kaşığı drog bir çay bardağı kaynar su ile haşlanır; yarım saat bekletildikten sonra süzülür ve günde 4 defa birer çorba kaşığı alınır.

4.4.32. Boyacı Sumağı (*Cotinus coggygia*)

Sarı Sumak, Teteri isimleri ile de bilinir. Haricen kullanılır. İltihaba karşı antiseptik etkisi vardır.Çeşitli deri kabarcıkları, yaralar, donmadan kaynaklanan şişmeler, ayak etrlemeleri, basur, çıban ve diş etleri iltihabına karşı kullanılır. İyice ufalanmış 100gr yaprak bir litre suda kaynatılır ve soğuyunca süzülür. Suyu bu çeşitli rahatsızlıklara karşı yıkamada kullanılır.

4.4.33. Bögürtlen Yaprığı (*Rubus fruticosus*)

İdrar söktürücü, ishal ve basura karşı kullanılır. Yaprığın kaynatılmış suyu hastaya içirilir. Ayrıca boğaz iltihabı ve bademcik gibi rahatsızlıklara karşı gargara

yapılır. Ayrıca yaprak kurutulup dövölür, zeytin yağı ile karıştırılır, çıban ve yara üzerine sürölür.

4.4.34. Ceviz (*Juglans regia*)

Ceviz kabuğunun kaynatılmış suyu ishal giderci olarak içilir. Aynı zamanda kumaş boyamada da kullanılmaktadır. Hayvanların ishalini giderci ve yaralarda mikrop öldürücü olarak da kullanılmaktadır.

Ayrıca ceviz yaprağı iştah açıcı, kuvvet verici, romatizmaya karşı ve ishal giderci olarak kaynatılmış suyu içirilir. Ayrıca çocukların kuvvetlenmesi için kaynatılmış suyu ile banyo yaptırılır.

4.4.35. Civan Perçemi (*Achillea millefolium*)

Kandil Çiçeğı, Binbir yaprak Otu gibi isimlerle de bilinir. Bu bitki en önemli özelliğı kan dindirici bitkilerden biridir. Kan dindirici olarak dahilen (mide ve basur kanamalarında) ve haricen (yara ,burun kanamaları vs.) olduğı gibi mide ağrılarında, mayasıl, ülser, gastrit vs. hastalıklarda yatıştırıcı olarak kullanılır .

15 gr ince kıyılmış sap veya çiçek 200gr suda kaynatılır. Soğuyunca süzölür ve günde 3 defa yemekten önce birer çorba kaşığı alınır.

Haricen diş etlerinin iltihaplanmasında gargara şeklinde kullanılacağı gibi süzöldükten sonra kalan tortu şiş , yara , mayasıl gibi hastalıklarda kullanılır

4.4.36. Çam Soymuğı (*Pinus sp.*)

Halk arasında Çam Soymağı, Soymuk ve Yalamık adı da verilmektedir. Besleyici ve iştah açıcı, öksürük, tüberküloz ve diabet hastalıklarına karşı kullanılmaktadır. 1 kg drog 2 kg suda yarım saat kaynatılır ve günde üç defa hastaya içirilir.

Ayrıca çam türlerinin gövdesinde meydana gelen yaralanmalar sonucu bal kıvamında, soluk sarı veya yeşilimsi bir madde salgılar buna çam sakızı ve çam terementisi denir. Drog deri hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Ayrıca ağrı giderici olarak da bilinmektedir. Bir miktar terementi, aynı miktar zeytinyağı ile karıştırılır ve meydana gelen pomat boyun ağrılarında deriye sürülür ve üzerine ipek mendil bağlanır. Ayrıca terementi böbrek ve idrar yolları hastalıklarında hastaya, her seferinde 1 tatlı kaşığı kadar olmak üzere içilir.

4.4.37. Çay (*Thea sinensis*)

Yaygın şekilde keyif verici bir madde olarak günlük hayatta kullanılmaktadır. İshale karşı kuru çak yutularak sonuç alınır. Ayrıca çayın zihin uyarıcı ve uyku kaçırıcı etkisi vardır. Bu etki bileşimindeki kafeinden kaynaklanmaktadır. Bazı göz hastalıklarında kaynamış çay suyu ile göze banyo yapılır. Bunların yanında vücudu ısıtıcı, susuzluğu giderici ve idrar söktürücü olarak da etkisi vardır.

4.4.38. Çekem (*Viscum album*)

Burç, Çeken, Çekim, Çekkem, Gökçe isimleri de kullanılmaktadır. Halk arasında spazm giderici, idrar söktürücü ve ağrı giderici olarak kullanılmaktadır. tohum dövülerek bal ile karıştırılır ve bele yakı şeklinde yapıştırılır.

4.4.39. Çezmezan (*Pailirus spina-christi*)

Göz ağrısı için kullanılır. Dövülerek göze sürülür. Trahom hastalığında ise kaynatılıp içilir.

4.4.40. Çiçekli Dışbudak (*Fraxinus ornus*)

Körpe dal ve budakları kaynatılarak ishal ve dizanteri'ye karşı kullanılır ince dövülmüş 2-3 çay kaşığı kabuk 500 gr. kaynar suya atılır, karıştırılır, soğuyunca süzülür. Günlük olarak kullanılmalıdır.

Çiçeksiz dışbudak (*Fraxinus excelsior*) ağacı yaprakları idrar söktürücü, müshil ve süt arttırıcı olarak kullanılır. Tohumları idrar söktürücü etki vardır.

4.4.41. Çilek (*Fragaria vesca*)

Meyve sapsarı kullanılır. Halk arasında iştah açıcı, mide sancılarını ve kabız giderici olarak kullanılır. Bunun için kaynatılmış suyu hastaya içirilir.

Dağ Çileğinin yaprakları sıkıştırıcı özelliğinden dolayı ishal giderici, idrar söktürücü ve yumuşatıcı ve öksürük giderici, mide ve barsak bozukluklarını giderici olarak kullanılır. İyice ufalanmış 20 gr yaprak, 1 çay bardağı suda kaynatılır, soğuyunca süzülürve günde 2-3 çorba kaşığı alınır.

4.4.42. Çirişotu (*Asphodelus albus*)

Haricen bitkinin yumru kökleri kullanılır. Drog iyice ezilip deri sivilceleri, çıban, kabarcık vs. gibi yerlere konur.

4.4.43. Çitlenbik Ağacı (*Celtis australis*)

Kökleri sara hastalığına karşı kullanılır. İnce kıyılmış drog suda kaynatılarak günde bir iki defa hastaya içirilir.

4.4.44. Çoban Çantası (*Capsella bursa pastoris*)

Adetleri azaltıcı ve düzenleyici, kan dindirici (rahim, akciğer, burun, mide, barsak kanamalarında) gibi faydaları var. Soğuk şekilde kullanılır. Kıyılmış drogtan 6 kahve

kaşığı 4 çay bardağı soğuk suya karıştırılır 8 saat bekletildikten sonra süzülür. Kan durdurma etkisinin de olduğu bilinmektedir.

4.4.45. Çöğen (*Gypsophila* sp.)

Halk arasında diğer isimleri Çöven, Çevgen, Çoğan, Çögen'dir. Saç kuvvetlendirici ve kepek giderici olarak bitki köklerinin kaynatılmış suyu soğutulur ve başa masaj yaparak sürülür. Ayrıca şeker hastalığı için drog toz hale getirilir ve hastaya yedirilir.

4.4.46. Çöpçini (*Artemisia absinthium*)

Basurotu ismi ile de bilinir. Basur ve mayasıla karşı rizomaların kaynatılmış suyu veya dövülmüş tozu kullanılır.

4.4.47. Çörek Otu (*Nigella sativa*)

Gaz söktürücü olarak kullanılır. Şeker veya balla karıştırılır ve yenir. Çocukların karın sancıları ve gaz için bir miktar çörek otu ve Hindistan cevizi bir tülbende konur ve çocuklara emdirilir.

4.4.48. Dağ Nanesi (*Cyclotrichium niveum*)

Dağ Çayı, Yayla Çayı, Yabani Nane isimleri de kullanılmaktadır. Karın ağrısı, mide ve bağırsak bozukluğunda kekik ile birlikte kaynatılır ve hastaya içirilir.

4.4.49. Dana Ayağı (*Arum maculatum*)

Benekli Yılandıyağı isimleri ile de bilinir. Karın ağrılarında yatıştırıcı olarak, böbreklerde kum ve taş, basur vs. ağrılara karşı, dahilen az miktarda, taze bitkiden:

iyice kıyılı taze drog'tan bir çay kaşığı 200 gr soğuk suya katılarak, 8 saat bekletilir, sonra süzülür, günde birkaç defa hastaya içirilir.

4.4.50. Darülfülül (*Piper longum*)

Diğer ismi Uzun Biberdir. Öksürük kesici, mideyi kızdırıcı ve baharat olarak kullanılır. Bunun için ateşte yakılır ve dumamı genze çekilir veya günlük ile beraber dövülür ve sırta konur.

4.4.51. Defne (*Laurus nobilis*)

Tohumu mide rahatsızlıklarında kullanılır ve bu maksatla kırk kilit otu ile beraber kaynatılarak hastalara içirilir. Ayrıca basur memelerini tedavisi için kırk gün boyunca sabahları yutulur. Saçları besleyici etkisi vardır. Bunun için 50gr ceviz yaprağı 10 gr kınakına birlikte kaynatılarak suyu saçlara sürülür.

Defne yağı saçların beslenmesi ve gürleşmesi için başa sürülebilir. Ayrıca boğaz ağrısında sıcak yağa bir bez batırılır ve bu yağlı bez ile ağrıyan kısma ovularak masaj yapılır.

Yaprak lapası egzemaya ve yaprak suyu böbrek kumuna karşı kullanılmaktadır.

4.4.52. Defneyezit (*Gentiana lutea*)

Özellikle iştah açıcı ve diabet tedavisinde kullanılmaktadır. Bunun için 50gr defneyezit kökü, 10 gr anasonla birlikte 6 bardak suda kaynatılır ve soğuduktan sonra sabah, öğle, akşam yemeklerden önce birer fincan içilir.

4.4.53. Demir Dikeni (*Tribulus terrestris*)

Halk arasında Deve Çökerten, Hüsp Otu olarak ta bilinir. Diüretik ve böbrek taşlarını düşürmek için kullanılır. Bunun için suda kaynatılır ve soğutularak hastaya içirilir.

4.4.54. Demirhindi Pulpası (*Tamarindus indica*)

Kaynatılmış suyu alerji, ağız kuruluğu kan temizlenmesi için hastaya içirilir.

4.4.55. Dere Otu (*Anethum graveolens*)

Rahatlatıcı gaz çıkarıcı, emzikli annelerde süt artırıcı olarak kullanılır. İyice dövülmüş 2 çay kaşığı tohum üç bardak suda kaynatılır ve süzülür. Hazırlanan sudan günde bir bardak içilebilir.

4.4.56. Deve Dikeni (*Silybum marianum*)

Diğer ismi Boğa Dikenidir. Egzema için kullanılır. Haricen drog kavrulur, dövülür ve her gün yaralı yere konur. Bununla birlikte 250gr tohum, 100gr şeker ile dövülür ve karışım günde iki kere birer çorba kaşığı yenir.

4.4.57. Dikenüzümü (*Berberis crataegina*)

Kadıntuzluğu, Amberparis gibi isimlerle de bilinir. Karaciğer ve safra hastalıkları, böbrek ve mesane iltihaplarında da kullanılır. İyice kıyılmış yarım çay kaşığı kabuklardan 250gr suda kaynatılır. Soğuduktan sonra günde 2 bardak kadar içilebilir. Bitki zehirli olduğundan daha fazla içimlerde zehirlenme meydana gelebilir. Doktor kontrolünde kullanılması gerekir.

4.4.58. Domuz Ayriğı (*Dactylis glomerata*)

Bitki rizomları idra söktürücü ve yumuşatıcı olarak kullanılır. Kaynatılmış suyu soğutulduktan sonra hastaya içirilir.

4.4.59. Dulavratotu (*Arctium tomentosum*)

Böbrek ve mesane taşlarına karşı, idrar söktürücü ve terletici olarak, mide iltihabı ve ülserlerine karşı haşlama halinde ince kıyılmış 1 çay kaşığı kök 400 gr suda kaynatıldıktan sonra bir gece bekletilir ve bir günde içilir. Aynı haşlama haricen romatizmaya, mayasıl ve deri hastalığına vs. karşı kullanılır. Saç büyümesi konusunda dulavratotu yağı geniş ölçüde kullanılır. Kök, zeytin yağı veya badem yağı ile dinlendirilerek elde edilir. Zehirli bir bitkidir ve kullanımı sakıncalı olduğundan satışı yasaktır.

4.4.60. Ebegümeci (*Malva silvestris*)

Yaprağın hazırlanan lapası deri hastalıkları, çıban, ağrı, sızı, diş ve ağız apselerinde etkilidir. Lapa tülbende konup hastalıklı kısma bağlanır. Ayrıca zeytin yağıyla lapa haline getirilip karnı şişen çocukların karına ılık bir şekilde sarılır.

Kaynatılıp soğutulmuş suyu gargara yapılarak veya içilerek öksürük ve mide bozukluklarına karşı kullanılabilir. Kurutulup yaralar sarılabilir.

4.4.61. Eşekhiyarı (*Ecballium elaterium*)

Acıdülek ve Cırtatan diye de bilinir. Eskiden beri sinüs yollarını açıcı, müshil ve idrar söktürücü olarak kullanılır. Şiddetli zayıflatıcı özelliği yanında haricen taze vaziyette apse ve ağrılı yerlere kapamak suretiyle kullanılır. Son zamanlarda meyvelerden haşlama ile elde edilen suyu, bilhassa botkin hastalığının tedavisinde

kullanılır. Zehirli bir bitki olduğundan kesinlikle doktor kontrolü altında kullanılmalıdır ve aktarlarda veya başka bir yerde satışı yasaktır.

4.4.62. Fare Kulağı (*Anagallis arvensis*)

Yabancı Kanaryaotu, Yabani Mercan Köşkü gibi isimlerle de bilinmektedir. Fare kulağı karaciğer hastalıklarında böbrekteki kum ve safra taşlarına, karşı, idrar söktürücü olarak haşlama şeklinde kullanılır. Yarım çay kaşığı ince kıyılmış saptan 250 gr. kaynar suda haşlanır, 10 dakika sonra süzülür ve bir günde 2-3 defada içilir. Yalnız doktor kontrolü altında kullanılmalıdır. Fazla dozları zehirli olabilir.

Haricen lapası şiş olan yerlere bezle bağlanır.

4.4.63. Fındık (*Corylus maxima*)

Kullanılışı, toplar damar genişlemesinde, varikoz ülserinde ve kılcal damar kanamalarında; iyi dövülmüş bir çay kaşığı kabuk 1 çay bardağı kaynar su ile haşlanır, bu doz 1 günlüktür. Prostat bezine karşı 1 çay kaşığı dövülmüş kuru yaprak, yine 1 günlük doz, doktor kontrolü altında kullanılır.

4.4.64. Frenk Kimyonu (*Carum carvi*)

Karaman Kimyonu da denir. Gaz çıkartıcı, safra ifraz ettirici ve sinirleri sakinleştirici olarak, emzikli kadınlarda süt artırıcı olarak kullanılır; 2 çay kaşığı dövülmüş kimyon taneciklerinden 1 çay bardağı kaynar su ile haşlanır. Soğuyunca süzülür ve bir gün içerisinde içilir.

4.4.65. Funda (*Erica sp.*)

Bir diğer ismi de Süpürge Çalıdır. İltihaplanmaya karşı ayrıca sıkıştırıcı, terletici ve idrar artırıcı olarak iyice kıyılmış fundadan 500 gr. kaynar su ile haşlanır ve içilir. Bu doz bir günlüktür.

4.4.66. Gazalotu (*Dictamnus albus*)

Geyikotu, Giritotu da denir. Kök kabukları idrar söktürücü, terletici ve sinirleri yatıştırıcı olarak kullanılır. Zehirli bir bitki olduğundan doktor kontrolü altında kullanılmalıdır.

4.4.67. Gelincik (*Papaver rhoeas*)

Yabani Haşaş olarak da bilinir. Kuvvet verici, öksürük kesici olarak kullanılır. İki şekilde hazırlanışı vardır. Birincisi şurup yapmak için , gelincik   eklerini g l yapraklarıyla birlikte limon tuzu konulmuş suyun içinde şişe kapağı kapatılarak güneşte bir iki gün bekletilir. Kullanım esnasında şekerli suyla karıştırılarak içilir. İkincisi gelincik   ekleri bir miktar limonla beraber bekletilerek çürütülür.  zerine bir miktar su konularak kaynatılır. Pelte kıvamına gelince ateşten indirilir.

4.4.68. Geven (*Astragalus sp.*)

Mide-bağırsak iltihaplarında, ağrı ve şişmelerde, emzikli annelerde süt artışı, tansiyon dengelenmesi amacıyla taze bitki filizleri suda kaynatılarak kullanılır.

4.4.69. Güzel Avratoru (*Atropa belladonna*)

Deliotu, Binbelik gibi isimlerle de bilinir. Kurutulmuş yapraklarından sigara gibi sarılıp içilmesi astım rahatsızlığına karşı iyi gelmektedir. Haricen ur ve şişlere lapa halinde konur. Fakat zehirli bir bitki olup kullanımı sakıncalı olduğundan satışı yasaktır.

4.4.70. Hardal Sarımsak (*Alliaria petiolata*)

Sarımsakotu diye de bilinir. İdrar söktürücü ve terletici olarak öksürüğe karşı ve solucan düşürücü olarak kullanılır. İyice dövülmüş taze drogtan 1 çorba kaşığı veya iyice kıyılmış taze drog'tan 1-2 çorba kaşığı drog üzerine 250 gr kaynar su dökülerek haşlanır. Soğuduktan sonra süzülür, 1 günde birkaç defa da içilir.

Haricen güç iyileşen yaralara tatbik olunur.

4.4.71. Hardal (*Sinapis arvensis*)

Bitki tohumları basura, göğüs ağrılarına karşı ve iştah açıcı olarak kullanılır. Elde edilen toz balla karıştırılır. Günde birkaç defa yenir.

Ayrıca banyo, toz, yakı ve lapa şekillerinde de kullanılır. Ağrıyı ve sızıyı giderici olarak hardal banyosu yapılır. Bir kova sıcak suyun içine hardal tozu konur ve ayaklar dize kadar içine konur soğuyana kadar içinde bırakılır. Bununla birlikte çibana hardal lapası tülbende sarılmış olarak bağlanır.

4.4.72. Haseki Küpesi (*Aquilegia sp.*)

Dokuzdonlu ismi ile de bilinir. Ağrılı hallerde yatıştırıcı olarak, haricen de bazı hastalıklardan sonra deride görülen sivilcelere karşı haşlama şeklinde kullanılır. İyice kıyılan drog'dan 1 çorba kaşığı 500 gr kaynar su ile haşlanır, soğuduktan sonra günde 2-3 defa birer çorba kaşığı alınır, veya taze bitkiden çıkarılan bir miktar suyu günde 1-2 defa 15-20 damla alınır.

4.4.73. Haşhaş (*Papaver sp.*)

Halk arasında tedavi amaçlı kullanımı dışında keyif verici olarak ta kullanılır. Öksürük kesici olarak bir miktar afyon, tarçın un ile karıştırılır. Mercimek büyüklüğünde bir miktar yutulur. Ağrı giderici olarak iç kısmı çıkarılmış limonun içine

afyon konur ve külde pişirilir, sonra limonun içinde meydana gelen yumuşak kısım alınarak ağrıyan kısma sürülür.

Sırt ağrısına karşı, bir miktar afyon bir miktar keten tohumu ve tütün tozu ile beraber sirkede kaynatılır, kaynamış kısmın üstüne karabiber ekilir ve bu karışım bir tülbende sarılarak sırta konur.

Bundan başka diş ağrılarını giderici olarak da darı tanesi kadar afyon diş çürüğüne konur ve üzerine balmumu yapıştırılır. Ayrıca bir miktar afyon ile kekik yağı karıştırılarak ağrıyan çürük dişe konur.

Uyku verici ve ağrı kesici olarak kullanılır. Bunun için haşhaş başı kaynatılır ve içilir. Yalnız dozunu ayarlamak zor olduğundan zehirlenmelere yol açmaktadır.

Ayrıca çocukların uyuması için tohumlar kaynatılır ve sütle karıştırılıp içirilir. Çeşitli börek, çörek ve pastalarda sıkça kullanılmaktadır. Ayrıca tohumlardan yemeklik yağ elde edilir.

Drog ayrıca keyif verici olarak ta kullanılmaktadır. Çok eskilerden beri aktar dükkanlarında afyon yağı olarak gizlice el altından satılmaktaydı. Dumanını çekme, suyunu içme veya sakızını çiğneme ve yutma olarak kullanımı yaygındı.

4.4.74. Hatmi (*Althea officinalis*)

En fazla yumuşatıcı olarak mide-bağırsak ağrılarında, öksürük ve bronşide karşı bitki çiçekleri kaynatılıp içilir. Ağız ve boğaz iltihabına karşı da kaynatılmış suyu ile gargara yapılır. Ayrıca hatmi kökü bronşit, öksürük ve nefes darlığı tedavisinde kullanılır. Kaynatılıp suyu hastaya içirilir.

Diğer bir etkisi idrar arttırıcı olmasıdır. Ayrıca yumuşatıcı etkisi de idrar yolları tahrişinden kaynaklanan ağrılara fayda sağlar. 50 gr hatmi 1 lt su içinde kaynatılır. Günde 4 kez yarım bardak içilir.

Haricen, ağız ve boğaz iltihaplarında, gastritte, öksürükten ileri gelen solunum yolu tahrişlerinde, cilt yaralanmalarında yumuşatıcı, dolayısıyla tahriş giderici olarak kullanılır. Arı sokmalarında, yapraklarla ovulduğunda ağrı ve kızamıklık giderilir.

4.4.75. Havacıva (*Alkanna tinctoria*)

Bu bitkiye ayrıca Eşek marulu, Eşek Hıyarı, Tüylü boya, Yer İneği, gibi isimler de verilmektedir. İshale karşı, mide-bağırsak bozukluklarında, kırık, çıkık, yara , çarpılma ve şişmeleri giderici olarak kullanılır. Özellikle incinmiş yerler için zeytinyağı içine yağmumu 50gr havacıva konur ve kaynatılır. İçine bir bez batırılır. Bez suyu iyice emdikten sonra daha sıcakken incinen yere sarılır. Üç gün beklenir sonra bu işlem tekrar edilir.

Kabakulak hastalığına karşı sıcak lapa halinde tatbik olunur veya toz halinde merhem yapılarak çiban, kabarcık, yanık yaralara karşı kullanılır.

Bu bitkinin kökleri kabız özelliklerinden dolayı, bazı barsak hastalıklarına karşı kullanılmaktadır.

4.4.76. Havlıcan (*Alpinia officinaum*)

Öksürük kesici, ağrı giderici, koku giderici ve baharat olarak kullanılmaktadır. 10 gr zencefil, 10 gr tarçın, 5 gr havlıcan ve 5 gr karanfil, 500 gr balla karıştırılır. Elde edilen karışımdan günde iki defa birer kaşık yenir.

4.4.77. Havuç (*Daucus carota*)

Taze havuç, güneş yanıklarına karşı lapa halinde kullanılır. Kuru kabuklu deri hastalıklarında, siraca yaralarında sıcak havuç lapası yara üzerine konulur. Tohumlar çay gibi içilirse, emzikli annelerde süt artışı görülür.

4.4.78. Hiltan (*Amni visnaga*)

Dişotu, Kılır, gibi isimlerle de bilinmektedir. Bronşlar, idrar yolları, safra yolları ve koronerler üzerinde görülmektedir. Ayrıca mide ve safra kesesi hastalıklarında da kullanılmaktadır.

4.4.79. Hindiba (*Cichorium endivia*)

Karaciğer hastalıkları, diabet ve böbrek taşlarına karşı ve aynı zamanda idrar söktürücü ve tonik olarak kullanılır. Ayrıca iştahı artırır, karaciğer ve safra kesesi ağrılarında vs. kullanılır. 2 kg hindibaya 3 kg su konur ve 1.5 kg kalana kadar kaynatılır. Soğuduktan sonra içilir.

Haricen lapa halinde çıban ve şişen yerlere konur.

4.4.80. Hintyağı (*Ricinus communis*)

Tohumdan elde edilen yağı kabızlık çekenlere, yarım fincan kadar verilir. Derilerde deriyi yumuşak tutması için kullanılırlar.

4.4.81. Huş Ağacı (*Betula litwinowii*)

Kabuklar öksürüğe karşı, iştah açıcı, saçkıran, yanık, yara yıkamada vs. kullanılır. Geniş ölçüde deri sepiciliğinde de istifade edilir. Püskül ve yapraklar haşlama suretiyle idrar söktürücü ve böbrek hastalıklarında, toz halinde süzülen yaprak ve tomurcuklardan 2-3 çay kaşığı 500 gr suda 15-20 dakika kaynatılır, soğuyunca süzülür, içine az miktarda soda bikarbonat ilavesiyle bir günde, birkaç defa da içilir. Tomurcuklar da bir miktar suda kaynatılarak mide bozukluklarına, idrar ve safra atmada ve mide salgı bezlerini uyarmada kullanılır.

Haricen deri sivilceleri, romatizmadan kaynaklanan şişlere kompres, yara yıkamada aynı haşlama veya süzildükten arta kalan kısmı kullanılır.

4.4.82. Hünnap (*Zizyphus lotus*)

Öksürük kesici, balgam söktürücü ve yumuşatıcı olarak kullanılır. Drog, suda kaynatılır ve suyu hastaya içirilir.

4.4.83. Hüsnüyusuf (*Dianthus barbatus*)

Diğer isimleri Nazar Otu, Gugu Çiçeği ve Kır Karanfilidir. Yüzü canlı, gergin ve kırmızı tutsun diye pudra olarak kullanılır. Ateşte yakılır ve külü yüze sürülür.

4.4.84. İhlamur (*Tilia sp.*)

Tek başına veya başka bitkilerle birlikte sıkça idrar söktürücü, terletici ve göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır. Hatmi çiçeği veya elma kabuğu ile birlikte kaynatılıp içilebilir.

4.4.85. Isırgan (*Urtica sp.*)

Halk arasında basur ve rotamizma tedavisinde ve sindirim bozukluğunda kaynatılmış suyu içildiği gibi, kavrulmuş tohum kahve gibi de kullanılır. Ayrıca, tansiyon düşürücü olarak kaynatılmış suyu hastaya içirilir.

Bitki yaprakları ise saçların gürleşmesi ve daha parlak ve canlı görünmesi için suda bir süre bekletilir ve elde edilen su soğuyunca saça sürülür, bir süre sonra durulanır.

4.4.86. İtrifil (*Amonum granum pradis*)

Cennet Biberi ve Edrefil gibi isimlerle ülkemizde kullanılmaktadır. Romatizma tedavisinde bir miktar ıtrifil tohumu toz haline getirilir. Kafur ile karıştırılır, meydana gelen karışım ispirtoda eritilir ve dışardan romatizmalı kısımlara sürülür. Ayrıca soğuk algınlığına karşı 10gr ıtrifil tohumu dövülür ve bal ile karıştırılır. Elde edilen karışım sırta sürülerek bu kısım yağlı kağıtla sarılır.

4.4.87. İncir (*Ficus carica*)

Yaprak ve meyveleri kullanılır.Özellikle bitki yaprağının kaynatılmış suyu halk arasında egzema ve basura karşı kullanılır. Bunun için on tane incir yaprağı 1 kilogram suda kaynatılır ve bir şişeye konur soğuduktan sonra her sabah aç karnına hastaya içirilir. Ayrıca, kaynatılmış suyu nezleye karşı çok iyi gelmektedir. Bronşit tedavisinde ise bal ile karıştırılmış drog hastaya yedirilir. İncir yaprağı sütünü siğillere sürüldüğü de bilinmektedir.

Meyveleri ise göğsü yumuşatıcı olarak kullanılır. Kuru incirler zeytin yağı içerisinde bir süre bekletilir ve her sabah aç karna yenir. Ayrıca sütle kaynatılan incir ses kısıklığına iyi gelir.

Haricen boğaz iltihabına karşı gargara yapılır ve çıbanın olgunlaşıp patlaması için lapası çıban üzerine konulur.

4.4.88. Kadıhindi (*Acacia ceatechu*)

Basur ve ishal tedavisinde bir miktar drog dövülür ve toz edilir ve bu tozdan iki saatte bir çay kaşığı bir miktar su ile yutulur.

4.4.89. Kafur (*Cinnamomum camphora*)

Harici olarak mikrop öldürücü, kan toplayıcı ve ağrı kesici olarak kullanılmaktadır. Ayrıca romatizmaya karşı bir miktar kafur ve bir miktarda ıtrıfil tohumu ispirto ile karıştırılarak dışardan deriye sürülür.

4.4.90. Kahve (*Coffea arabica*)

Halk arasında özellikle keyif aracı olarak ve ayrıca ilaç niyetine de kullanılmaktadır. Bununla birlikte zihinsel ve ruhsal faaliyetleri artırıcı, açlık hissini giderici ve sindirimi kolaylaştırıcı etkileri de vardır. İshal tedavisinde iki kaşık

kahveye limon sıkılır ve üç saate bir birer kahve kaşığı bir miktar su ile yutulur. Çocuk ishallerinde ise günde bir kahve kaşığı verilmektedir. Kahve, mazi ile birlikte dövölüp yenilirse kabız etkisi daha da artar. Ayrıca, öğütölmüş kahve yara kurutucu olarak kesilen yerlere sürölmektedir.

Bununla birlikte lohusalık sancısını kesmek için kahve içirildiğı gibi, baş ağrısına da limonlu kahve verilmektedir

4.4.91. Kakao (*Theobrama cacao*)

Özellikle yumuşatıcı olarak kullanılmaktadır. Bunun için drog hafifçe ısıtılır ve pamukla basur memelerine sürölür. Ayrıca ısıtılarak yumuşatılmış yağ, ceviz kabuğuna konur ve bu kabuk anne memesindeki çatlakları giderici olarak yaranın üzerine konur.

4.4.92. Kakule (*Elettaria cardamomum*)

Droga, Hel de denmektedir. Aktarlarda büyük (Habeş kakulesi) ve küçük kakule olmak üzere iki cins kakule bulunmaktadır. Özellikle mide problemleri için, gaz söktürücü olarak toz halinde hastaya yedirilir. Ayrıca, baharat olarak ta kullanılmaktadır. Bazı aktarların kullandıkları terkiplerin, macunların bileşiminde kuvvet verici ve iştah açıcı amaçlarla da kullanılmaktadır. Drog ağızda çiğnerse ağız kokusunu da gidermektedir.

4.4.93. Kanavcı Otu (*Adonis vernalis*)

Diğeri bir ismi de Keklik Gözüdür. Kalp hareketleri ve organik kalp hastalıklarında, koroner damarların genişletilmesinde ve idrar söktürücü olarak kullanılır. iyice kıyılmış saptan bir çorba kaşığı 300 gr kaynar su ile haşlanır, soğuyunca süzölür. Elde edilen sudan günde 3-4 defa birer çorba kaşığı alınır.

4.4.94. Karabaldır (*Asplenium adiantum-nigrum*)

Ayrıca Bağıkara, Baldırıkara ve Venüs Saçı olarak da bilinmektedir. Göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü, idrar söktürücü, kum ve taş düşürücü olarak kullanılmaktadır. Bunun için bir miktar karabaldır kaynatılır soğuyunca hastaya içirilir. Ayrıca burkulmalar ve şişmelere karşı lapası bir beze konularak sarılmaktadır. Bununla birlikte, sarılık hastasına da kaynatılmış suyu içirilmektedir.

4.4.95. Karabiber (*Piper nigrum*)

Uyarıcı, iştah açıcı, öksürük kesici, soğuk algınlığını giderici olarak kullanıldığı gibi, yemeklere baharat olarak da konulmaktadır. Karabiber soğuk algınlığını giderici olarak çeşitli formüllerde kullanılmaktadır. Toz halinde ki karabiber sigara kağıdına sarılır ve yutulur. Ayrıca bir bardak çaya bir miktar karabiber konur ve içilir. Bundan başka ıhlamur suyu bir miktar karabiber ve balla karıştırılıp hastaya yedirilir.

Bir diğer formül de karabiberin zeytinyağı ve bal ile karıştırılarak içilmesidir. Karabiber, üşütmede vücudu ısıtıcı olarak zeytinyağı ve bal ile karıştırılır, göğüs ile sırta haricen sürülür. Bununla birlikte lohusa sancısını kesici olarak hazırlanmış bal şerbetine karabiber serpilerek içilmektedir.

4.4.96. Karabuğday (*Panicum miliaceum*)

Arnavut darısı da denir. İshal kesici olarak bilinir. Tohumlar toz haline getirilir ve iki üç çay kaşığı yutulur.

4.4.97. Karaçöpleme (*Hellaborus orientalis*)

Siyah Boynuz Otu, Siyah Harbak, Karaca Otu, Kara Diken, Karaçöp, Bohça, Bosça, Bozca, Danabağırtan da denmektedir.

Şişik ve apseleri giderici olarak kullanılır. Bunun için drog şiş kısımlara batırılır. Ve apseli kısımlar patlayarak akar. Özellikle drog hayvanlarda apse giderici olarak kullanılmaktadır. Hayvanların omuz sakatlığında da omuz derisi altına konur. Bununla birlikte sığırların göğüs hastalıklarında hayvanın göğüs derisi altına sokularak kan toplanması sağlanmaktadır. Ayrıca koyunların kulak iltihaplarında kulağa sokulmaktadır.

4.4.98. Karadut (*Morus nigra*)

Bitki yaprakları özellikle bağırsak kurtlarını, böbrek taş ve kumlarını düşürücü ve idrar söktürücü olarak kullanılır. Bununla birlikte şeker hastalığına karşı yaprakların kaynatılmış suyu hastaya içirilir.

4.4.99. Karanfil (*Eugenia caryophyllata*)

Ağız kokusu giderici ve baharat olarak kullanılır. Ayrıca, diş ağrılarına karşı çürümüş dişin üzerine konmaktadır. Bunla birlikte, boğaz ağrısını gidermek için çaylara karanfil konulur. Ağız yaralarına karşı ise, bir miktar dövülmüş karanfil ateşte pişirildikten sonra dövülmüş şap ile karıştırılıp yaraya sürülür.

4.4.100. Kara Pelin (*Artemisia abrotanum*)

Uyarıcı ve kuvvetlendirici olarak kullanılır. Dövülmüş saptan 1-2 çorba kaşığı drog'a 300 gr. kaynar su dökülür; haşlama 30 dakika bekletildikten sonra süzülür ve günde 3 defa birer çorba kaşığı alınır. Bu haşlama dahilen kullanıldığı gibi haricen diş ağrılarında gargara, göğüs bezleri iltihabında da kullanılır.

4.4.101. Kara Yerpırasası (*Ballota nigra*)

Şişkinlik ve mide-bağırsak ağrılarına karşı sakinleştirici olarak kullanılır. İyice kıyılı saptan 10 gr. drog 300 gr. kaynar suda haşlanır, yarım saat sonra süzülür, günde 3-4 defa birer çorba kaşığı alınır.

4.4.102. Karayemişen (*Crataegus pentagyna*)

Kara Diken isimi ile de bilinir. Çiçek ve yapraklar kalp hareketlerini düzenleyici ve takviye edici olarak haşlama şeklinde; iyice ufalanmış 1 çorba kaşığı çiçek (yapraklı veya yapraksız) 1 çay bardağı kaynar su ile haşlanır, soğuyunca süzülür.

Meyveler kalp hareketlerini kuvvetlendirici olarak kullanılır. 20 gr. meyve dövüldükten sonra 1 bardak kaynar suda haşlanır. Doktor kontrolü altında çay gibi içilir. Merkezi sinir sistemini uyarır.

4.4.103. Kardeş Kanı (*Phelypea tournefortii*)

Ejder Ağacı, Yedikardeş Kanı, Ayı Parmağı gibi isimlerle de bilinir. Drog, bu bitkinin gövdesinden akan kırmızı reçineden elde edilir. Kanı kesici etkisinden dolayı toz haline getirilmiş reçine yaraya sürülür.

4.4.104. Karnıyarık (*Plantago psyllium*)

Yara ve çıbanların, göz hastalıklarının tedavisinde lapa şeklinde yumuşatıcı olarak kullanılır. Bunun için drog suda pişirilir, lapası tülbentle yara olan kısma bağlanır. Ayrıca, bu lapa basur yaraları içinde kullanılır.

4.4.105. Kavlan (*Platanus orientalis*)

Tatar Akçaağacı ve Kara Akçaağaç olarak da bilinir. İdrar söktürücü ve sıkıştırıcı olarak ishale karşı: 10 gr. ince dövülmüş kabuk 500 gr. kaynar su ile haşlanır. Soğuduktan sonra süzülür. Elde edilen sudan günde üç defa birer çorba kaşığı, haricen saç dökülmesine karşı kullanılır. Bundan başka dal ve yapraklarından, haşlanarak elde edilen su göz iltihaplarına karşı kullanılır.

4.4.106. Kavun (*Cucumis melo*)

Kullanılışı; öksürüğe karşı 100 gr. çekirdek 1 lt suda yarı kalıncaya kadar kaynatılır ve doza bakılmadan çay gibi içilir. Aynı zamanda elde edilen suyu az miktarda ispirotoyla karıştırılıp içilirse solucan düşürücü etkisi görülür.

4.4.107. Kebabe (*Piper cubeba*)

Kebabiye, Kübabe, Kuyruklu Biber isimleri ile de bilinir. İdrar ve solunum yolları iltihabına karşı kullanılır. Drog toz haline getirilip hastaya yedirilir. Ayrıca, bel soğukluğuna karşı iyi geldiği söylenmektedir.

4.4.108. Keçisakalı (*Filipendula ulmaria*)

Mide ve bağırsak ağrılarında, terletici ve idrar söktürücü olarak; ince kıyılmış 1 çay kaşığı sap 1 bardak soğuk suya karıştırılır; karışım iyice çalkalanır ve 8 saat dinlendirilir, sonra süzülür. Doz bir günde tüketilir.

Haricen köksap toz haline getirilir, vazelin veya saf inek yağı ile karıştırılarak romatizmalı yerlere ve derideki sivilcelere sürülür.

4.4.109. Kediyağı (*Antennaria diocia*)

Öksürük ve bronşite karşı ve ishale ve basurlara karşı kullanırlar; iyice kırılı saptan 1-2 çay kaşığı 250 gr. kaynar su ile haşlanır; soğuyunca süzülür, her saatte bir çay kaşığı alınır. Süzüldükten sonra kalan artık ile basur, şiş gibi yerlere kompres olarak kullanılır.

4.4.110. Kekik (*Thymbra spicata*)

Mide rahatsızlığını giderici, böbrek taş ve kumlarını düşürücü, barsak kurtlarını düşürücü olarak kaynatılmış suyu hastaya içirilir. Ayrıca şeker hastalarına karşı kekik yemek aralarında yenmektedir.

Bununla birlikte kekiğin yağı, barsak parazitlerini düşürücü olarak sıkça kullanılmaktadır. Bunun için bir tatlı kaşığı şekere iki damla kekik yağı damlatılır ve sabah, akşam aç karna yenir. Kekik yağı içerden mide, karın ve baş ağrıları için de alınır. Bundan başka dışardan ağrı giderici olarak ve yaraların tedavisi amacıyla, ayrıca soğuk algınlığında sırta, diş ağrıların da çürük dişlere sürülür.

Ayrıca, kekik şap hastalığına karşı şaplı hayvanın ağzı kaynatılmış kekik suyu ile yıkanır.

4.4.111. Kenevir (*Cannabis sativa*)

Esrar Otu, Kendir Tohumu veya Çetene de denir. Bitki tohumları kullanılır. Yumuşatıcı etkiye sahiptir. Öksürüğe karşı, idrar ve cinsel organlarda meydana gelen iltihaplı durumlarda (zorlukla işeme, mesane prostat bezi iltihabında, kabızlık vs. hallerde) 5-10 gr dövülmüş tohum 250 gr kaynar su ile haşlanır bu doz bir günlüktür.

Haricen yumuşatıcı olarak dövülmüş tohum su ile kaynatılarak, lapa halinde ezik, bere ve şişlere konur.

4.4.112. Kereviz (*Apium graveolens*)

Bitki tohumları romatizmaya karşı kaynatılmış suyu hastaya içirilir. Mide ve karın ağrılarına karşı ve ayrıca kuvvet verici olarak kullanılır. Ayrıca taze yumrulardan sıkılarak elde edilen suyu idrar söktürücü ve iştah açıcı olarak kullanılır. Yemeklerden önce günde 2-3 defa 1-2 çay kaşığı alınır. Ülkemizde yaygın olarak tüketilen bir sebzedir.

4.4.113. Keten (*Linum usitassimum*)

Bitki tohumları dış iltihabını giderici olarak sütle karıştırılır ve ısıtılır, lapası tülbentle apseli dişe konur. Ayrıca karın ağrısı, basur, çıban, burkulan, incinen veya çıkan kısma suda kaynatılmış lapası tülbentle sarılır.

Öksürük giderici, nefes darlığı ve astıma karşı olarak 250 gr keten tohumu dövülüp yarım kg bal ile karıştırılır ve günde üç defa hastaya verilir.

4.4.114. Kına Ağacı (*Lawsonia alba*)

Nezle giderici, göz kuvvetlendirici, yorgunluk giderici etkisi vardır. Bunun için bir miktar kına yaprağı kaynatılmış papatya suyu ile karıştırılır. Buna bir miktar şap, bir tatlı kaşığı karanfil ile bir çay kaşığı karabiber konup karıştırılır. Bu karışım başa sürülür. Bu şekilde bir gün boyunca beklenir.

4.4.115. Kınakına (*Cinchona sp.*)

Özellikle iştah açıcı ve kuvvet verici olarak kullanılır. Tüberküloz hastalığında iştah açıcı olarak 10gr kınakına kabuğu tozu, 10gr tarçın, 5gr acıyonga karıştırılır ve on dakika kaynatılıp aç karna birer fincan içilir.

4.4.116. Kırkkilit Otu (*Equisetum sp.*)

Tilki Kuyruğu, Kırkboğum, Kırkboğlum, At Kuyruğu gibi adları da vardır. Taş, kum dökücü ve romatizma hastalığını giderici olarak kullanılır. Bunun için drog kaynatılır veya çay gibi demlenir ve aç karnına hastaya içirilir.

4.4.117. Kırlangıçotu (*Chelidonium majus*)

Temerotu, Siğilçiçeği, Yılansütü gibi isimlerle de bilinir. Sütü ağrıları dindirici ve kramp ve çarpınmaya karşı ilaç yapımında, deri hastalıklarında, siğil tedavisinde doktorun tavsiyesi üzerine kullanılır. Zehirli bir bitkidir.

Drog çeşitli safhalardaki deri veremi üzerinde kullanılmış ve iyi sonuçlar alınmıştır.

4.4.118. Kırmızı Biber (*Capsicum annuum*)

Çüşka Biberi de denir. Yemeklerde tatlandırıcı, iştah açıcı olarak kullanılır. Özellikle mideyi uyarıcı olarak yemeklere konur. Ayrıca soğuk algınlığı, göğüs nezlesi ve boğaz ağrısında pekmezle beraber yenir. Bundan başka basur tedavisinde toz haline getirilmiş karabiberden bir çay kaşığı yutulur.

4.4.119. Kısa Mahmut (*Teucrium chamaedrys*)

Diğer isimleri Dalakotu, Yer Meşesi, Yer Palamudu ve Erkurtaran'dır. Basur hastalığına karşı ve kabızlık tedavisinde kullanılır. Bunun için drog kaynatılıp içilir. Aynı zamanda egzama ve şeker hastalığı tedavisinde de kullanılır.

4.4.120. Kızılçık (*Cornus mas*)

Erkak Kızılçık da denir. Özellikle ishal kesici olarak meyveleri kullanılır. Bunun için kaynatılmış suyu ve şurubu hastaya içirilir. Aynı zamanda basur tedavisinde kızılçık kurusu suda kaynatılır ve şekersiz pelte kıvamına getirilir hastaya yedirilir.

4.4.121. Kimyon (*Cuminum cyminum*)

Kemmon, Acem Kimyonu da denir. Halk arasında baharat olarak kullanıldığı gibi, ayrıca gaz söktürücü, terletici olarak kullanılır. İştah açıcı ve kuvvet verici amaçla bir miktar kimyon kükürtle karıştırılarak hastaya yedirilir. İshal, tifo ve dizanteri gibi hastalıklarda terletici ve spazm giderici olarak pişirilmiş patlıcana kimyon konur ve kasiğa bağlanır. Bununla birlikte mide, bağırsak gazlarını ve sancılarını gidermek için bir miktar kimyon ekmeğe ekilerek yenir.

4.4.122. Kişniş (*Coriandrum sativum*)

Diğer ismi Kara Kimyondur. Meyveleri kullanılır. Kuvvet verici, iştah açıcı, yatıştırıcı, gaz söktürücü, tansiyon düşürücü olarak ve baş dönmesine karşı kullanılır. İştah açıcı, sindirimi düzenleyici, mide ve bağırsak gazlarını söktürücü olarak kişniş suda karıştırılır ve hastaya içirilir. Tansiyon düşürücü ve baş dönmesini giderici ve yatıştırıcı amaçla toz kişniş bal ve şekerle karıştırılıp hastaya yedirilir.

4.4.123. Kocayemiş (*Arbutus unedo*)

Bitkinin meyvesi tatlı ve lezzetli olduğundan yemiş olarak yenir. Ayrıca meyve veya çiçekleri öksürük ve ishal tedavisinde kaynatılarak içirilir.

4.4.124. Kokarağaç (*Ailanthus glandulsa*)

Aylanyıldız ismi ile de anılır. İshale, solucan ve şerite karşı, ince dövülmüş kabuk veya yapraktan 1'er gr drog zehirli olduğundan doktor kontrolü altında alınır.

4.4.125. Kokulu Papatya (*Anthemis nobilis*)

Almann Papatyası, Rumi Papatyası ismi ile de bilinir. Yatıştırıcı, terletici, gaz çıkartıcı olarak kullanılır. 2-3 çiçek kömeci 100 gr kaynar suda haşlanır, 10 dakika bekletildikten sonra süzülür ve bir defada içilir. Bu tarzda hazırlanan haşlamadan günde 2-3 defa içilebilir, fakat her zaman bu işlem doktor kontrolü altında yapılmalı.

4.4.126. Kokulu Yapışkanotu (*Asperula odorata*)

Yumuşatıcı, idrar söktürücü, ve sinirleri yatıştırıcı olarak kullanılır. Bağırsak sancıları, uykusuzluk, karaciğer hastalıkları ve sarılık hastalıklarına karşı ve terletici araç olarak kıyılan bir miktar kokulu yapışkanotu 2-3 çay kaşığı bir çay bardağı soğuk su ile karıştırılır, 8 saat bekletilir, süzildükten sonra bir günde birkaç defada içilir.

Haricen, süzildükten sonra kalan tortu en iyi olanı taze bitki dövülerek kullanılmalı. Yara, çibanlara lapa halinde konur.

4.4.127. Koyunotu (*Agrimonia eupatoria*)

Kızıl Yaprak, Kasıkotu, Fıtıkotu ismi ile de bilinir. Koyun Otu sıkıştırıcı ve idrar söktürücü olarak, mayasıla karşı, mide ve safra hastalıkları, böbreklerde kum ve taş vs. hallerde kullanılır. 3-4 çorba kaşığı ince kıyılmış saplardan yarım litre suda kaynatılır soğuyunca süzülür ve 1-2 günde alınır.

Ayrıca drog karaciğer ve safra hastalıklarında düzenleyici olarak tavsiye edilir.

Haricen aynı doz 3-4 çorba kaşığı drog yarım litre suda 20 dakika kaynatıldıktan sonra süzülür, sıcak halde iltihaplı diş etlerine gargara yapılır. Ağız, boğaz

iltihaplarında, ses kısıklığında da gargara yapılır. Bundan başka süzildükten sonra kalan sıcak artıklar çibanlara tatbik olunur, banyo yapmakta vs. kullanılır.

4.4.128. Koyun Gözü (*Bellis perennis*)

Çayı Papatyası ismi ile de bilinir. İdrar söktürücü ve öksürük kesici olarak çiçekleri kullanılır; iyice kıyılı drog'tan 2-3 çay kaşığı yarım bardak soğuk suda 8 saat bekletilir, süzülür ve 1 günde içilir. Süzildükten sonra kalan artıklar ile mayasıl ve deri iltihaplarına vs. kompres yapılır.

4.4.129. Köknar (*Abies cilicica*)

Köknarın körpe dal ve yaprakları ve taze meyveleri, solunum organları hastalıkları ile hastalıktan sonraki halsizlik hallerinde kullanılır. İnce kıyılan kısımlara şeker katılarak şurup kıvamına gelinceye kadar kaynatılır. Elde edilen şuruptan günde 3-4 defa birer çorba kaşığı alınır.

4.4.130. Köpek dili (*Cynoglossum officinale*)

Sakinleştirici, ağrı, sancı ve öksürük hallerinde bitki kökleri kullanılır. İnce dövülmüş kökten 2 gr. 200 gr. kaynar su ile haşlanır, soğuduktan sonra günde 3 defa yarımşar çay kaşığı alınır. Zehirli bir bitki olduğundan doktor kontrolü altında kullanılmalıdır.

Haricen yumuşatıcı olarak lapa halinde sivilce ve yaralarda taze kök lapa halinde dövülür ve tatbik olunur. Haricen mayasıla karşı saç büyümesi vs. yerlerde kullanılır.

4.4.131. Kudret Narı (*Momordica charontia*)

Acayip Eşması, Mucize Elması ismi ile de bilinir. Dahili olarak iştahsızlık, mide ülseri ve zayıflığa karşı harici olarak egzema ve benzeri deri hastalıklarında kullanılır.

Kudret narının olgun meyveleri bal ile karıştırılarak yenir. Harici olarak ise zeytin yağı ile ezilerek yaraya sürülür. Bitkinin olgun meyvelerinin çekirdekleri alınır ve kalan kısım zeytin yağına konur. Bir şişe içerisinde bir yıl güneşte asılı olarak bekletilir.

4.4.132. Kurt Eğreltisi (*Dryopteris filix-mas*)

Erkek Eğreltiotu diye de bilinir. Bağırsak solucanı düşürücüdür. Haricen deri hastalığında kullanılır. Bitki rizomları toz halinde veya suda kaynatılarak kullanılabilir. Zehirli bir bitki olduğundan doktor kontrolü altında kullanılmalıdır.

4.4.133. Küsküt (*Cuscuta europaea*)

Cinsaçı, Eftimon isimleriyle de bilinir. Mide ve bağırsak ağrı ve şişkinliklerine karşı, kullanılır. 5 gr drog 200 gr. suda kaynatılır, günde 3 defa 1 çorba kaşığı alınır.

Haricen deri sivilceleri için banyo yapılır . Doktor kontrolü altında kullanılmalıdır.

4.4.134. Kuşburnu (*Rosa canina*)

İtburnu, Yabani Gül, Köpek Gülü, Gül Burnu, Gül Elması gibi isimleri de vardır. Özellikle kum dökücü idrar söktürücü, kabız yapıcı, kanlı basuru kesici ve içerdiği bol vitaminle genel direnci artırıcı olarak grip nezle gibi hastalıklara karşı dayanıklılık kazandırmak için kaynatılmış su içilir.

4.4.135. Kuşkonmaz (*Asparagus officinalis*)

İdrar söktürücü ve kalbi teskin edici özellikleri vardır. Kuru kuşkonmazdan iyice kıyılı 2-3 çay kaşığı (kök veya sap) 1 çay bardağı kaynamış su ile haşlanır ve 1 gün içinde birkaç defada içilir. Böbrek rahatsızlığı olan hastalarda kullanılmaz. Fazla dozda kullanılması zehirlenmeye yol açabilir.

4.4.136. Lavanta (*Lavandula angustifolia*)

İdrar söktürücü ve romatizma ağrılarını giderici olarak kullanılır. Uyku verici etkisi olduğu da bilinir. Ayrıca bulantıyı giderir. Bunun için bir miktar lavanta suda kaynatılarak günde üç dört bardak içilir. Bununla birlikte safra yapımı ve akımını artırıcı etkisi de vardır. Bunun için hafif safra kesesi rahatsızlıklarında faydalı olmaktadır. Yine egzema ve sedef gibi cilt hastalıklarında harici olarak kullanılır.

4.4.137. Limon (*Citrus limonum*)

Yorgunluk giderici, uyarıcı, ferahlık verici, az kokularını giderici olarak ve ayrıca içerdiği C vitamini sebebiyle soğuk algınlığı ve gribe karşı dayanıklılık sağlayıcı etkileri vardır. Bununla birlikte limon suyu gargara yapılarak bademcik iltihaplarına karşı faydalı olabilir. Bundan başka limon suyunda bulunan C vitamini damarları ve diş etlerini kuvvetlendirir ve bağ dokularını kuvvetlendirir.

4.4.138. Mahlep (*Cerasus mahaleb*)

Kuvvet verici ve şişmanlatıcı olarak dövülerek şekerle karıştırılır ve günde birkaç çay kaşığı yenir. Ayrıca şeker hastalığına karşı kaynatılmış suyu hastaya içirilir. Veya mahlep dövülür Hindistan Cevizi ile karıştırılır ve bu karışımdan sabah akşam yenir.

4.4.139. Mayasıl Otu (*Ajuga sp., Hypericum sp., Digitalis sp., Tecrum sp.*)

Ciltte kaşıntı, sulanma ve kabuk bağlama gibi belirtiler ile kendini gösteren bulaşıcı olmayan deri hastalıklarının haricen tedavisinde kullanılır. Halk arasında bu hastalığa karşı kullanılan bütün bitkilere mayasilotu ismi verilir.

4.4.140. Maydanoz (*Petroselinum crispum*)

Ağız kokularını ve ağız yaralarını giderici olarak maydanoz tohumu lapa haline getirilir ağıza konulur. Ayrıca göze konduğu zaman göz kaşıntısını giderir.

4.4.141. Melekotu (*Angelica sylvestris*)

Haşlanarak idrar söktürücü ve terletici, ağrıları teskin edici, sinirleri kuvvetlendirici, mide, spazmolitik ve öksürük kesici olarak kullanılır. İnce kıyılmış köksaptan 1-0,5 çay kaşığı 200 gr soğuk suda 1 saat bırakılır; bundan sonra birkaç dakika kaynatılır. Elde edilen miktar 1 günde 4-5 defada alınır.

Haricen romatizma hastalıklarında banyo şeklinde kullanılır.

4.4.142. Meşe Mazısı (*Quercus infectoria*)

Basur ve ishal tedavisinde kullanılır. Bunun için bitki dövülüp toz haline getirilir. Ardıç katranı ve leblebi unu karıştırılarak hastaya sabah ve akşam verilir. Ancak kabız yapıcı etkisi de vardır.

4.4.143. Menekşe (*Viola tricolor*)

Öksürük kesici, boğaz iltihabını giderici, ateş düşürücü, balgam sökücü, idrar arttırıcı, sakinleştirici ve kronik bronşitte öksürük kesici olarak kullanılır. Bunun için iki yemek kaşığı kuru yaprak 1 lt suda kaynatılır günde birkaç defa içilir.

4.4.144. Mercanköşk (*Origanum majorana*)

Merzengüş, Kekik Otu ve Macuran Otu olarak da bilinir. İştah açıcı hazmı kolaylaştırıcı bağırsak gazlarını giderici yorgunluk ve sinir bozukluğunu giderici olarak kullanılır. Bunun için kaynatılmış suyu aç karna günde bir iki fincan içilir.

4.4.145. Mersin (*Myrtus communis*)

Bahar ve Murt ismi de kullanılmaktadır. Kabız yapıcı ve mikrop öldürücüdür ayrıca iştah açıcı etkisi de vardır. Ağız ve boğazın mikrobik hastalıklarında gargara olarak idrar yolu iltihaplarında içilmek suretiyle yaralarda ise pansuman için kullanılır.

4.4.146. Meyan Kökü (*Glycyrrhiza glabra*)

Diğer ismi Piyon'dur. Balgam söktürücü göğsü yumuşatıcı öksürük kesici idrar artırıcı olarak kullanılır. Bunun için 100 gr. Meyan kökü 1 lt. suda kaynatılır ve hastaya içirilir. Ayrıca Meyan balı ve Meyan şerbeti şeklinde tüketim de ülkemizde oldukça yaygındır. Aynı etkilere sahiptir.

4.4.147. Mezeryon (*Daphne mezereum*)

Diğer ismi Dafne'dir. Haricen deri hastalıklarında bitkinin kabukları kullanılır. Özellikle romatizmaya tavsiye edilmektedir. Bazen müshil ve çocuk düşürücü olarak kullanılırsa da tehlikelidir. Kullanım oranları çok iyi ayarlanmalıdır. Bal ile karıştırılsa içimi kolay olmaktadır.

4.4.148. Mısır (*Zea mays*)

Mısır püskülleri böbrekte kum ve taş düşürücü olarak ve bel soğukluğuna karşı kullanılır. Bunun için mısır püskülünün kaynatılmış suyu hastaya içirilir.

4.4.149. Misvak (*Salvadora persica*)

Diğer isimleri Arak, Dişpaklayıcı, Mosfak'tır. Bu bitkinin kök ve gövdesinden kesilen 10 cm uzunluğunda bir çubuğun 1 cm kadar ucu kabuktan ayrılır, 24 saat suya bırakılır, sonra dövülüp yumuşatılır ve uç kısmı bir fırça şekline getirilir. Bu drog

dişlere sürülünce hem diş etlerine masaj yapar hem de dişleri temizler. Ayrıca böbrek kum ve taşlarını dökme etkisi vardır. Bunun için bitki sapları kırılıp suda kaynatılır ve soğuyunca hastaya içirilir.

Misvak bitkisinin yaprakları kuvvet verici, ateş düşürücü ve yatıştırıcı, meyvaları ise gaz söktürücü ve idrar artırıcı olarak kullanılır.

4.4.150. Mübarek Diken (Cnicus benedictus)

Bostaotu, Şevkülmübarek, Şevket Otu ismi ile de bilinir. Kullanılışı; iştah açıcı, sindirimi düzenleyici, sakinleştirici olarak öksürüğe karşı, karaciğer ve safra kesesi sancıları gibi durumlarda 5-10 gr yaprak veya sapları 400 gr suda kaynatılır günde 3 defa birer çorba kaşığı alınır. Bir çok sinir hastalıkları, mide-bağırsakta, iltihaplı solunum yolları ve astımda drog çok olumlu etki yapar.

Meyveleri müşil ilacı olarak kullanılır. Böbrek hastalığı olanlar asla kullanmamalıdır.

4.4.151. Mührüsüleyman (Polygonatum multifloru.)

Diğer isimleri Boğumluca Otu, Dolamaotu ve Kurtpençesidir. Kökleri şeker hastalığına karşı, kuvvet verici, romatizmal ağrıları hafifletici, kabız yapıcı, nezleye karşı ve yaralara karşı kullanılır. Şeker hastalığına karşı ve romatizmal ağrılara karşı bir miktar bitki kökü bir lt suda kaynatılır ve hastaya içirilir. Kuvvet verici olarak ise kök dövülüp toz edilir ve bir miktar balla karıştırılarak yenir. Nezleye karşı ise kökün öğütülmüş tozu burna enfiye gibi çekilir.

4.4.152. Mürver (Sambucus sp.)

Kara Mürver, Melesir, Patlak, Azıotu ismi ile de bilinir. İdrar söktürücü, terletici, öksürük kesici, basur tedavisinde, ağız boğaz ve diş ağrılarında soğuk algınlığı ve grip gibi hastalıklarda kullanılır ve ayrıca müsil etkisi vardır.

Bu bitkinin çiçeğinin kaynatılmış suyu hastaya içirilir. Ayrıca ağız, boğaz ve diş ağrılarında bu su ile gargara yapılır. Geriye kalan posası lapa haline getirilir ve basur tedavisinde kullanılır.

4.4.153. Nane (*Mentha piperita*)

Karın ağrılarında lohusaların sancılarını hafifletmek için, mide bulantılarını kesmek, iştah açmak, hazmı kolaylaştırmak, bağırsak gazlarını gidermek, uykusuzluk sıkıntı ve yorgunluk sebepli baş dönmelerini gidermek ve hıçkırığı kesmek vb. birçok amaçlı kullanılmaktadır.

Genellikle çay gibi demlenerek hastaya içirilme yoluna gidilir. Soğuk algınlığı ve grip benzeri hastalıklarda ateş düşürmek ve mide bulantısını geçirmek için nanenin kaynatılmış suyuna bir miktar kabuğu ile birlikte limon atılarak hastaya içirilir.

4.4.154. Nar (*Punica granatum*)

Nar ağacının kabukları, çiçekleri, tohumları, meyveleri ve meyve kabukları ilaç olarak kullanılır. İshale karşı, bağırsak parazitleri, idrar artırıcı ve kuvvet vericidir.

Nar çiçeğinin kaynatılmış suyu ishale karşı içirilir. Nar ağacının kök kabukları bir miktar ılık suda bekletilir ve daha sonra yarı yarıya suyu azalncaya kadar kaynatılır. Bal ile karıştırılıp hastaya aralıklarla üç defa içirilir. Nar meyvesi kabuğu, çiçekleri ve nar suyu kabız yapma özelliğine sahiptir. 50 gr. nar bir lt. suda kaynatılır, günde iki üç bardak içilir. Ağız ve boğaz iltihaplarında gargara yapılır.

4.4.155. Nergis (*Narcissus tazetta*)

Müsil ve ateş düşürücü özelliği vardır. Bir miktar nergis çiçeği kaynatılır ve günde iki kere hastaya içirilir. Haricen deride kabarcıklar meydana getirmek için taze bitkiyi haricen kullanırlar.

4.4.156. Nezleotu (*Anacyclus pyrethrum*)

Diğer isimleri Akırkarha, Üdülkahır, Udukahır'dır. Haricen romatizma ve sinir ağrılarına karşı, boğaz hastalıkları ve dil felcine karşı gargara halinde kullanılır.

4.4.157. Nilüfer (*Nuphar lutea*, *Nymphaea alba*)

Diğer isimleri Sugülü ve Suzanbağı'dır. Sarı ve Beyaz Nilüfer çeşitleri vardır. Sarı Nilüferin çiçekleri afrodisyak, kabız yapıcı ve uyarıcı etkisi vardır. Çiçekler suda kaynatılarak içilir. Beyaz Nilüfer kökleri kabız yapıcı çiçekleri, yatıştırıcı etkiye sahiptir.

4.4.158. Nohut (*Cicer arietinum*)

Yaprak ve tohumlar kaynatılarak elde edilen suyu ile idrar söktürücü olarak böbrek ve mesanede kum ve taş gibi rahatsızlıklarda kullanılır.

4.4.159. Oğulotu (*Melissa officinalis*)

Melisa, Limon Otu ve Kavanotu gibi isimler de kullanılır. Yatıştırıcı, uyuşturucu, spazm giderici, sinirsel mide ağrılarında, kramplarda, sinirsel kökenli çarpıntılarda, hafif depresyon, sıkıntı ve streslerde, kullanılmaktadır. Bir miktar kaynar suya oğulotu yaprağı atılıp demlenir ve bal ile tatlandırılıp sıcak olarak içilir.

4.4.160. Okaliptüs (*Eucalyptus globulus*)

Balgam söktürücü, öksürük, bronşit, boğaz apsisi, nezle, astım ve nefes darlığında kullanılır. Bunun için okaliptüs yaprağı kaynatılarak hastaya içirilir veya buharı solunur. Ayrıca bunlardan başka bağırsak soluncanlarında ve şeker hastalığında fayda sağladığı bilinmektedir. Şeker hastalığında kesin tedavi olarak değil

kan şekerini düşürmek ile etkisini gösterir. Aynı şekilde kaynatılmış suyu herhangi bir tatlandırıcı kullanılmadan hastaya içirilir.

Ayrıca mikrop öldürücü etkisinden faydalanmak için bazı boğaz ve burun hastalıklarında gargara yapılır.

4.4.161. Öksürük Otu (*Tussilago farfara*)

Farfara Otu, Sulandık Otu, Devetabanı, Kavalak, Kabalak isimleri de kullanılır. Öksürük kesici solunum organlarını yumuşatıcı, balgam söktürücü etkiye sahiptir. Kurutulmuş bitki kaynatılmış suyu atılır ve on dakika bekletildikten sonra sabahları hastaya içirilir.

4.4.162. Ölmez Çiçek (*Helichrysum sp.*)

Altınotu, Haşiyeyi layemut, Kovanotu, Mantuvar Çiçeği, Sarı Çiçek, Yayla Çiçeği, Yılançiçeği, Güve otu, Arı çiçeği, Altın çiçeği ve Herdemtaze gibi isimler de kullanılır. İdrar söktürücü, kum dökücü ve taş düşürücü etkileri vardır. Bunun için bir miktar kuru çiçek suda kaynatılır aç karna içilir. Bu uygulama yaklaşık 30 gün devam ederse tam etkisi görülebilir.

4.4.163. Palamut (*Quercus sp.*)

Palıt, Palut, Pelit isimleri ile de bilinir. Basur ve ishal tedavisinde kullanılır. Basur için bir miktar palamut meyveleri ateşte pişirilir ve kabukları ayıklanarak içi dövülür ve toz haline getirilir. Tadı acı olduğundan içine bir miktar bal veya şeker karıştırılır. Sabah ve akşam birer çorba kaşığı hastaya yedirilir. İshale karşı ise dövülmüş palamut kabuğunu kaynatılmış suyu hastaya içirilir.

4.4.164. Pamuk (*Gossypium hirsutum*)

Pamuk tohumu kabızlık giderici olarak kullanılır. Bunun için tohumundan alınan yağ kullanılır. Yaprakları ve kökü barsak yumuşatıcısı olarak kullanılır. Bunun için bir miktar pamuk yaprağı ve kökü bir litre suda kaynatılarak aralıklarla hastaya içirilir.

4.4.165. Papatya (*Matricaria chamomilla*)

Özellikle mayıs papatyası kullanılmaktadır. Gaz giderici, idrar artırıcı, iştah açıcı, yatıştırıcı, spazm çözücü ve karın ağrısı için kullanılır. Bunun için bir miktar papatyanın üzerine kaynamış su konur, 5-10 dakika bekledikten sonra içilir. Özellikle aç karna içildiği zaman daha iyi sonuç vermektedir. Boğaz iltihaplarına karşı gargara şeklinde kullanılır.

4.4.166. Pelin Otu (*Artemisia absinthium*)

Acıpelin, Akpelin, Büyükpelin, Yavçan, Yapçan gibi adlar kullanılır. Ateş düşürücü, iştah açıcı, kuvvet verici, bağırsak gazlarını giderici, kansızlık, mide-bağırsak iltihap ve bozuklukları, aşırı ekşimeler, gastrit, sara, safra, böbrek hastalıkları, uykusuzluk, idrar söktürücü, adet düzenleyici vs. hastalıklarda faydalanılır. Bir fincan kaynar suya bir çay kaşığı pelinotu atılarak 10 dakika demlenir, yemeklerden sonra sıcak olarak içilir. Yüksek dozda alınır veya kaynatılmış suyu kullanılırsa bağırsak kurtlarını düşürücü etki yapar. Harici olarak vücuda sürülürse veya giysilerin aralarına ve evdeki çeşitli yerlere konursa haşereleri uzak tutar.

Gebe ve emzikli annelere verilmemelidir.

4.4.167. Peygamber Ağacı (*Guaiacum officinale*)

Gayak ağacı ismi de kullanılır. Terletici, uyarıcı, iştah açıcı, ve idrar söktürücü gibi etkileri vardır. Peygamber ağacının odunları kurutularak rendelenir ve suda kaynatılarak içilir.

Ayrıca peygamber ağacı odunundan elde edilen yağ haricen romatizma ağrıları için kullanılır.

4.4.168. Peygamber Çiçeği (*Centaurea cyanus*)

İdrar söktürücü olarak, toz halinde dövülmüş çiçek kömeci bir bardak kaynar su ile haşlanır. Soğuyunca süzülür. Bu doz bir günlüktür.

4.4.169. Pıtrak (*Bidens tripartita*)

Su Keneviri ismiyle de bilinir. İdrar söktürücü, rahatlatıcı, terletici, sindirim sistemini düzenleyici olarak kullanılır. İyice kıyılı 1-2 çorba kaşığı btki sapı 1 çay bardağı suda kaynatılır, bir gece dinlendirildikten sonra, ikinci günü süzülür ve günde 3-4 defa birer çorba kaşığı alınır.

Haricen banyo yapmak için küvete, 50-100 gr. drog haşlanarak banyo suyuna karıştırılır. Deri hastalıkları raşitizm, podagra gibi hastalıklara karşı özellikle çocuklarda kullanılması tavsiye edilmektedir.

4.4.170. Porsuk Ağacı (*Taxus baccata*)

Kadım Ağacı, Püren ağacı isimleri de kullanılır. Nisan-Mayıs aylarında yapraklar toplanarak taze veya kuru halde suyla kaynatılarak içilir. Damar büzücü ve kasları kasarak adet söktürücü etkileri olmasına rağmen zehirli olduğundan günümüzde kullanımı terkedilmiştir.

4.4.171. Reyhan (*Ocimum basilicum*)

Fesleğen ismi ile de bilinir. Drog, mide rahatsızlıklarını giderici, öksürük kesici ve yatıştırıcı olarak kullanılmaktadır. Bunun için tohum kaynatılarak suyu içilir.

4.4.172. Rezene (*Foeniculum vulgare*)

Arapsaçı, Mayana, Irziyan, Raziyan gibi isimler de kullanılır. Gaz söktürücü, tükürük ve mide salgılarını artırıcı etkisi vardır. Az miktarda yatıştırıcı çok miktarda uyutucu ve uyuşturucu etkisi vardır. Sağladığı gevşeme ile barsak sancılarını giderir. Bu etkiler anasonda olduğu gibi süt çocuklarına çay olarak verilir. Rezene süt veren hanımlarda sütü artırır, idrar söktürür ve yaprakları yara iyileşmesini kolaylaştırır. Kalbi takviye ederek, atım sayısını artırır. Rezene ayrıca çocuk ishallerinde de faydalıdır. Çay şeklinde içilmesi barsakta gaz oluşmasını engelleyip, barsak spazmını çözerek ishale bağlı ağrıları geçirir.

Bir fincan kaynar suya 1 çay kaşığı rezene atılarak, 10 dakika demlenir. Büyükler bundan günde 3-4 fincan içebileceği gibi bebeklere çay kaşığı ile 1 fincan verilebilir. Diğer bir kullanım alanı da, arpacık gibi gözkapağı enfeksiyonlarında ılık pansuman yapılır.

4.4.173. Sabun Otu (*Saponaria officinalis*)

Bitki kökleri balgam söktürür, göğsü yumuşatır, ayrıca terletici ve idrar artırıcı olarak da faydalanılır. Kullanım alanı öksürüklü hastalıklardır. Hastayı rahatlatır. 60 gr. kök ezilerek 1 lt. suda kaynatılır ve günde 2 bardak içilir. Müshil etki gösterebileceği unutulmamalıdır.

Ayrıca yukarıdaki terkip harici olarak uyuz tedavisinde kullanılabilir.

4.4.174. Safran (*Crocus sativus*)

Kuvvet verir, sinir sistemini uyarır, dişleri kuvvetlendirir ve dişetlerinden ileri gelen ağrıları giderir. Acı maddesi sayesinde iştah açar ve kabızlık yapar. Bu etkiler için günde üç kez toz halinde 0,5gr. yutulur.

4.4.175. Sakızağacı (*Platanus orientalis*)

Öksürük kesicidir, sakızın ağızda çiğnenmesi dişetlerini kuvvetlendirir, dişleri temizler, ağız kokularını giderir, balgam söktürür.

4.4.176. Sakız Kabağı (*Cucurbita pepo*)

Meyve çekirdekleri tenya ve yuvarlak solucan düşürücü ilaç olarak kullanılır. Kaynatılmış çekirdek suyu, idrar söktürücü olarak kullanılır. Bir kilogram kabak çekirdeği soyulur, 250 gr şekerle dövülür sonra bu dövülmüş karışımın yarısı öğleyin, diğer yarısı da akşam yenir. Bir saat sonra müshil bir ilaç alınarak barsak kurtlarının çıkması kolaylaştırılır.

Bir diğer formül, tenya düşürücü olarak bir bardak tuzsuz kabak çekirdeği yenir üzerine müshil içilir sonra sıcak su dolu bir kaba oturulur ve böylece tenyaların düşmesi sağlanır. Ayrıca kabızlığı giderici olarak 250 gr ayıklanmış tuzsuz kabak çekirdeği içi 50gr toz şekerle karıştırılarak yenir ve üzerine su içilir.

4.4.177. Salep (*Orchis sp.*)

Çayırotu, Çam Çiçeği gibi isimler kullanılır. Göğsü yumuşatır, balgam söktürür, öksürük kesicidir. Bunun için bir miktar salep, bir miktar süt ve su ile pişirilir ve üzerine zencefil ekilerek içilir.

4.4.178. Salkım Çiçeği (*Silene sp.*)

Öksürük kesicidir, bunun için kaynatılmış suyundan bir çorba kaşığı hastaya içirilir.

4.4.179. Saparna (*Smilax sp.*)

Özdikenî, Silcan gibi isimler de kullanılır. Terletici özelliği sebebiyle, soğuk algınlıklarında faydalıdır. Ayrıca ishal yapıcı ve tükürük arttırıcı etkileri de vardır. Bulantı ve kusma gibi yan etkileri de söz konusudur. Kan temizleyici, karaciğer rahatsızlıklarını giderici ve iştah açıcı olarak yaygın olarak kullanılır.

Toz halindeki kök 1-1,5 gr. olarak 1 defada yutulabileceği gibi 40 gr. kök 1 lt. suda kaynatılarak elde edilen sıvıdan günde 2-3 bardak olarak da içilebilir.

4.4.180. Sarımsak (*Allium sativum*)

Sarımsak, öksürüklü hastalıklarda göğsü yumuşatır ve sesi açar, acı lezzetiyle iştah açıcıdır, karın ağrıları ve ishale eğilimi sarımsak, spazm çözücü ve mide-bağırsak gazlarını giderici etkisi ile ortadan kaldırır. Damar sertliğini de önler. Taze sarımsak tansiyon düşürücü etkiye sahip olup bayatladıkça bu etki azalır. Bağırsak çalışmasını düzenler. Ezilmiş sarımsak veya sarımsak usaresi haricen yaraların mikrop kapmasını engellemek için veya derinin mantar hastalıklarının tedavisinde tüketilir.

Sarımsak baş ağrılarında da tatbik edilir. Sarımsak dişleri soyulduktan sonra dövülür, alın ve şakaklara konur. Aynı miktar lapa halinde uyuz, kel, saçkıran, kepek, saç büyümesi gibi yerlerde tatbik olunur. Koruyucu araç olarak grip hastalığına karşı, lapa halinde buruna tampon yapılır.

4.4.181. Sarısabır (*Aloe sp.*)

Öd ağacı, Ezvay gibi isimler de kullanılır. Bazı göz ağrılarında, deri, mafsallı iltihaplarında, mide iltihaplarında, mide ve onikiparmak ülserleri vs. tedavisinde kullanılır. Kabızlık ve basur tedavisinde leblebi kadar drog az miktar su ile yutulur. Çocukları memeden kesici olarak anne memesine sürüldüğü gibi, kuru incir ile beraber çıbanın üzerine de bağlanır. Safra yapımını artırır. Parça halinde gün içinde iki defa olmak üzere 0,25 veya 0,5 gr. verilir. Doktor kontrolü altında kullanılır.

4.4.182. Sarıyasemin (*Gelsemium sempervirens*)

Sarı Yasemin'in kökleri uyku verir, kalbin uyarılmasını azaltarak ritim bozukluklarını düzenler. Bunun için, tentüründen günde üç kez 30 damla almak gereklidir. Ayrıca baş ağrısı, soğuk algınlığı ve gribe karşı uygulanabilir.

Haricen ise romatizmal ağrılar ve sinir ağrılarında kullanılır.

4.4.183. Sedefotu (*Ruta graveolens*)

Küçük miktarlarda iştah açıcı, terletici, yatıştırıcı ve rahimde kasılmalara yol açarak adet söktürücüdür. Fakat gebelikte kullanılması düşüğe yol açabilir. Barsak parazitlerini de düşürebilir. Bunun için 50 gr. kuru sedefotu 1lt. kaynar suya atılır ve günde bir bardak içilir. Aynı miktar kediotu ile karıştırılırsa baş ağrısı, baş dönmesi ve çarpıntılara iyi gelebilir. Sedefotu uçucu yağı yatıştırıcı olup, barsak gazını giderici etkiye de sahiptir.

Lapası romatizmal ağrılarda tahriş edici özelliği için kullanılır. Ancak deriye zarar vermemek için kızartı olunca lapayı temizlemek gerekir.

Sancı kesici olarak da kullanılır. Bunun için drog, içinde zeytin yağı bulunan bir şişeye konur ve bir yıl güneşte bekletilir. Meydana gelen posa atıldıktan sonra geriye kalan sarı-yeşil renkli yağ sancılı kısma sürülür.

4.4.184. Selvi (*Cupressus sempervirens*)

Servi olarak da bilinir. Kozalakları tanen sebebiyle kabız, ayrıca damar büzücü etkiye sahiptir. Bu sebeple ishal ve kanama durdurucu olarak verilir. 30 gr selvi 1lt suda kaynatılarak yemek aralarında birer fincan içilir. Ayrıca ateş düşürücü, terletici, idrar söktürücü özellikleri de bilinir. Haricen kullanımda diğer bir alan da basurlardır.

Selvi yağı öksürüklü hastalıklarda göğsü yumuşatır.

4.4.185. Sığırdili (*Anchusa officinalis*)

Hodan ismi ile de bilinir. Terletici ve idrar söktürücüdür. Bunun yanında özellikle kadınların menopoz çağındaki sinirliliklerini yatıştırıcı, zayıflatıcı, yumuşatıcı ve iltihaplara karşı haşlama şeklinde kullanılır. Yeni doğum yapan hanımlarda sütü artırır. 50 gr yaprak 1 lt sıcak suda 15 dakika demlenir ve günde 3-4 bardak içilir.

4.4.186. Sığırkuyruğu (*Verbascum sp.*)

Mayasıl ve basur tedavisi için ve balgam söktürücü, göğüs yumuşatıcı olarak da kullanılmaktadır. İdrar söktürücü ve terletici etkisi de vardır. 30 gr bitki 1 lt kaynar suya atılıp 15 dk demlenir ve günde 3-4 bardak içilir.

4.4.187. Siklamen (*Cyclamen sp.*)

Topalak, Yer Somunu, Domuz Ağırşığı, Domuz Ekmeği gibi isimlerle de bilinmektedir. Müshil ve kusturucu ayrıca barsak parazitlerini düşürücü etkisi vardır. Kuru yumrudan 0,5 gr. orta şiddette bir ishal yapar. Yüksek doz tehlikeli olabilir.

4.4.188. Sinameki (*Colutea cilicica*)

Yaprak Sinameki olarak da bilinir. Sulu ve yumuşak dışkılamayı sağlayan kuvvetli bir müshildir. Ayrıca hazmı kolaylaştırıcı ve gaz çıkarıcı özelliği vardır. Bitki yaprakları suda kaynatılır ve şekerle tatlandırılarak hastaya içirilir.

4.4.189. Sinekkapan (*Drosera rotundifolia*)

Çiğotu ve Güneşgülü ismi ile de bilinir. Toprak üstü kısımlarının tümü kullanılabilir. Boğmaca, öksürük, bronşitli nezlede kullanılır. İnce kıyılmış bir çay kaşığı drog yarım litre suda kaynatılır soğuyunca süzülür ve 2 günde küçük porsiyonlar halinde alınır.

Haricen taze bitki dövülerek veya suyu çıkarılarak nasır ve siğil'e karşı kullanılır.

4.4.190. Sinirliot (*Plantago sp.*)

Sinirli Yaprakotu, Sinir Otu, Ateşotu gibi isimlerle de bilinir. Öksürük kesici, ishal kesici, kabız yapıcı, ayrıca idrar söktürücü, balgam çıkarıcı ve göğüs yumuşatıcı etkisi de vardır. Haricen basit yaralar ve sivilcelerde kullanılır. Taze yaprakları kanamaları durdurur.

4.4.191. Soğan (*Allium cepa*)

Barsak hareketlerini artırarak müshil etki yapar. Yakıcı lezzetleriyle iştah açar, kan şekerini düşürür, idrar söktürür, böbrek sancılarını dindirir, sindirimi kolaylaştırır, tansiyona karşı kullanılır, kan basıncını azaltır. Kan şekerini düşürücü etki yapar, barsak gazlarını giderir.

Haricen, mikrop öldürücü etkiden yararlanmak için çibanların olgunlaştırılmasında ve yaraların mikrop kapmasını önlemek için kullanılabilir. Bunun

için kabukları soyulmadan küldde pişirilmiş soğan yara veya çıbanın üzerine ikiye ayrılarak sarılır.

Nezle, grip ve kulak ağrılarına karşı, hafifçe ısıtılan bir parça pamuk üzerine birkaç damla soğan suyu damlatılarak burun ve kulağa tampon yapılır.

4.4.192. Solucanotu (*Pelarganium endlicherialum*)

Bir diğer ismi de Deniz Pelinidir. Adından da anlaşılacağı gibi en önemli etkisi barsak parazitlerini öldürmesidir. Yazın taze bitki 100gr olarak yenir, kışın toz haline getirilmiş kuru bitki bal veya pekmez ile karıştırılıp, sabahları aç karnına bir çorba kaşığı yutulur. Kuru bitki yaklaşık 30 gr civarında olmalıdır.

4.4.193. Sonbahar Çiğdemi (*Colchicum autumnale*)

Romatizma ağrılarında tohumları kullanılır. Yalnız doktor tavsiyesi üzerine, asgari dozda kullanılmalıdır. Fazla dozlarda kullanım ishale neden olur. Hatta daha fazla kullanıldığında ölüme yol açabilir.

4.4.194. Söğüt (*Salix sp.*)

Acı lezzetiyle iştah açıcı, kuvvet verici, tanenle kabız, hafif ateş düşürücü, ağrı kesici etkiye sahiptir. 40 gr kuru kabuk 1 lt suda, su yarım litre kalıncaya kadar kanatılır ve günde 3-4 fincan içilir. 50 gr yaprağın 1 lt kaynar suya atılması ile elde edilen sıvı iyi bir hazmettirici ilaç olup, yemeklerden sonra 1 bardak içilir. 5 gr söğüt yaprağı bir cezvede kaynatılıp, yatmadan yarım saat önce içilirse uyku verir.

4.4.195. Su Kabağı (*Lagenaria vulgaris*)

Testi Kabağı, Kantar Kabağı gibi isimlerde kullanılır. Ateş düşürücü, idrar söktürücü özellikleri vardır.

4.4.196. Sumak (*Rhus coiraria*)

Debbağ Sumağı, Somak, Tekri, Tetri, Tirimli gibi çeşitli adları vardır. İsal kesici, mikrop öldürücü ayrıca damarları büzerek, kanamayı durdurucu ve ateş düşürücü etkileri vardır.

Bunun için 100 gr. sumak, bir lt kaynar suda 10 dk demlenir, dahilen günde 3 bardak içilir veya gargara olarak kullanılır.

Kökler ve dal kabukları şeker hastalarında ve idrar söktürücü olarak kullanılır. İshal durdurucu özelliğe de sahiptir. 50 gr kuru bitki 1 lt suda kaynatılır, günde iki fincan içilir.

Haricen iltihaplanmaya karşı ve antiseptik olarak deri hastalıklarında, yara kabarcıkları, yara, donmadan ileri gelen şişmeler, ayak terlemeleri, basur, çiban ve diş etleri iltihaplarına karşı kullanılır. İyice ufalanmış 100gr yaprak 1 lt suda kaynatılır, soğuduktan sonra süzülür kompres, yıkamada, lapa halinde zehirlenmelere karşı ağır madeni tuzlardan kaynaklanan zehirlenme olaylarında kullanılır.

4.4.197. Susam (*Sesamum indicum*)

Bitki tohumları kullanılır. Susam enerji veren bir gıdadır, kilo aldırır, cinsel gücü artırır. Susam yağı diğer yağlar gibi müshil etkilidir.

Ayrıca susam yağı, birinci derece yanıkları yumuşatmak amacıyla sürülebilir.

4.4.198. Su Sinirotu (*Alisma plantago*)

Böbrek sancıları, şeker hastalığı ve kan basıncı gibi hastalıklara karşı kullanılmaktadır. Ayrıca idrar söktürücü olarak kullanılır. İyice kıyılmış 2 çay kaşığı drog 1 çay bardağı suda 10 dakika kaynatılır, süzülür, bir günde 3-4 defa içilir. Köksapta bol miktarda nişasta (kuru halde) bulunduğundan yiyecek olarak da kullanılabilir.

4.4.199. Su Teresi (*Nasturtium officinale*)

Diğer isimleri Kardomat ve Gedeme'dir. İştah açıcı, kuvvet verici, idrar söktürücü ve yatıştırıcı etkileri vardır. Hazmı kolaylaştırır.

4.4.200. Suut Kökü (*Veratrum album*)

A Çöpleme, Beyaz Çöpleme, Horbal Ebyaz, Kunduz Kökü, Kök Enfiye, Nezle Kökü gibi adlarla da bilinir. Nezle tedavisinde kökün içi kazınır ve elde edilen toz, buruna çekilince aksırttırıcı bir etki verir ve burun deliklerini açar.

4.4.201. Su Yoncası (*Menyanthes trifoliata*)

Acıyonca ismi de kullanılır. İştah açıcı, hazmı kolaylaştırıcı ve kuvvet verici etkileri vardır. Ayrıca ateş düşürücü etkisi de vardır. 500 gr kuru su yoncası bir lt suda kaynatılarak günde 3 bardak içilir.

4.4.202. Sürüngen Mayasılotu (*Ajuga reptans*)

Tavukotu da denir. Bitkinin topraküstü kısımları ishal, sıtma ve sarılık hastalıklarına karşı kullanılır. Ayrıca ateş düşürücü özelliği vardır. İnce kıyılmış saptan bir çorba kaşığı alınır, bir bardak suda kaynatılıp soğutulur ve süzülür. Hazırlanan ilaç iki günde içilir.

Haricen yaralara, kesik yerlere kanı dondurmak için lapa halinde konur. Ağız enfeksiyonları için de gargara yapılır.

4.4.203. Süsen (*Iris germanica*)

Diğer isimleri; İris Kökü, Menekşe Kökü, Susam Kökü'dür. Dahilen küçük miktarlarda idrar ve balgam söktürücü, yüksek miktarlarda ise kusturucu rol oynar. 40

gr süsen 1 lt suda kaynatılarak günde 2-3 bardak içilir. Haricen de yaraların tedavisinde kullanılır.

4.4.204. Sütleğen (*Euphorbia sp.*)

Davut Çobanı, Nebulotu, Sütlüceotu gibi isimlerle de bilinir. Sütleğen yağı ve sütü dahilen içildiği zaman kuvvetli bir tahriş ile ishal yaparlar. Haricen sütü siğillerde faydalı olabilir. Taze bitkiden elde edilen süt her gün bir kez siğil üzerine sürülür.

4.4.205. Şahtere Otu (*Fumaria officinalis*)

Tilki Kişnişi gibi isimlerle de bilinir. İdrar söktürücü ve dolayısıyla kanı temizleyici olup ayrıca tansiyon düşürücü ve yatıştırıcı etkileri de vardır. Bu nedenle damar sertliğinde tavsiye edilir. Kuvvet verici olduğu gibi karaciğer bozukluğunda da çok kullanılır. Bunun için 100 gr drog alınır. 2 litre suda kaynatılır ve soğuyunca içilir.

4.4.206. Şakayık (*Paeonia mascula*)

Bocur, Ayıgülü gibi isimler de kullanılır. Şakayık sakinleştirici etkilere sahiptir. Bu sebeple sara ve boğmaca gibi rahatsızlıklara karşı eskiden beri kullanılmıştır. 50gr kuru şakayık 1 lt kaynar suya konur ve 10 dk demlenir, günde 2-3 bardak içilir.

4.4.207. Şeftali (*Persica vulgaris*)

Karın ağrılarına karşı ve ishal kesici olarak çekirdek kırılır ve dövülerek elde edilen tozdan hastaya yedirilir. Ayrıca öksürük kesici olarak da drogun kaynatılmış suyu içilmektedir. Çekirdek içi çiğnenirse diş ağrısını giderir.

4.4.208. Şerbetçiotu (*Humulus lupulus*)

Ömerotu, Mayaotu, Bıraççeği gibi isimlerle de bilinmektedir. Küçük dozlarda iyi bir yatıştırıcı ve uyutucudur. İdrar söktürücü, terletici, ateş düşürücü ve acı olduğundan iştah açıcıdır. 50gr kurutulmuş şerbetçiotu 1 lt suda kaynatılır ve günde 3 bardak içilir.

4.4.209. Şeytan Elması (*Datura stramonium*)

Boru çiçeği, Tatula, Büyüotu, Sihirbazotu, Abızambak, Sehharotu gibi isimlerle de anılır. İyi bir uyuşturucu ve ağrı kesicidir. Ayrıca iç organ kaslarını gevşeterek nefes açar ve spazm giderir. Ter, tükürük, mide ve bronş salgılarını azaltır. Bu etkileriyle astım ve kronik bronşitte kullanılabilir. Astım krizlerinde 100 gr kuru yaprak yakılır ve dumanı çekilirse rahatlatır. Yapraklardan ve çiçeklerden hazırlanan sigaralar nefes darlığına karşı içilir. Zehirli bir bitki olduğundan çay şeklinde kullanmaya çalışılmamalıdır.

Tohumlardan elde edilen tentür günde 1-2 damla dozunda yine astım için kullanılabilir. Yağ ise haricen kas ağrıları için ovma suretiyle tüketilmektedir.

4.4.210. Şeytan Tersisi (*Ferulaassa-foetida*)

Şeytan Otu, Hiltit gibi isimler kullanılır. iştahı açıcı, hazmı kolaylaştırıcı sindirim sistemi gazlarını gidericidir. Ayrıca bağırsak kurtlarını düşürücü ve yatıştırıcı etkileri de vardır. Günde üç kez 0,5 gr. toz olarak yutulur.

4.4.211. Şimşir Ağacı (*Buxus sempervirens*)

Düşük dozlarda terletici etkisi dolayısıyla ateş düşürücü ayrıca idrar söktürücü ve barsak kurtlarını öldürücü etkiye sahiptir. 50 gr kuru yaprak 1 litre suda kaynatılır ve yemeklerden önce birer bardak içilir.

Bitkinin çiçek ve meyvelerden elde edilen drog ishali zehirlenme, kusma, solunum bozuklukları, akciğerlere kan hücumu gibi rahatsızlıkları önlediği tespit edilmiştir.

Haricen başa sürülmesinin saç dökülmesine etkisi vardır. Romatizmalı yerlere de sürülebilir.

4.4.212. Taflan (*Prunus laurocerasus*)

Karayemiş, Laz Kirazı, Gürcü Kirazı, Laz Üzümlü gibi isimler kullanılır. Taflan suyu bağırsak spazmlarını giderici, bulantı kesici öksürük azaltıcı bir etkiye sahiptir. Bu etkiler için taflan suyu üçe bölünerek günde toplam 2-10 gr. dozunda içilir.

Taze taflan meyvelerinin idrar söktürücü özelliği vardır. Taflan meyvesinden elde edilen tohumların toz haline getirilip sabah akşam iki çay kaşığı alınması kan şekerinin düşmesine yardımcı olur.

4.4.213. Tarçın (*Cinnamomum sp.*)

Tarçın, gaz söktürücü kabız ve karın ağrılarını giderici olarak kullanılır. Güzel kokusu ve acı tadı iştah açar. Vücuda kuvvet ve ferahlık verir. Mikrop öldürücü etkisiyle besin zehirlenmelerine karşı rol oynar.

İyi bir tarçın çayı elde etmek için 10 gr. tarçın kabuğu 1 lt. suda kaynatılır ve bu hastaya içilir.

4.4.214. Tarhun (*Artemisia dracunculus*)

İdrar söktürücü, iştah açıcı, barsak parazitlerini felç edici etkiye sahiptir. Kan dolaşımını artırarak vücuda zindelik verir. Safra kesesinin çalışmasını artırır.

Acı baharatlı lezzeti sebebiyle iştah açıcı, hazmı kolaylaştırıcı ve barsak gazlarını gidericidir. Ayrıca tanen dolayısıyla kabız yapıcı özelliği de vardır. 50 gr kuru tarhun 1 lt kaynar suya atılarak 15 dk demlenir ve günde 2-4 bardak içilir.

Haricen ise, tanenin mikrop öldürücü olması nedeniyle basit yaralarda pansuman olarak kullanılır.

4.4.215. Tarla Sarmaşığı (*Convolvulus arvensis*)

Kuzu Sarmaşığı ismi de kullanılır. Yumuşatıcı etkisi olduğundan kabız, idrar söktürücü olarak ince kıyılmış saptan birer çay kaşığı, 1 çay bardağı suda kaynatılır. Soğuduktan sonra süzülür, 2 gün içinde azar azar birkaç defa da alınır.

4.4.216. Taş Anasonu (*Pimpinella saxifraga*)

Balgam söktürücü ve hazmettirici etkiye sahiptir. Bunun için 1 fincan sıcak suya 1 çay kaşığı kuru kök atılarak demlenir ve günde 3 kez içilir. Ayrıca hazmı kolaylaştırır, idrar söktürür,

Bu sıvı ağız ve boğaz hastalıklarında gargara olarak kullanılabileceği gibi, deri yaralarını temizlemek ve iyileşmeyi hızlandırmak maksadıyla haricen sürülebilir.

Taze yapraklarının ağızda çiğnenmesi diş ağrılarını geçirir ve ishali durdurur.

4.4.217. Taş Yoncası (*Melilotus officinalis*)

Koç boynuzu, Pire otu, Tıbbi Kokulu Yonca gibi isimlerle de kullanılır. Göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü, yatıştırıcı, barsak gazlarını giderici ve ishal kesici etkilere sahiptir.

Karaciğerde kandaki pıhtılaşma faktörlerinin yapımını engelleyerek kanı sulandırır. Tıkanık damarları açar ve tıkanmayı engeller. Bir fincan kaynar suya 2 çay kaşığı kuru Taş Yoncası atılır. 10 dk demlenir. Bundan günde 3-4 fincan içilir. Ayrıca söz konusu sıvı, arpacıkta da göz losyonu olarak pansuman yapılabilir.

4.4.218. Tavşan Memesi (*Ruscus aculeatus*)

Yaban mersini, Enir gibi isimlerle de bilinir. Acı lezzetiyle iştah açıcı, ayrıca idrar söktürücü ve ateş düşürücüdür. 40 gr kuru kök 1 lt suda yarım saate kadar kaynatılır. Bundan günde 3 kez 2 çay kaşığı içilir.

4.4.219. Tereotu (*Lepidium sativum*)

Ter, Kerdeme ve Cırcır isimleri de kullanılır. Su teresine benzer olarak iştah açıcı, idrar söktürücü, hazmı kolaylaştırıcı özellikle vitamin yönünden besleyici özelliktedir.

Doğal antibiyotik içermesi sebebiyle bronşit ve öksürüklü akciğer hastalıklarında kullanılabilir. 30 gr taze yaprak 1 lt kaynar suda demlenir günde 3 bardak içilir.

4.4.220. Tıbbi Hardal (*Brassica nigra*)

Diğer isimleri; Kara Hardal, Siyah Hardal, Eşek Hardalı'dır. Un halindeki hardal tohumu ılık su ile karıştırılarak yapılan lapa, soğuk algınlığına ve bronşite karşı, banyo yapmak, hardal yakı kağıdı imalinde hardal acısı (beyaz hardal tohumu ile karıştırılarak) yapmak, hardal yağı, katı yağ (katı yağ yiyecekte kullanılır) elde etmek için. Dövülmüş hardal tohumları bal ile karıştırılarak dahilen soğuk algınlığına ve bronşite karşı alınır.

Haricen yakı, lapa veya banyo halinde, boğulma, baygınlık, romatizma, bronşite karşı kullanılır. Bitkiden elde edilen yakı cilt üzerinde en fazla bir saat bırakılmalıdır. Aksi takdirde cilde yara meydana gelebilir.

4.4.221. Tıbbi Kestere (*Betonica officinalis*)

İshale karşı, mide sancıları, solunum yolları nezlesi, öksürük ve sinirleri sakinleştirici olarak bitki sapları kullanılır. İnce dövülmüş drogdan 2 gr 200 gr suda

kaynatılır, soğuyunca süzülür ve günde 4 defa birer çorba kaşığı alınır. Kurutulmuş yaprakları öksürük kesici ve sakinleştirici etkisi için sigara halinde içilir.

Haricen taze bitki lapa halinde dövülerek yaralara, romatizmadan kaynaklanan şişlere vs. konur.

4.4.222. Tıbbi Miskotu (*Calaminthea officinalis*)

Yabani Oğulotu ismi de kullanılır. Barsak ve böbrek spazmlarını giderici, uyarıcı ve haricen hafif mikrop öldürücü etkisi vardır. 50 gr kuru miskotu 1 lt suda kaynatılıp, günde 2-3 bardak içilir veya bu sıvı haricen kullanılır.

4.4.223. Turunç (*Citrus aurantium*)

Turunç meyvesi ateşi düşürür, susuzluğu keser, kişiye rahatlık, ferahlık ve serinlik verir. İçerdiği C vitaminin etki ve faydaları ise geniştir.

C vitamini vücuttaki kemikler, bağ dokular gibi destek dokularda ve deri de önemli bir besleyicidir. Bu sebeple yaralarda ve yanıklarda iyileşmeyi hızlandırır. Damarları ve dişetlerini kuvvetlendirir. Damar sertliğini ve sebep olduğu kalp hastalıklarını ayrıca soğuk algınlığı, nezle, grip gibi kış hastalıklarını önlediği bilinmektedir.

Turunç çiçeği suyu güzel kokusu ve yatıştırıcı özelliği sebebiyle sinirli kimselere özellikle çocuklara yatıştırıcı olarak verilir. Terletici, ateş düşürücü ve uyutucu etkileri için sık kullanılır. 3 çay kaşığı kuru turunç 1 fincan kaynar suya atılır ve 10 dk. demlendikten sonra yatağa girmeden içilir. Uyku verici etki arttırılmak isteniyorsa karışıma 1-2 çay kaşığı da kediotu eklenir.

Turunç yaprakları çiğnenmek suretiyle ağız kokularını giderir. Spazm çözücü, iştah açıcı, kuvvet verici yatıştırıcı, hazmı kolaylaştırıcı olarak da tüketilebilir. Kabuklar iştah açıcı, hazmı kolaylaştırıcı ve kuvvet vericidir.

4.4.224. Tütün (*Nicotiana tobacom*)

Mide ve barsak hareketleri, mide asit salgısı artar. Bunun sonucunda ishal gelişebilir. Damarları daraltır, kanda pıhtılaşma eğilimini fazlalaştırır, kalp atışlarını hızlandırır, tansiyonu yani kan basıncını yükseltir.

Tütünün suyla kaynatılmasıyla elde edilen sıvı bit, pire kene gibi vücut parazitlerini uzaklaştırmak için haricen vücuda sürülür.

Küçük deri kesiklerinde kanı durdurmak için tütün yaprağı konulması halk arasında çok yaygındır.

4.4.225. Uzun Lohusa Otu (*Aristolochia sp.*)

İdrar söktürücü ve kalbe etki edici olarak küçük dozlar halinde dinlendirme usulü ile, hazımsızlığı giderici ve terletici olarak iyice kıyılmış köksaptan 1 çay kaşığı 1 çay bardağı soğuk suya karıştırılır ve 8 saat bekletilir. Dinlendirilir bundan sonra süzülür ve bir günde birkaç defada içilir.

Haricen yaralarda kullanılmak üzere iyice kıyılmış köksaptan 2 çay kaşığı yarım litre suya karıştırılarak yarım saat kaynatılır, süzülür, soğuyunca kullanılır. Mikrop öldürücü özelliği vardır.

4.4.226. Üvez Kurusu (*Sorbus sp.*)

İshal kesici olarak çok kullanılır. Bunun için ya meyve halinde yenir veya kaynatılmış suyu içilir. Bu amaçla reçeli de kullanılmaktadır. Bundan başka üvez yaprağının kaynatılmış suyu şeker hastalığına karşı içilmektedir.

4.4.227. Üzüm (*Vitis vinifera*)

Diğer ismi de asmadır. Çok kuvvetli bir gıdadır. Üzüm ayrıca idrar arttırıcı, yatıştırıcı ve müshil etkiler de gösterir. Damar sertliği sebebiyle kan dolaşımı bozuk olan kimselere, küçük kan basıncına ve kansızlığa tavsiye edilir.

4.4.228. Veba Otu (*Petasites officinalis*)

Diğer adı da Kel Otudur. Spazm çözücü, terletici ve ağrı giderici özelliklere sahiptir. Mide, bağırsak ve safra kesesi spazmlarında faydalıdır. Bu sebeple safra kesesi çalışması bozukluklarında yararlı olabilir.

Ayrıca bitkinin hafif yatıştırıcı ve uyutucu etkisi de sözü geçen tesirlerini artırır.

Kökleri kalp fonksiyonlarını uyarır ve idrar söktürücüdür.

Bir tatlı kaşığı Veba Otu 1 lt suda, su yarım kalıncaya kadar kaynatılır ve günde 4 kez 1 fincan ılık olarak içilir.

Veba Otunun diğer kullanım alanları migren tipi baş ağrıları ve bel ağrılarıdır. Bunun için köklerden elde edilen tentür ovmak suretiyle uygulanır.

4.4.229. Venüs Saçı (*Adiantum capillus- veneris*)

Baldırıncara, Supelsengi gibi isimlerle de bilinir. Öksürük kesici, balgam söktürücü ve göğüs yumuşatıcı olduğundan bronşitlerde kullanılmaktadır. Soğuk algınlıklarında da faydalı olabilir.

50 gr kuru Venüssaçı 1 lt suda kaynatılır, bal ile tatlandırılıp günde 2-3 bardak içilir.

Yukarıdaki sıvıyı bal katmadan saçlara sürmek ve yıkamak saçların incelmesini ve kepeği azaltacaktır.

4.4.230. Yabani Papatya (*Anthemis arvensis*)

Dağ Öküzgözü olarak da bilinir. Sinirleri yatıştırıcı olarak kalp ve sinir faaliyetlerini düzenleyici ve safra çıkartıcı olarak kullanılır. İyice kıyılı çiçekten 10 gr. üzerine 200 gr. kaynar su dökülerek demlenir, 30 dakika bekletildikten sonra süzülür ve günde 3 defa birer çorba kaşığı içilir.

Haricen, aynı haşlama ezik, ve yaralara kan durdurucu araç olarak burun kanamalarına karşı kullanılır.

4.4.231. Yaban Turpu (*Raphanus raphanistrum*)

İren ismi ile de bilinir. Bronşal nezle, az dozda iştah açıcı, yağlı maddelerin sindirimini kolaylaştırıcı, organizmanın kuvvetlenmesi vs. için kullanılır. Kökler genellikle yiyeceklerle beraber kullanılır. Haricen romatizmada da kullanılır. Bitki yumrusu dilimlenerek romatizmalı bölgeye konulup bezle sarılır.

4.4.232. Yakı Otu (*Epilobium angustifolium*)

Diğer ismi de Mukaddes Defnedir. Başlıca etkisi kabız yapıcı olmasıdır. Bunun için basit ishallerde kullanılabilir. Astım ve boğmaca gibi öksürüklü hastalıkların tedavisinde de uygundur. 50 gr. kuru bitki 1 lt suda kaynatılarak günde 3 bardak içilir.

4.4.233. Yalancı Acı Ağaç (*Quassia jamaicensis*)

Diğer adı Jamaika Acı ağacıdır. Acı olduğundan iştah açıcı ve kuvvet verici olarak bilinir. Barsak hareketlerini arttırdığından kabızlığa karşı da faydalıdır.

4.4.234. Yalancı Dişotu (*Amni majus*)

İştah açıcı ve barsak gazlarını gidericidir. İçerdiği spazm giderici kelin sebebiyle idrar artırır ve astımda bronşları genişleterek hastayı rahatlatır. 50 gr. tohum 1 lt. suda kaynatılıp günde 2-3 bardak içilir.

4.4.235. Yalancı İğde (*Hippophae rhamnoides*)

Çıçırgan, Cıcılık, Çalgagası, Sincan, Çışkan ve Yer İğdesi gibi isimler de kullanılır. İçerdiği vitaminler ile grip, soğuk algınlığı gibi hastalıklara karşı direnç sağlar. 50 gr kuru meyve 1 lt suda kaynatılarak günde 3-4 bardak içilir.

4.4.236. Yalancı Sinameki (*Colutea arborescens*.)

Yabancı Sinameki ve Patluk ismi ile de bilinir. Sinameki gibi müshil etkiye sahiptir. Barsakta su emilimini önleyerek dışkının yumuşak çıkmasını sağlar. 100 gr kuru bitki 1 lt suda kaynatılarak bundan yarım saat arayla 6-7 defada içilir.

4.4.237. Yapışkanotu (*Parietaria sp.*)

Bereotu, Duvar Fesleğeni gibi isimlerle de kullanılır. Kum ve idrar söktürücü olarak yapışkanotu haşlanır ve haşlanmış suyu içilir. Ayrıca bel soğukluğu, kanlı basura karşı kaynatılmış suyu içilir. Şeker hastalığını da geçirdiği bilinmektedir.

4.4.238. Yarpuz (*Mentha pulegium*)

Filiskin, Pülüskün gibi isimlerle de bilinir. Lezzeti ve kokusuyla iştah açıcı, hazım kolaylaştırıcıdır. Ferahlatıcı, rahatlatıcı, kuvvet verici ve balgam söktürücü etkileri de bilinmektedir. 50 gr yarpuz, 1 lt sıcak suda 15 dk demlenir ve günde 2-3 bardak içilir.

4.4.239. Yerfesleğeni (*Mercurialis annua*)

Diğer isimleri de Parten, Parşen, Sultanotudur. Dışkı yumuşatıcı ve idrar söktürücüdür. Bir miktar drog bir litre suda kaynatılır ve şeker katılarak içilir.

4.4.240. Yerfıstığı (*Arachis hypogaea*)

Amerikan Fıstığı olarak da bilinir. Yerfıstığı yağı kabızlık hallerinde kullanılır. Yerfıstığı unu özellikle bünyesi zayıf çocuklara yedirilir. Kavrulmuş fıstık şeker hastalarına tavsiye edilir.

4.4.241. Yılan Yastığı (*Arum sp.*)

Domuz Marulu, Domuz Pancarı, Domuz Lahanası, Yılanbıçağı, Yılanekmeği, Filkulağı gibi isimlerle de bilinir. Taze yaprak ve kökler haricen sivilcelerde ve basit yaralarda pansuman olarak bilinmektedir. Kurutulmuş kökler ise müşhil, balgam söktürücü ve öksürüklü hastalıklarda göğüs yumuşatıcı olarak kullanılmaktadır. Kurutulmuş köklerden günde 1-2 gr. yutmak yeterlidir.

4.4.242. Yıldız Anasonu (*İllicium verum*)

Çin Anasonu, Badiyane gibi isimlerle de bilinir. Süt veren hanımlarda sütü arttırır. Tadı ve kokusu sebebiyle iştah açar, hazmı kolaylaştırır, barsak gazlarının oluşmasını engeller. Yatıştırıcı ve uyutucu etkileri de vardır. 5 gr anason 1 lt kaynar suya atılarak 10 dk demlenir ve günde 3-4 bardak içilir.

4.4.243. Yulaf (*Avena sativa*)

Yatıştırıcı ve uyutucu etkiye sahiptir. 50 gr. yulaf 1 lt. suda kaynatılarak günde 3-4 bardak içilir. Mide bağırsak iltihaplarında ishal vs. de kullanılır. Kaynatılmış yulaf suyu, bal ile tatlılaştırılır ve öksürüğe karşı kullanılır.

Haricen yulaf samanı romatizma, deri hastalıklarında tavsiye edilir. 0,5-1 kg ince kıyılmış saman birkaç litre suda yarım saat kaynatılır, bundan sonra bu süzülür ve banyo suyuna karıştırılır.

4.4.244. Yüksükotu (*Digitalis sp.*)

Arı Kovanı, Mayasilotu, Parmakçikotu isimleri de. Yüksükotunun en önemli tıbbi etkisi kalp kaslarının kasılma gücünü arttırarak kalp yetmezliğini tedavi etmesidir. Kalbin atım sayısını da azaltarak kalbin kanla dolup boşalmasını daha düzenli bir hale sokar. Bu sayede kalp yetmezliğinin iki ana belirtisi olan nefes darlığı ve halsizliği engeller. Çünkü kaslara ve akciğere yeterli kan gönderilebilir.

Yüksükotu böbrekte tuzun geri Emilimini önleyerek su ve tuzun vücuttan atılmasını, diğer bir deyişle idrarın artmasını sağlar. Yüksük otundan ciltteki yaraların tedavisi için de harici olarak yararlanılır. Zehirli bitki olduğundan ve ehil olmayan kişilerin kullanması çok tehlikeli olduğundan beklenmeyen etkiler görülebilir. Satışı yasaktır.

4.4.245. Zakkum (*Nerium oleander*)

Diğer isimleri Zıkkım, Ağı Çalısı, Ağı Çiçeği, Ağı Dalı. Zakkum çok düşük dozlarda yüksükotu gibi kalp kuvvetlendirici ve idrar söktürücüdür. Haricen ise en çok uyuz olmak üzere bit, pire kene gibi vücut parazitlerine karşı kullanılmaktadır. Zehirli bir bitkidir.

4.4.246. Zencefil (*Zingiber officinale*)

Bir başka ismi de Kök Zencefilidir. Soğuk algınlığına karşı 10 gr zencefil, 5 gr havlıcan, 5 gr karanfil, 10 gr tarçın alınır ve karıştırılır. Bu karışım 1,5 lt. suda bal veya nöbet şekeri ile kaynatılır, soğuduktan sonra içilir. Nefes darlığı ve astım tedavisinde ise bir miktar balın içine toz biber ve zencefil konur ve yıkanmamış amerikan bezine sürülüp göğse sarılır. Zencefil midevi ve göğüs yumuşatıcı etkilere sahiptir.

4.4.247. Zerdeçal (*Curcuma longa*)

Hint safranı, Sarı Boya, Safran Kökü, Zerdeçav gibi isimlerle de bilinir. Kuvvetli olarak safra yapımı ve akımını hızlandırmaktadır. Sarılık ile karaciğer hastalıklarında kullanılır. Günde 3-4 kez 0,25-0,5 gr. olarak yutulur.

Zerdeçal mideyi tahriş edici özellikte olduğu için gastritli hastalarda kolayca ülsere yol açabilir. Bu açıdan dikkatli olmak gerekmektedir.

4.4.248. Zeytin (*Olea europea*)

Gövde kabukları ile yapraklar iştah açıcı, ateş düşürücü, idrar söktürücü ve kabız yapıcıdır. Ayrıca  eker hastalarında kan  ekerini düşürdüğü de bildirilmektedir.

Zeytin yapraklarında hafif tansiyon düşürücü maddeler mevcuttur. Çok yüksek olmayan tansiyonlu hastalarda kullanılabilir. Zeytin yaprağı mide için tahriş edici olduğundan yemeklerden sonra alınmalıdır. 50 gr zeytin yaprağı 1 lt suda kaynatılır dahilen kullanılacaksa günde 2-3 bardak içilir.

Zeytinyağı, dı kıyı yumuşatarak m    il tesiri gösterir. Sabahları aç karnına 2 çorba ka ığı zeytinyağı içilir.

Haricen ise içerdiği tanen sebebiyle hafif mikrop öldürücü olduğundan basit yaraların pansumanında faydalıdır. Ayrıca basit yanıkların tedavisinde kullanılabilir.

4.5. Aktarlarda, Baharatçılarda ve Benzeri Dükkanlarda Satılması Sakıncalı ve Tehlikeli Olan Maddeler

Bazı zehirli bitkilerin satışının kanunen yasak ve sakıncalı olduğu halde halen halk arasında “Halk Hekimi” diye bilinen kişilerce terkiplerinin hazırlandığı ve satıldığı tespit edilmiştir. Nitekim bu bitkiler Sağlık Bakanlığı tarafından saptanmış ve 1 Ekim 1985 tarih ve 5777 sayılı genelge ile tüm valiliklere gönderilmiştir. Satışı yasak olan bu bitkiler aşağıda liste halinde görülmektedir (Sezik ve Yeşilada, 1984).

- 1- *Bulbus scillea* (Adasoğanı) ve preparatları
- 2- *Cantharide* (Kantarit, Kuduz Böceği) ve prep.
- 3- *Creosotum* (Katran ruhu, Kreozot)
- 4- *Flos cinae* (Horasani, S. contra) ve prep.
- 5- *Flos pyrethi* (Pire Otu) ve prep.
- 6- *Folia belladonnae* (Güzel Avratotu) ve prep.
- 7- *Folia digitalis* (Digitalis, Yüksükotu) ve prep.
- 8- *Folia hyoscyami* (Banotu) ve prep.
- 9- *Folia jaborandi* (Jaborandi yaprağı) ve prep.
- 10- *Folia stramonii*, *Flores stramonii* (Şeytan Elması yapr. ve çiçeği)
- 11- *Fructus coculi* (Balık Otu) ve prep.
- 12- *Fructus colocynthis* (Ebu Cehil Karpuzu) ve prep.
- 13- *Fructus ecbali elaterii* (Cırtatan, Eşekhiyarı) usaresi, tozu ve diğer prep.
- 14- *Fructus papaveris* (Haşhaş) şurubu ve diğer prep.
- 15- *Cummi guttae* (Patalamba, Katalamba)
- 16- *Herba belladonnae* (Güzelavratotu) ve prep.
- 17- *Herba cannabis* (Kenevir, Kendir), F. Canabis ve prep.
- 18- *Herba conii* (Baldıran) ve prep.
- 19- *Herba rutae* (Sedef Otu), Fl. Rutae ve prep.
- 20- *Oleum chemopodii* (Kenepod esansı) ve prep.
- 21- *Oleum ricini* (Hintyağı)

- 22- *Opium* ve prep.
- 23- *Podophyllum* (Podofilin) ve *podofiotoksin* ve prep.
- 24- *Radix ipecacuanhae* (Altın Kökü) ve prep.
- 25- *Radix pyrethri* (Pire Otu) ve prep.
- 26- *Rhizoma filicis* (Erkek Eğreltiotu) ve prep.
- 27- *Rhizoma hellebori* (Çöpleme) ve prep.
- 28- *Secale cornutum* (Çavdar Mahmuzu) ve prep.
- 29- *Semen calabar* (Kalabar Baklası) ve prep.
- 30- *Semen colhici* (Çiğdem) ve prep.
- 31- *Semen crotonis* (Kroton tohumu), *O. Crotonis* (Yağı Habb el miluk yağı)
- 32- *Semen ricini* (Hint Yağı Bitkisi tohumu, Bezr-i hirva)
- 33- *Semen sabadillae* (Eit Otu , Papaz Otu) ve prep.
- 34- *Semen straphisagriac* (Bit Otu) ve prep.
- 35- *Semen strychni* (*Strychnos* türlerinin tohumları, inyas baklası) ve prep.
- 36- *Summitates sabinae* (Kara Ardiç) ve prep.
- 37- *Tubera acaniti* (Kurtboğan) ve prep.
- 38- *Radix mandragorae* (Adam - Adem Otu) ve prep.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER**5.1. Sonuçlar**

1996-1998 yılları arasında İstanbul aktarlarından yazılı bir kaynak oluşturmak amacıyla toplam 248 adet tıbbi bitki derlenmiştir. Bunların içerisinde uçucu yağ içerenlerin 16 tanesinin çıplak gözle bakmak suretiyle fiziksel özellikleri, su buharı distilasyonu yöntemiyle toplam etkili madde oranları bulunmuş ve TSE standartlarına uygunluğu tespit edilmiştir.

Aktarlarda satılan drogların çoğunlukla kalite yönünden iyi olması yanında, bu drogların isimleri, kullanım alanları, ne şekilde kullanıldıkları konusunda aktarlardan ara sıra farklı tanımlar çıkmaktadır. Bu nedenle özellikle bu drogları kullananlar açısından beklenmeyen durumlar ortaya çıkabilmektedir. Yasal olarak bu drogları herhangi bir rahatsızlığa karşı tek başına veya terkip halinde hazırlama ve satma yetkisi sadece Eczacılar a ait olduğundan, ayrıca Sağlık Bakanlığı görevlileri tarafından ara sıra kontrol edildiklerinden dolayı Aktarlar bu drogları baharatçı etiketiyle satmaktadır ve şüphelendikleri kişilere sattıkları drogların kullanma şeklini tam olarak tarif etmemektedirler. Soru yönelttiğimiz şahıslar bize, (özellikle ilk gittiğimizde) "Şu anda yetkili kişi burada değil.", " Ben bu işlerden pek anlamıyorum.", "Dükkan sahibi burada değil" şeklinde kaçamak cevaplar vermişlerdir. Drogların satışı yetkisi sadece Eczacılar verilmesi yanında hiçbir eczanede bunlar satılmamaktadır. Bunun yanında, bitkisel droglara insanların ilgisi azımsanmayacak kadar çok olduğundan bunların satışı yetkili olmayan kişilere kalmıştır.

Analize tabi tutulan bazı bitkilerin içerdikleri uçucu yağ oranları aşağıdaki gibidir.

- **Adaçayı** (*Salvia triloba* L.): %2.7
- **Anason** (*Pimpinella anisum* L.): %2.7
- **Biberiye** (*Rosmarinus officinalis* L.): %1.8
- **Civan Perçemi** (*Achillea millefolium* L.): %0.5

- Defne (*Laurus nobilis* L.): %3.5
- Karanfil (*Eugenia caryophyllata* Thunb.): %10.2
- Kekik (*Thymbra spicata* L.): %3.8
- Kereviz (*Apium graveolens* L.): %2
- Kimyon (*Cuminum cyminum* L.): %2.8
- Kişniş (*Coriandrum sativum* L.): %1.2
- Lavanta (*Lavandula officinalis* L.) %2.5
- Mersin (*Myrtus communis* L.) %1.5
- Nane (*Mentha piperita* L.) %2.7
- Okaliptus (*Eucalyptus globulus* Labill.) %1
- Rezene (*Foeniculum vulgare* Mill.) %2
- Zencefil (*Zingiber officinale* Roscoe.) %1.1

Fiziksel özellikler ve etkili madde oranı bakımından Biberiye (*Rosmarinus officinalis*), Defne (*Laurus nobilis*), Nane (*Mentha sp.*), Okaliptüs Yaprığı (*Eucalyptus globulus*), Karanfil (*Eugenia caryophyllata*), Kekik (*Thymbra sp.*), Anason (*Pimpinella anisum*), Kimyon (*Cuminum cyminum*), Kişniş (*Coriandrum sativum*), Rezene (*Foeniculum vulgare*) ve Zencefil (*Zingiber officinale*) olmak üzere toplam on bir tıbbi bitkinin Türk Standartları Enstitüsü tarafından hazırlanan standardı bulunmaktadır, ancak beş tanesinin ise standardı bulunmamaktadır. Bunlardan dokuz tanesinin standartlara uygun iki tanesinin ise uygun olmadığı tespit edilmiştir. Adaçayı (*S. triloba*, *S. officinalis*) Lavanta (*Lavandula officinalis*) bitkilerinin de Alman Farmakopesinin belirlediği standartlar yazılmıştır.

5.2. Öneriler

İstanbul aktarlarında satılan bitkisel drogların çoğunlukla çok iyi durumda olmasına rağmen bunları hazırlayıp satabilecek yetkili ve yeterince bilgili kimseler bulunmadığından ayrıca, başka yerlerde satılmadığından dolayı bu drogların kullanımı ülkemizde diğer ülkelere göre çok daha azdır ve kullanım açısından bazı sakıncalı

durumlar ortaya çıkmaktadır. Bunun için gerek Sağlık Bakanlığı'nın yapabileceği yasa değişikliği ile bitkisel drog hazırlama ve satma yetkisinin aktarlara verilmesi, gerekse bu drogları tanıyıp hangi rahatsızlığa ne şekilde kullanılması konusunda uzman olan kişilerin yetiştirilmesi gerekir. Bunun için de meslek okulları veya kurslar açılması ve buralardan mezun olanlara diploma veya sertifika gibi çıkış belgesi verilmesi gerekir.

Hali hazırda böyle bir kanuni düzenleme yapılmadığı için şimdilik bu drogları satın alıp kullanmak isteyen kişiler mutlaka bitkileri tanıyan bilgili ve yetkili kişilere (özellikle eczacı veya doktor) gösterip danışarak kullanmalıdırlar.

Ayrıca nane, kekik, anason ve ıhlamur gibi çay şeklinde demlenip içilebilen drogların tüm bakkal ve marketlerde cazip ambalaj ve uygun fiyatlarla satışı daha da yaygınlaştırılabilir.

KAYNAKLAR

- ANONİM, 1977.** Kimyon Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü UDK 664.5:635.752 Ts 2622/Mart 1977.
- ANONİM, 1978.** Anason Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü UDK 635.756 – Ts 3269/Eylül 1978.
- ANONİM, 1980.** Nane Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü Udc 664.8:633.822 Ts 3498/Ekim 1980.
- ANONİM, 1982.** Kekik Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü Udc 635.7 – Ts 3786/Temmuz 1982.
- ANONİM, 1983.** Kişniş Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü UDK 633.82 – Ts 3894/Şubat 1983.
- ANONİM, 1985a.** Defne Yaprağı Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü UDK 664.59 – Ts 1017/Şubat1985.
- ANONİM, 1985b.** Adaçayı Yaprağı Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü UDK 582.949- TS 4281/Haziran 1984.
- ANONİM, 1987.** Okaliptüs Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü UDK 634.7:664.5 Ts 5338/Kasım 1987.
- ANONİM, 1989.** Rezene Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü UDK 582.893 Ts 7418/Eylül 1989.
- ANONİM, 1990a.** Karanfil Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü UDK 633.832:664.5, TS 2621/Ekim 1990.
- ANONİM, 1990b.** Zencefil Aylık Bildirisi Türk Standartları Enstitüsü UDK 633.825 TS 2623/Ekim 1990.
- ANONİM, 1990c.** Baharat- Yabancı Madde Tayini, Türk Standartları Enstitüsü, UDK 633.82/84:543.869, TS 8471/Mayıs 1990.
- ANONİM, 1991.** Çeşni Veren ve Tıbbi Bitkiler- Uçucu Yağ Tayini, Türk Standartları Enstitüsü, Baharat, UDK 664.5:543.813, TS 8882/Mart 1991.
- ANONİM, 1993.** Biberiye Aylık Bildirisi, Türk Standartları Enstitüsü, UDK 623.825 TS 2290/Ekim 1993.

- AKGÜL, A., KIVANÇ, M., 1991.** Baharatların Antibakteriyel Etkisi. 9. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. Bildiriler. Eskişehir.
- ALTINIĞNE, N., 1986.** Türkiye'de Yenen Bazı Bitkisel Besin Maddelerinde Bulunan İlaç Etkan Maddeleri ve Özellikleri. VI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. Ankara 16-19 Mayıs 1986.
- ASİL, E., SONER, O., 1988.** Mut, Gülnar, Ermenek Yöresi Halk İlaçları Üzerinde Bir İnceleme. Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, 23-25 Kasım 1988 Ankara.
- ATASÜ, E., YENEN, M., 1982.** Bitkisel Drogların Günümüzde Tedavi Amacıyla Doğrudan Kullanımı. IV. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı- Eskişehir 27-29 Mayıs 1982.
- BAŞBAĞ, S., 1993.** Halk Hekimliğinde Kullanılan ve Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğünde Yer Alan Tıbbi Bitkiler. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarla Bitkileri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi Adana.
- BAŞER, K.H.C., HONDA, G., MİKİ, W., 1986.** Türkiye'de Aktarlar ve Bitkisel Droglar, İslam Kültürü Araştırmaları Serisi No:27.
- BAŞER, K.H.C., 1993a.** Uçucu Yağların Dünya Ticareti. Tıbbi Aromatik Bitkiler Bülteni. Temmuz 1993 Sayı 9 s.15-17
- BAŞER, K.H.C., 1993b.** Kocakarı İlaçları. Tıbbi Aromatik Bitkiler Bülteni. Temmuz 1993 Sayı 9 s.21-32
- BAŞER, K.H.C., 1998.** Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Endüstriyel Kullanımı. Tıbbi Aromatik Bitkiler Bülteni. Nisan 1998 Sayı 13-14 s.19-43.
- BAYDAR, H., MARQUARD, R.A., ve KARADOĞAN, T., 1999.** Isparta Yöresinden Toplanarak İhracat Edilen Bazı Önemli Origanum, Coridothymus, Thymbra ve Salvia Türlerinin Uçucu Yağ Verim ve Kompozisyonu. Türkiye 3. Tarla Bitkileri Kongresi, 15-18 Kasım 1999, Adana (Poster Bildiri) Cilt II, Endüstri Bitkileri, 416- 420.
- BAYTOP, A., 1989.** Bitkilerimizin Yerli Adları II. Doğa Türk Botanik D. 13,3,1989.
- BAYTOP, A., 1991.** Bitkilerimizin Yerli Adları IV. Doğa- Tr.J. of Botany 15(1991) 268-276. TÜBİTAK.

- BAYTOP, T., 1984.** Türkiye’de Bitkilerle Tedavi (Geçmişte ve Bugün). İ. Ü. Ecz. Fak. Yayınları. İstanbul, No: 40, Sanal Matbaacılık, 520s.
- BAYTOP, T., 1989.** Türkiye’de Zehirli Bitkiler, Bitki Zehirlenmeleri ve Tedavi Yöntemleri. İ. Ü. Yayın No: 3560, Ecz. Fak. Yay. No:54.
- BAYTOP, T. 1997.** Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları: 578.
- BAYTOP, T., 1993.** Türkiye’de Tıbbi ve Kokulu Bitkilerin Kullanılışına Tarihsel Bir Bakış. Tıbbi Aromatik Bitkiler Bülteni. Temmuz 1994 Sayı 10 s.24-27
- BOZDOĞANGİL, E.E., 1996.** Çukurova Bölgesinde Doğal Olarak Bulunan Faydalı Bitkiler ve Kültür Olanakları Üzerinde Araştırmalar. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarla Bitkileri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi Adana.
- CEYLAN, A., 1997.** Tıbbi Bitkiler- II (Uçucu Yağ Bitkileri) Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Yayını No:481 Bornova- İzmir.
- DEMİRHAN, A., 1974.** Mısır Çarşısı Drogları, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Doktora Tezi, No:7.
- DOĞAN, A., DİKMEN, B., 1986.** Kimyon (*Cuminum cyminum* L.) ve Uçucu Yağının Özellikleri. VI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Ankara 16-19 Mayıs 1986.
- ER, C. ve YILDIZ, M., 1997.** Tütün, İlaç ve Baharat Bitkileri (II. Baskı), Ankara Üniv. Zir. Fak. Yayın No: 1479, Ders Kitabı No: 442, 222- 224.
- FENERCİOĞLU, E.T., TUZLACI, E., 1998.** Şile (İstanbul) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri. Hacettepe Üniversitesi. XII. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. Ankara, Türkiye. s.102
- İLİSULU, K., 1982.** Bazı İlaç Bitkilerinin İhtiva Ettiği Maddeler ve Üretimindeki Problemler. IV. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Eskişehir, 27-29 Mayıs 1982, 71-75.
- İLİSULU, K., 1992.** İlaç ve Baharat Bitkileri, Ankara Üniv. Zir. Fak. Yayınları No:1256, Ders Kitabı No: 360, 63- 75.
- KEVSEROĞLU, K., 1982.** Bazı Anasonların Fenolojik, Morfolojik ve Kalite Özellikleri ile Çiçek Biyolojisi Üzerinde Araştırmalar, Ankara Üniv. Zir. Fak. Tarla Bitkileri Yetiştirme ve Islahı Bölümü, Doktora Tezi.

- MERİÇLİ, F., 1995.** Eczacılıkta Bitkilerden Yararlanma Şekilleri. Bitkilerle Tedavi MİSEP ((Meslek İçi Sürekli Eğitim Pro.)İst. Eczacılık Odası Yay. No: 14.
- MERT, A., ve KIRICI, S., (1997)** Azot ve Fosfor Uygulamalarının Kişniş (*Coriandrum sativum* L.) Bitkisinin Verim ve Verim Komponentleri ile Uçucu Yağ Oranlarına Etkisi, M. K. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 2(2):53- 60.
- OĞUZ, A., 2000.** Rezene (*Foeniculum vulgare* var. *dulce* Mill.)de Farklı Üretim Yöntemlerinin Verim ve Uçucu Yağ Üzerine Etkileri. Ç.Ü. Fen Bilimleri Ens. Tarla Bitkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZEL, A., 1995.** Harran Ovası Koşullarında Farklı Dikim Zamanlarının Bazı Nane (*Mentha* spp.) Çeşitlerinde Verim ve Kalite Kriterlerine Etkisi. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarla Bit. Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- ÖZGÜVEN, M. ve KIRICI, S., 1998.** Farklı Ekolojilerde Nane (*Mentha*) Türlerinin Verim ile Uçucu Yağ Oranı ve Bileşenlerinin Araştırılması. Tr. J. of Agriculture and Forestry 23 (1999) 465- 472.
- ÖZHATAY, N., KOYUNCU, M., 1998.** Türkiye'de Doğal Bitkilerin Ticareti. Hacettepe Üniversitesi. XII. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. Ankara, Türkiye. s.5.
- SEZİK, E. ve YEŞİLADA, E., 1984.** Aktarlarda, Baharatçılarda ve Benzeri Dükkanlarda Satılması Mahzurlu ve Tehlikeli Olan Maddeler. V. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı. Hacettepe Ü. Eczacılık Fakültesi Farmakognozi Anabilim Dalı Bildiri Kitabı S.182-183.
- SEZİK, E., 1991.** Türkiye'de Halk İlaçları Araştırmaları ve Önemi, IX Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, Eskişehir, 16-19 Mayıs 1991.
- SUCU, İ., 1988.** Ege Bölgesi Halk İlaçları, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri Ankara. 23-25 Kasım 1988.
- SÜTLÜPINAR, N., 1995.** Türkiye'de Doğal İlaçlarla Tedavinin Bugünkü Durumu, Bitkilerle Tedavi MİSEP (Meslek İçi Sürekli Eğt. Programı). İst. Eczacı Odası Yay. No: 14.

- ŞAR, S., 1988.** Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları No: 110 Ankara. 23-25 Kasım 1988.
- ŞARER, E., 1991.** Uçucu Yağların Biyolojik Etkileri ve Tedavide Kullanımları. IX Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, 455, Eskişehir, 16-19 Mayıs 1991.
- ŞEHİRALİ, S., 1997.** Tohumluk ve Teknolojisi, Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, Fakülteler Matbaası İstanbul; 280-283.
- TANKER, M. ve İLİSULU, F., 1982.** *Thymbra spicata* L. Uçucu Yağı Üzerinde Bir Araştırma, IV. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Eskişehir, 27- 29 Mayıs 1982, S: 99.
- TANRIVERDİ, H., ÖZEK, T., BEİS, S.H. ve BAŞER, K.H.C., 1991.** *Laurus nobilis* L. Yaprak ve Uçucu Yağlarının Bileşimi, IX Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, 253-256, Eskişehir, 16-19 Mayıs 1991.
- TOMBUL, S. ve ALTAN, T., 1985.** Kuzova - Hasandağı ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası, F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
- YENİKALAYCI, A., ve KIRICI, S., 1998.** Pınarbaşı (Kayseri) yöresinde Bitkilerin İlaç, Baharat, Boya ve Gıda Olarak Kullanımlarının Araştırılması. II. Kullanım Alanlarına Göre Gruplandırma, Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi 13(4):41- 50.

ÖZGEÇMİŞ

14.02.1969 yılında Siirt'in Kurtalan ilçesinin Yakıttepe köyünde doğdum. İlk ve Orta öğrenimimi Adıyaman, lise öğrenimimi Midyat'ta tamamladım. 1987- 1988 öğretim yılında Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü'nde lisans eğitimime başladım. 1991 yılında bu bölümden mezun olup, aynı yıl Ç. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarla Bitkileri Anabilim Dalında Yüksek Lisans sınavını kazandım ve 1994 yılında bu anabilim dalından Ziraat Yüksek Mühendisi Ünvanını aldım. 1994 yılında anılan enstitüde doktora sınavını kazandım. 1995 yılında Denizcilik Müsteşarlığı İstanbul Bölge Müdürlüğü'nde Kılavuz Yardımcısı olarak göreve başladım. Evli ve bir çocuk babasıyım. Halen Tarla Bitkileri Anabilim Dalı'nda Tıbbi-Aromatik ve Baharat Bitkileri konusunda doktora eğitimime devam etmekteyim.

EK

Ek 1. Görüşme Yapılan Aktarların İsim ve Adresleri

- 1- Arifoğlu Baharat ve Gıda San. Ltd. Şti.
Mısır Çarşısı No:31 ve No:59 Eminönü- İstanbul
- 2- Acar Baharat Gıda San. Ltd. Şti.
Mısır Çarşısı No:42 Eminönü- İstanbul
- 3- Doğu Pazarı
Mısır Çarşısı No:21 Eminönü- İstanbul
- 4- Ayfer Kaur Baharat ve Gıda
Mısır Çarşısı No:7 Eminönü- İstanbul
- 5- Mehmet Umar Mahdumları
Mısır Çarşısı No:6 Eminönü- İstanbul
- 6- Urfa Pazarı
Mısır Çarşısı No:26 Eminönü- İstanbul
- 7- Bataş Baharat ve Tohumculuk
Merkez: Mısır Çarşısı No:30 Eminönü- İstanbul
Şube: Çiçek Pazarı No: 29 Eminönü- İstanbul
- 8- Ucuzcular Gıda Maddeleri
Mısır Çarşısı No:51 Eminönü-İstanbul
- 9- Erdal Baharat ve Kimyevi Maddeler
Mısır Çarşısı No:41 Eminönü-İstanbul
- 10- Temiz Baharat
Mısır Çarşısı No:43 Eminönü-İstanbul
- 11- Şen Baharat
Mısır Çarşısı No:33 Eminönü-İstanbul
- 12- Tarihi Beyazıt Baharatçısı
Yeniçeriler Cad. No:24 Çemberlitaş-İstanbul

13- Flaş Star Gold

Yeniçeriler Cad. No:16 ve No:10

14- Tarihi Çemberlitaş Baharatçısı

Yeniçeriler Cad. No:12 Çemberlitaş-İstanbul

15- Burçak Baharatçılık

Karagümrük Meydan Sk.

No:7 Fatih-İstanbul

